

FOLKETS KAMP MOT ELITEN

En sammenlignende studie av høyrepopulisme i
Norge, Danmark og Nederland

Av
Lars Einar Steinsli

Avhandling avlagt ved
Handelshøjskolen i København for graden
Master of Public Administration 2012

SAMTYKKE TIL HØGSKOLENS BRUK AV MASTER-/BACHELOR-/KANDIDAT- OG PROSJEKTOPPGAVER

Forfatter(e): Lars Einar Steinsli _____

Tittel: Folkets kamp mot eliten. En sammenlignende studie _____
av høyrepopulisme i Norge, Danmark og Nederland. _____

Studieprogram: Master of Public Administration _____

Kryss av:

Vi/jeg samtykker i at oppgaven gjøres tilgjengelig på høgskolens bibliotek og at den kan publiseres på internett i fulltekst via BIBSYS Brage, HiNTs åpne arkiv

Vår/min oppgave inneholder taushetsbelagte opplysninger og må derfor ikke gjøres tilgjengelig for andre
Kan frigis fra: _____

Dato:

underskrift

underskrift

underskrift

underskrift

underskrift

underskrift

Innhold

1	Innledning	1
1.1	Kampen mellom folket og eliten.....	1
1.2	Hvorfor enda en masteravhandling om populisme?.....	2
1.3	Problemstilling	3
1.4	Oppgavens oppbygging	4
2	Populisme, folket og eliten.....	6
2.1	Populisme.....	6
2.2	Folket.....	9
2.3	Eliten.....	11
3	Metode	12
3.1	Metodeteori – tre sentrale begrep.....	12
3.1.1	Ontologi.....	13
3.1.2	Epistemologi.....	13
3.1.3	Metode.....	13
3.2	Undersøkelsesfase 1: Utvikling av problemstilling	15
3.3	Undersøkelsesfase 2: Valg av undersøkelsesdesign.....	16
3.4	Undersøkelsesfase 3: Valg av metodisk tilnærming	17
3.5	Undersøkelsesfase 4: Hvordan samle inn data?.....	18
3.6	Undersøkelsesfase 5: Hvordan velge ut enheter?.....	19
3.7	Undersøkelsesfase 6: Hvordan analysere data?	19
3.8	Undersøkelsesfase 7: Hvor gode er de konklusjonene vi har trukket?.....	20
3.9	Undersøkelsesfase 8: Tolkning av data.	21

3.10	Oppsummering av metodiske valg.....	21
4	Teori.....	23
4.1	Undersøkelsesbrille 1: Min valgte populismedefinisjon	24
4.2	Undersøkelsesbrille 2: Populisme og demokrati.....	27
4.3	Undersøkelsesbrille 3: En firedeelt populismetypologi.....	28
5	Empiri	32
5.1	Partiene	32
5.1.1	Historien om Fremskrittspartiet	32
5.1.2	Historien om Dansk Folkeparti.....	35
5.1.3	Historien om Partij voor de Vrijheid.....	36
5.2	Partiprogrammene	38
5.2.1	Fremskrittspartiet: FrP fornyer Norge 2009-2013	38
5.2.2	Dansk Folkeparti: Et endnu bedre Danmark 2009.....	39
5.2.3	Partij voor de Vrijheid: De agenda van hoop en optimisme 2010-2015	41
5.3	Valgresultater 1973-2011	42
5.4	Nøkkeltall for Norge, Danmark og Nederland.....	43
6	Analyse.....	45
6.1	Analysematrise.....	45
6.2	Analysekategori 1: Generelle kjennetegn.....	47
6.2.1	Forventningsramme.....	47
6.2.2	Fremskrittspartiet	48
6.2.3	Dansk Folkeparti.....	49
6.2.4	Partij voor de Vrijheid.....	49

6.2.5	Sammenligning av de tre partienes generelle kjennetegn	50
6.3	Analysekategori 2: Forhold til folkeavstemning.....	51
6.3.1	Forventningsramme.....	51
6.3.2	Fremskrittspartiet	53
6.3.3	Dansk Folkeparti.....	55
6.3.4	Partij voor de Vrijheid	57
6.3.5	Sammenligning av de tre partienes forhold til folkeavstemning	58
6.4	Analysekategori 3: Forhold til EU og nasjonal identitet.....	59
6.4.1	Forventningsramme.....	59
6.4.2	Fremskrittspartiet	62
6.4.3	Dansk Folkeparti.....	65
6.4.4	Partij voor de Vrijheid	68
6.4.5	Sammenligning av de tre partienes forhold til EU og nasjonal identitet.....	70
6.5	Analysekategori 4: Forhold til innvandring og islam.....	71
6.5.1	Forventningsramme.....	71
6.5.2	Fremskrittspartiet	73
6.5.3	Dansk Folkeparti.....	75
6.5.4	Partij voor de Vrijheid	77
6.5.5	Sammenligning av de tre partienes forhold til innvandring og islam	79
7	Konklusjoner og avslutning	81
8	Kilder	86
8.1	Litteratur	86
8.2	Hjemmesider	88

1 Innledning

1.1 Kampen mellom folket og eliten

Kampen mellom folket og eliten har alltid vært et sentralt element i politikken. De fleste politiske styringsformer – både i fortid og i nåtid – kjennetegnes av en elite som styrer og kontrollerer over folket. Det representative demokratiet i Norge og i de største delene av Europa har et annet utgangspunkt. Her deltar folket i beslutningsprosessene gjennom regelmessige valg av en gruppe som skal representere folket. Folkesuverenitetsprinsippet er sentralt, makten i det representative demokratiet ligger hos folket.

Såkalte *populistiske partier* hevder at de skiller seg fra andre politiske partier ved at de snakker folkets sak. ”For folk flest” er slagordet til Fremskrittspartiet, vårt eget norske populistiske parti (Bjørklund 2003, Bjørklund 2004). Innledningen i partiets prinsippprogram (Fremskrittspartiet 2009b) gjør det tydelig for leseren at det – i følge Fremskrittspartiet – også i det norske politiske system eksisterer en elite som kontrollerer folket.

Fremskrittspartiets ideologiske grunnlag, liberalismen, tar utgangspunkt i at folk selv er bedre i stand enn politikerne til å bestemme hva som er best for seg og sine. Vi tror ikke at formynderi og sentraldirigering er egnet til å skape velstand eller lykke for enkeltmennesket. Ettersom ethvert menneske er unikt, kan man ikke finne én fellesskapsløsning som passer alle. Vi ønsker derfor mer individuell frihet og ansvar for enkeltmennesket. (Fremskrittspartiet 2009b:4)

”Folk selv er bedre i stand enn politikerne til å bestemme hva som er best for seg og sine”, proklamerer Fremskrittspartiet. Men var det ikke slik i det representative demokratiet at politikerne er folkets utvalgte? At politikerne er en del av folket, valgt av folket for å frembære folkets ønsker? At politikerne og folket hva gjelder makt er på samme nivå? I følge Fremskrittspartiet og det de skriver i prinsippprogrammet sitt er det ikke slik. Folkets kamp mot eliten er tydelig. Eliten er politikerne.

Populistiske partier står sterkt i flere vesteuropeiske land (Simonsen m.fl. 2009). Det siste landet ut var Sverige, der Sverigedemokraterna ved riksdagsvalget i september 2010 fikk 5,7 % av stemmene, en dobling fra partiets oppslutning ved valget i 2006 (Statistiska centralbyrån 2010). Dansk Folkeparti i Danmark, Vlaams Belang i Belgia og Partij voor de Vrijheid i Nederland er alle godt inne i sine lands nasjonalforsamlinger. Sistnevnte – med Geert Wilders i spissen – ble ved valget til nasjonalforsamlingen i Nederland i juni 2010 landets nest største parti, knapt slått av det liberalistiske partiet Volkspartij voor Vrijheid en Democratie (VVD). Etter valget deltok Partij voor de Vrijheid i regjeringsforhandlingene med VVD og CDA (Christen-Democratisch Appèl). Resultatet ble en regjering bestående av VVD og CDA med Partij voor de Vrijheid som støtteparti.

1.2 Hvorfor enda en masteravhandling om populisme?

De siste årene er det ved norske høyskoler og universitet skrevet flere gode masteravhandlinger om norsk og europeisk populisme. Spesielt har studentmiljøet omkring professor Einhart Lorenz ved Universitetet i Oslo vært produktivt. Dette er behørig dokumentert i antologien "Høyrepopulisme i Vest-Europa" (Simonsen m.fl. 2009). I antologien skriver 9 forfattere om populisme i Norge, Danmark, Sverige, Italia, Nederland, Frankrike, Østerrike, Belgia og Tyskland. Boka inneholder også en god oversikt over høyrepopulistiske og høyre-radikale partier i Vest-Europa etter 1945 (Simonsen m.fl.2009:357-406).

Populisme beskrives ofte som et vagt og uklart begrep (Canovan 1999, Bjørklund 2004, Heie 2008). Tor Bjørklund kategoriserer endog ordet populisme som et skjellsord i innledningen til sin artikkel "Norsk populisme fra Ottar Brox til Carl I. Hagen" (Bjørklund 2004)

Populisme er i dag et skjellsord, som gir assosiasjoner til publikumsfrieri, popularitetsjag, lettvent- og lettventhet, kortsiktighet og prinsipløshet. Et kjennetegn på ansvarlighet er å bli bekymret når temaet populisme blir brakt på bane. På fellesskapets og helhetens vegne tas det umiddelbart avstand fra populisme. (Bjørklund 2004:1)

Å lese hvordan populisme brukes i media gir ingen oppklaring i begrepsklarheten. Begrepet brukes åpenbart i flere betydninger, noe som gjør det vanskelig å vite hva forfatteren eller journalisten mener. Under har jeg klippet noen linjer fra avisartikler av nyere dato for å synliggjøre problematikken.

Han (*Kjell Erik Grøsfjeld, Høyre; redaksjonell anmerkning*) håper Arbeiderpartiet fram mot valget ikke bare tenker valgkampstrategi og populisme. - Det er mye uklart om dagen. Jeg håper partiet blir mer tydelige framover, og ikke bare tenker valgkamp i viktige saker for byen fram mot valget, sier Grøsfjeld. (Rogalands Avis 16.2.2011)

-Nei. Kriminalpolitikken i Norge styres av populisme og medieutspill. Det er et kjempeproblem for politiet at vi ikke får jobbet langsiktig. Politikerne forsøker å vise politisk handlekraft, resultatet blir ofte dårlig. Lite gjennomtenkt, kortsiktig og ofte uten virkning, sier Arne Johannessen. (Dagbladet 13.1.2011)

Den siste tiden har flere medier spekulert i at det finnes en gryende misnøye med Siv Jensen i eget parti fordi hun har tonet ned partiets populisme til fordel for en mer ansvarlig linje. (Klassekampen 3.9.2010)

Etter tur fylles populisme med innhold som utydelighet, kortsiktighet og uansvarlighet. Hadde vi lett videre hadde vi mest sannsynlig funnet flere forklaringer av begrepet. Er det bare media som lar populismebegrepet sprike i mange retninger? Står det like dårlig til i akademisk litteratur? Forhåpentligvis er svaret på det siste spørsmålet nei, men jeg er ikke overbevist. Derfor er jeg spent på hva jeg vil finne ved å sette opp en statusrapport for definisjoner av populisme i akademisk litteratur.

Oppgavens kjerne ligger i en sammenligning av norsk, dansk og nederlandsk politisk virkelighet. Siden oppgaven handler om høyrepopulisme er det naturlig å bruke henholdsvis

Fremskrittspartiet, Dansk Folkeparti og Partij voor de Vrijheid som empirisk grunnlag. De tre partienes ledere – Siv Jensen, Pia Kjærsgaard og Geert Wilders – vil bli viet spesiell oppmerksomhet i oppgaven. Jeg finner det interessant å sette vårt lands politikk i sin alminnelighet, i dette tilfelle norsk populisme, i et internasjonalt perspektiv.

I perioden som denne oppgaven er skrevet har jeg bodd i Rotterdam i Nederland og har dermed kunnet følge Partij voor de Vrijheid og Geert Wilders buldrende entré inn i nederlandsk politikk. Uten å bruke akademiske teorier og uten å sende Fremskrittspartiet og Partij voor de Vrijheid gjennom et analytisk verktøy er det tydelig for meg at språkbruk og fokus for politikken er forskjellig for de to partiene. Men hva finnes av likheter og hva finnes av ulikheter? Hvor står vårt norske populistiske parti i dagens europeiske populistiske virkelighet?

1.3 Problemstilling

Jeg ønsker å studere høyrepopulisme i et videre perspektiv enn bare innen norsk politikk. Derfor vil jeg gjøre denne studien til en sammenlignende studie av høyrepopulisme i Norge, Danmark og Nederland. Norge er et naturlig valg: jeg er norsk, studiet er norsk og Fremskrittspartiets plass og utvikling i det norske politiske landskapet finner jeg veldig interessant. Nederland har i perioden denne avhandlingen er skrevet vært mitt bostedsland, jeg kjenner etter hvert den nederlandske kulturen og det nederlandske språket godt, og Partij voor de Vrijheid og Geert Wilders representerer en tydelig politisk stemme i Europa. Dansk Folkeparti med sin leder Pia Kjærsgaard har vært en sentral aktør i dansk politikk de siste drøye to tiårene. Først som leder i Fremskrittspartiet, deretter som leder i Dansk Folkeparti siden partiet ble stiftet i 1995.

Fremskrittspartiet, Dansk Folkeparti og Partij voor de Vrijheid defineres i flere forskjellige litteraturkilder som høyrepopulistiske partier (Bjørklund 2003, Bjørklund 2004, Johansen 2007, Rossem 2010, Simonsen 2007, Simonsen mfl. 2009). Det ønsker jeg å sette under lupen; er det rimelig å definere de tre partiene som høyrepopulistiske partier? Jeg skal basere undersøkelsen på hva som fremkommer fra partienes offisielle stemme; partienes gjeldende partiprogrammer. Det er et viktig poeng i undersøkelsen at det empiriske grunnlaget utelukkende er representert av partiprogrammene for de tre partiene. Undersøkelsen skal gi et svar på om ”det skrevne ord” gir det nødvendige grunnlaget for å definere Fremskrittspartiet, Dansk Folkeparti og Partij voor de Vrijheid som høyrepopulistiske partier.

For å finne svar på dette spørsmålet skal jeg først utvikle en analyseramme for å finne kjennetegn ved et høyrepopulistisk parti. Denne rammen vil jeg bruke aktivt når jeg undersøker partiprogrammene på jakt etter likheter og ulikheter i de tre partienes politiske plattformer. Disse to spørsmålene har jeg gjort til studiens to underproblemstillinger.

Planen og forhåpningen er at svarene på de to underproblemstillingene skal lede meg frem til svar på undersøkelsens hovedproblemstilling.

Som overskrift for studien har jeg valgt:

Folkets kamp mot eliten! En sammenlignende studie av høyrepopulisme i Norge, Danmark og Nederland.

Oppgavens hovedproblemstilling som jeg gjennom denne undersøkelsen ønsker å finne svar på er:

Er det rimelig å definere Fremskrittspartiet, Dansk Folkeparti og Partij voor de Vrijheid som høyrepopulistiske partier?

Jeg vil nærme meg hovedproblemstillingen gjennom følgende to underproblemstillinger:

1. *Hva kjennetegner et høyrepopulistisk parti?*
2. *Hva er likt og hva er ulikt i de politiske plattformene til Fremskrittspartiet, Dansk Folkeparti og Partij voor de Vrijheid?*

1.4 Oppgavens oppbygging

Jeg vil starte undersøkelsen med å definere tre sentrale begrep: populisme, folket og eliten. Jeg vil se på hvordan begrepene er brukt i sentral litteratur og i tidligere avhandlinger. Med dette som utgangspunkt vil jeg lage – eller sette sammen – min egen populismedefinisjon som jeg skal bruke i analysedelen av oppgaven.

Mitt teoretiske grunnlag skal jeg bygge på tre hovedsøyler.

Den første søylen er min egen populismedefinisjon. Mer riktig enn å kalle det ”min definisjon” er kanskje ”min valgte definisjon”. Uansett vil jeg la denne definisjonen være førende for hvordan jeg bruker populismebegrepet videre i oppgaven.

Den andre teoretiske søylen skal jeg basere fullt og helt på Margaret Canovans artikkel ”Trust the People! Populism and the Two Faces of Democracy” som første gang sto på trykk i det statsvitenskapelige magasinet Political Studies i 1999. Canovan tar i artikkelen et oppgjør med de som hevder at populisme er en patologisk, sykdomsliknende politisk tilstand fristilt fra vårt moderne vestlige demokrati. I artikkelen underbygger hun hvorfor hun mener at populisme inntar en naturlig plass i et moderne demokrati, og at begrepet må forklares med utgangspunkt i statsvitenskapelige teorier.

Den tredje og siste søylen som skal holde oppe min teoretiske analyseplattform er en populismetypologi som ble lansert i masteravhandlingen "Populisme på norsk. En typologi med belegg fra partilederdebatter 1973-2005." (Jupskås 2008). Avhandlingen ble skrevet av Anders Ravik Jupskås, som også – med deler av sin masteravhandling – var bidragsyter til antologien "Høyrepopulisme i Vest-Europa" (Simonsen m.fl. 2009: 27-78).

Det empiriske grunnlaget for denne undersøkelsen er hentet fra norsk, dansk og nederlandsk politikk. Jeg skal lete etter svar på hovedproblemstillingen og underproblemstillingene i de tre partienes gjeldende partiprogrammer.

En studie der flere land er involvert vil naturlig nok også involvere flere språk. Jeg snakker, leser og skriver norsk og nederlandsk flytende. Å lese og forstå dansk tekst faller også naturlig for en nordmann. I denne undersøkelsen har jeg valgt å referere norsk og dansk tekst slik den er skrevet i det respektive empiriske grunnlaget, uten ytterligere oversettelser av den danske teksten. Nederlandsk tekst vil jeg referere slik den er skrevet på nederlandsk, og deretter legge til min egen oversettelse til norsk.

2 Populisme, folket og eliten

Før jeg definerer mitt teoretiske grunnlag for undersøkelsen, som i sin tur skal brukes som basis for analysedelen, vil jeg beskrive tre sentrale begreper; populisme, folket og eliten.

Gjennom oppgaven vil jeg noen ganger beskrive *populisme*, og andre ganger *høyrepopulisme*. Populisme som begrep kommer jeg til å bruke når jeg beskriver felles egenskaper for alle varianter av populisme, inkludert høyrepopulisme. Begrepet høyrepopulisme bruker jeg når jeg beskriver egenskaper som skiller høyrepopulisme fra andre varianter av populisme.

2.1 Populisme

Ordet populisme stammer fra det latinske ordet *populus*, som betyr folk. Selv om begrepet populisme defineres ulikt i forskjellige akademiske litteraturkilder (Canovan 1999, Heywood 2007, Østerud 2007a, Østerud 2007b) står folket sentralt i alle definisjonene.

Jan Erik Grindheim definerer populisme i Statsvitenskapelig leksikon (Østerud 2007b) som ”en politisk retning som hevder at folkets holdninger og instinkter bør være retningsgivende for politiske avgjørelser” (Østerud 2007b:216). Grindheim beskriver også det han kaller ”de klassiske verdiene” i populismen; (1) direkte kontakt mellom politiske ledere og folket, (2) skepsis overfor sterke organisasjoner og storsamfunnets hierarkiske orden og at (3) folkets krav best tolkes av en karismatisk leder. ”Folket” står sentralt i alle verdiene, med sin motpol i det etablerte storsamfunnet. De sterke organisasjonene og storsamfunnets hierarkiske orden fra den andre av Grindheims klassiske verdier beskrives ofte som ”eliten”. Flere andre referanser tar utgangspunkt i motsetningsforholdet ”folket mot eliten” når de skal definere populisme.

En av disse er Heywood (2007) som definerer populisme som ”støtte til folkets kamp mot korrump økonomi og politisk elite”. Heywood beskriver populisme som troen på at folkets instinkter og ønsker er styrende for politiske avgjørelser, en beskrivelse som kan sies å stemme godt overens med Grindheims definisjon. Den populistiske politikeren henvender seg, i følge Heywood, direkte til folket med løsninger på folkets dypest liggende håp og ønsker, med budskapet om en generell mistro til samfunnets etablerte institusjoner.

Heywood har også inkludert begrepet populisme i sin ”ordbok for politiske termer”:

Populism: The belief that the instincts of the masses are the only legitimate guide to political action; or a movement that appeals to popular instincts, resentments or aspirations. (Heywood 2007:456)

Ordbokbeskrivelsen fra Heywood gir populisme en todelt definisjon. For det første handler populisme om at massenes instinkter – som jeg uten videre blygsel drister meg til å omskrive til folkets instinkter – er den eneste legitime basis for politiske beslutninger. Folket er den

legitime kjernen for all politikk. Den andre delen i beskrivelsen har imidlertid noen interessante punkter. For det første brukes ordet "movement" som kan oversettes til bevegelse. En politisk bevegelse er overordnet partipolitikk, på linje med en ideologi eller et tankesett. Heywoods beskrivelse av populisme som en bevegelse retter seg mot en spesiell kategori av mennesker, eller et spesielt tankesett i mennesker. En bevegelse som appellerer til populære instinkter, harme og aspirasjoner må kunne hevdes å kunne gi alle mulige uttrykk og inneha de forskjelligste (politiske) innhold. Fra den siste delen av definisjonen leser jeg at Heywood beskriver populisme som en bevegelse med klart skiftende innhold, en slags fargeskiftende kamelonsk bevegelse.

Margaret Canovan sin artikkel "Trust the People! Populism and the Two Faces of Democracy" (1999) vil jeg komme tilbake til når jeg skal beskrive den teoretiske tilnærmingen til min analyse. Artikkelen er sentral i sin beskrivelse av populisme i sin alminnelighet, og inneholder forøvrig en kategorisering av begrepet "folket". Nå vil jeg nøye meg med hennes – i grunnen veldig enkle – definisjon av populisme (Canovan 1999:2):

Populism in modern democratic societies is best seen as an appeal to 'the people' against both the established structure of power and the dominant ideas and values of the society.

Igjen ser vi kampen mellom folket og eliten tegne seg. Canovan proklamerer populisme som "folkets motstandskamp mot etablerte maktstrukturer og dominerende ideer og samfunnsverdier".

Den engelske akademikeren Paul Taggart blir ofte sitert i akademisk litteratur om populisme (Bjørklund 2003, Bjørklund 2004, Canovan 1999, Heie 2007, Johansen 2007, Jupskås 2008). I sin bok "Populism" (2000) omhandler han populisme og/eller populistar fra 6 forskjellige temavinkler:

1. Populists as hostile to representative politics.
2. Populists identifying themselves with an idealized heartland within the community the favour.
3. Populism as an ideology lacking core values.
4. Populism as a powerful reaction to a sense of extreme crisis.
5. Populism as containing fundamental dilemmas that make it self-limiting.
6. Populism as a chameleon, adopting the colours of its environment. (Taggart 2000:2)

Litt senere i den samme boka har han samlet disse i en setning, noe som rett og slett må kunne sies å være imponerende effektivt:

Populism is an episodic, anti-political, empty-hearted, chamelonic celebration of the heartland in the face of crisis. (Taggart 2000:5)

Spesielt er det interessant å merke seg begrepet "heartland" som Taggart innfører. Populister – eller folket – identifiserer seg med et idealisert, romantisert fantasirike innenfor sine omgivelser. Det er lett å tenke seg at denne dilemmasituasjonen mellom "virkelighetslandet" og "fantasilandet" kan avstedkomme betydelige frustrasjoner og antistemninger. Taggart går med sine 6 temavinklinger langt i å lage en generell og bred definisjon av populisme. Samtidig er han tydelig på at en generell definisjon av populisme er vanskelig. Han bruker ordet "slippery" når han skal beskrive konseptet populisme, og at det er stor fare for å finne akkurat det man har bestemt seg for å finne (som ikke nødvendigvis er det riktige) når man prøver å passe politiske uttrykk inn i populismerammen (Taggart 2000:2).

Johansen (2007) definerer i sin avhandling populismens tre dimensjoner, og lar dimensjonene utgjøre en idealmodell for populisme. De tre dimensjonene er (1) den anti-hegemoniske dimensjonen, (2) den folkelige dimensjonen og (3) direkte demokrati-dimensjonen. Igjen ser vi spenningene mellom "folket" og "eliten" i en definisjon av populisme. Den første dimensjonen antyder motstanden mot samfunnets elite. Ordet "hegemoni" viste opprinnelig til den makt og innflytelse som en militært sterkere bystat i antikkens Hellas hadde over andre bystater. Modernisert brukes hegemoni om dominansen som en gruppe har over andre grupper. Den anti-hegemoniske dimensjonen kan med andre ord omskrives til å være populismens anti-elite-dimensjonen, gjenkjennbart fra bl.a. populismedefinisjonen hos Heywood. Den folkelige dimensjonen antyder populismens støtte til folket eller borgere. Den siste dimensjonen, direkte demokrati-dimensjonen, er på mange måter en naturlig følge av de to første dimensjonene. En viktig elite i samfunnet er det politiske systemet med valgte politikere og definerte beslutningssystemer. Sammen med støtten til folket er det naturlig at populismen antyder mer direkte makt til folket. Ofte konkretiseres dette gjennom ønske og krav om flere bindende folkeavstemninger.

Jupskås (2008) bruker Taggart (2000), Canovan (1999) og Laclau (1997) for å utlede sin egen definisjon av populisme:

Populisme er en tynn ideologi hvor den politiske virkeligheten og politiske motsetninger reduseres til en uforsonlig dualistisk kamp mellom folket og eliten, og hvor eliten på forskjellig vis anklages for å ha ført folket bak lyset på en korrupt måte og fratatt dets legitime demokratiske innflytelse. (Jupskås 2008:32)

For det første beskriver Jupskås populisme som en ideologi, riktignok en "tynn ideologi". En ideologi er i følge Store Norske Leksikon (2012) et idesystem, et grunnsyn eller et samfunnssyn. Populisme gis en forklaring som et grunnleggende syn i samfunnet, kjennetegnet ved folkets kamp mot en korrup elite. Eliten har i tillegg fratatt folket sin legitime, rettmessige demokratiske innflytelse. Med bakgrunn i denne definisjonen er det ikke vanskelig å være enig i at folkets kamp mot eliten representerer en fundamentalt viktig samfunnsskamp. Folket trenger å vinne makten tilbake fra eliten.

2.2 Folket

Vi har allerede slått fast at ordet populisme er utledet fra det latinske ordet *populus*. *Populus* betyr direkte oversatt folk. Vi har også allerede sett fra flere definisjoner av populisme at folket står sentralt. Hvordan skal vi så definere folket?

Heywood (2007) er naturlig å spørre også når vi leter etter definisjoner av folket. Dermed ender vi midt i beskrivelsen av demokrati. *Demos* referer til folket (selv om det i gresk også ble brukt for å betegne "de fattige" eller "de mange"), mens *kratos* kommer fra det greske ordet for makt. Demokrati kan med andre ord oversettes med "makt til folket". Vi kan også lese herfra at folket er "de mange", eller rett og slett "alle".

Margaret Canovan har viet en hel bok til begrepet *folket*: *The People* (Canovan 2005). Her utfyller hun mye av det hun skrev i den tidligere omtalte artikkelen "Trust the People! Populism and the Two Faces of Democracy" fra 1999.

Hun går høyt ut i innledningen av boka med å sette opp en tydelig tredelt definisjon av begrepet.

People as sovereign; People as nations; People as opposed to the ruling elite (also called "the common people") (Canovan 2005:2)

Folket som suverent; overordnet, ledende, styrende. Canovan beskriver, fremdeles i innledningen av boka, folket som *den ultimate politiske autoritet* (2005:3). I en definisjon av demokrati passer dette godt. Folket er den ledende politiske faktor i et demokrati, også omtalt som et folkestyre.

Folket som nasjoner, avgrenset av klare grenser. Tydelig geografisk inndeling, ett eller flere land. Som en homogen gruppe. Fremdeles er definisjonene lett forståelige og tydelige. Vi skal etter hvert se at så enkelt er det dog ikke.

Folket som motstykke til den styrende elite. Dette har vi hørt før, folket mot eliten. Enda en gang er denne definisjonen brukt for å definere folket. Canovan introduserer her begrepet "common people", eller vanlige folk på norsk. Vi mot dem. Dersom den ene gruppen er vanlige folk, er da den andre gruppen uvanlige folk?

Så langt virker definisjonene tydelige. Eller? Canovan trekker seg snart inn, begrepet *folket* inneholder i følge henne en betydelig grad av utydighet.

The vagueness of "the people" is a mark of its political usefulness; captured at different times by many different political causes, it has been stretched to fit their different shapes. (Canovan 2005:3)

Hvorfor er det så vanskelig å forklare hvem folket er? Canovan diskuterer folket i to hoveddrammer; *ourselves and other*, som kan oversettes med *vi og de andre*, og *part and hole*,

som jeg velger å gi oversettelsen *noen av oss og alle*. Folket er i begge rammene definert som en homogen gruppe av mennesker som står opp mot en annen homogen gruppe av mennesker. I den første rammen handler det om motsetningen *alle vi som er innenfor* mot *alle dere som er utenfor*, i den andre rammen *vi som er en gruppe* mot *dere som er alle*. Som vi nå allerede har sett flere ganger er vi igjen tilbake til motsetningsforholdet en gruppe mot en annen gruppe. Men hva utgjør grensene? Og er gruppene, både på den ene og den andre siden, virkelig homogene grupper? Det kan settes opp mange spørsmål, og forhåpentligvis skal vi finne noen av svarene gjennom denne undersøkelsen.

Men la oss ikke forsvinne i en vandring i uklarerheter. La oss komme oss tilbake til Margaret Canovan og hennes beskrivelse av *folket*. Og la oss håpe at det kan gi oss noe mer klarhet.

Folket utgjør den ultimate politiske autoritet, hevder Canovan (Canovan 2005:3). Men hvem er så folket? Et enkelt svar kan være den voksne befolkningen i et avgrenset geografisk område (Canovan 2005:3). Dette stemmer med de to første punktene i Canovans første definisjon av folket. Men folket er samtidig definert som den motstående gruppen til makteliten, og dermed har vi avgrenset gruppen *folket*. Makteliten står i et motsetningsforhold til "the common people" (norsk: det vanlige folket). Forholdet mellom de tre ovenfor nevnte definisjonene innfører noen dilemmaer som jeg ønsker å se litt nærmere på, i tillegg til det overordnede spørsmålet om hvem som utgjør folket.

I boken med den ambisiøse tittelen "FrP-koden: Hemmeligheten bak Fremskrittspartiets suksess" tegner den tidligere Klassekampjournalisten Magnus E. Marsdal et bilde av Norges politiske utvikling fra andre verdenskrig og frem til i dag. For å forklare hvorfor Fremskrittspartiet står så sterkt blant nordmenn i dag, bruker Marsdal store deler av boken på å beskrive Arbeiderpartiets utvikling. En av hovedtrådene hans handler om et Arbeiderparti som har mistet kontakten med arbeiderne og arbeiderklassen, med folket. Delvis gjennom politikken sin, der markedets krefter har fått stadig mer fokus, og løsninger på arbeidernes hverdagsutfordringer stadig mindre betydning. Men kanskje mer viktig ved at partiets sentrale politikere ikke lenger er gode representanter for arbeiderklassen. Arbeiderpartiet har beveget seg fra å være "folket" til å bli "eliten". En av bokens gjennomgangspersoner, Hans Erling Willersrud, sier dette på sin måte i samtale med Marsdal:

- Tror du Jens og Jonas har respekt for vanlige arbeidsfolk?
- Nei, for dem har ikke vært arbeidsfolk sjøl. Dem veit ikke åssen arbeidsfolk har det.
- De som var i Ap før var jo *helt andre folk* enn dem som er der nå, fastslår Hans Erling. Etter hans syn er det to klasser i Ap. Den ene "har jobba", som han sier: Det har visstnok ikke den andre. Men det er denne øverste klassen som styrer alt i partiet. Og sånne folk orker ikke Hans Erling Willersrud.
- Den vestkantmafiaen der pisser på alle som har bygd opp arbeiderbevegelsen. (Marsdal 2008:70)

Resultatet av dette er, i følge Marsdal, at denne utviklingen har lagt igjen et velgerrom som Fremskrittspartiet har fylt. Uttrykket "Det nye Arbeiderpartiet" er brukt om Fremskrittspartiet.

Marsdal bruker ikke dette uttrykket i boken sin, men en av hans hovedkonklusjoner for å knekke FrP-koden er akkurat dette. ”Arbeideren”, ”arbeiderklassen”, ”folk flest” føler seg mer hjemme i Fremskrittspartiet enn i Arbeiderpartiet.

2.3 Eliten

Etymologien – eller grunnbetydningen – til ordet elite er *utvalg*, fra det franske ordet *élite* (Store Norske Leksikon 2012). Det samme leksikonet har følgende beskrivelse av ordet.

Elite, en minoritet i et samfunn som på ett eller flere områder opptre som autoritet innad, overfor det øvrige samfunn, og som talsmann utad, overfor omverdenen. (...) Moderne samfunn, med stor spesialisering av aktiviteter, har gjerne mange eliter – en politisk, en militær, en økonomisk, en vitenskapelig, en kulturell, en religiøs osv. (...)

Heywood har en sammenfallende definisjon av elite.

Elite: A minority in whose hands power, wealth or prestige is concentrated. (Heywood 2007:449)

Vi har å gjøre med en utvalgt gruppe i samfunnet med stor makt, prestisje og velstand. Når populistene snakker om eliten er det ikke rettet mot en spesiell gruppe mennesker, men heller alt som ikke defineres som ”det vanlige folket”.

Den statsvitenskapelige litteraturen omhandler først og fremst den politiske eliten.

Machiavellis definisjon av politikk var maktkamp med erobring av makt og opprettholdelse av makt som de viktigste områder (Østerud 2007a:160). Han delte politisk elite i to hovedgrupper; *løvene* og *revene*, henholdsvis de sterke og de lure. I dette synet er – og skal – den politiske makten konsentreres hos en styrende kjerne, en politisk elite.

Den italienske vitenskapsmannen og filosofen Vilfredo Pareto som levde på slutten av 1800-tallet og begynnelsen av 1900-tallet har et litt annen beskrivelse av samfunnets elite. For det første beskriver han eliten som *de som utpeker seg fremfor de øvrige* i en aktivitets hierarki av utøvere (Østerud 2007a:161). I en smalere betydning beskriver Pareto elite som *de ledende innen politikk og samfunnslag*.

Eliter, som det antydes i beskrivelsen i Store Norske Leksikon, finnes i en rekke samfunnsgrupper. Politisk elite, kulturell elite, økonomisk elite, religiøs elite. Og en rekke andre eliter. En presis definisjon er vanskelig å gi, og dette er egentlig også underordnet for populistene. Når populisme og populistiske partier omhandles kan elite best defineres og samles som *de som forkludrer det gode livet for folket*. Eliten er materialisert som den store motstander i kampen mellom folket og eliten.

3 Metode

Samfunnsvitenskapelig metode er en måte å gå fram på for å samle inn data om virkeligheten. I dette kapitlet, som beskriver min metodiske tilnærming, vil jeg presentere hvordan jeg vil samle inn data i denne undersøkelsen. Underveis vil jeg også diskutere alternative metoder der det er hensiktsmessig.

Jeg vil hente det meste av metodeteorien fra Dag Ingvar Jacobsens bok ”Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskapelig metode” (2005). Her presenteres en tydelig struktur for en undersøkelsesprosess, med inndeling i 8 undersøkelsesfaser. Jeg vil i størst mulig grad diskutere og presentere mine metodevalg innenfor denne strukturen.

De åtte undersøkelsesfasene som presenteres i Jacobsens bok er (2005:65):

Fase 1: Utvikling av problemstilling.

Fase 2: Valg av undersøkelsesdesign.

Fase 3: Valg av metodisk tilnærming.

Fase 4: Hvordan samle inn data?

Fase 5: Hvordan velge ut enheter?

Fase 6: Hvordan analysere data?

Fase 7: Hvor gode er de konklusjonene vi har trukket?

Fase 8: Tolkning av data.

Før jeg går i gang med å gjennomgå undersøkelsesfasene vil jeg presentere noen sentrale begrep innenfor metodeteorien.

3.1 Metodeteori – tre sentrale begrep

Jacobsen starter sin metodepresentasjon ved å trekke frem tre sentrale begrep; *ontologi*, *epistemologi* og *metode*. Jeg vil foreløpig nøye meg med en kort definisjon av de to første begrepene. Det tredje begrepet – metode – vil derimot stå som en overskrift for resten av beskrivelsen av mine metodiske valg i denne rapporten.

Å gjøre metodiske valg uten å definere et ontologisk utgangspunkt og uten å diskutere epistemologiske problemstillinger, står i klar motsetning til Frode Nyengs beskrivelse i sin bok ”Vitenskapsteori for økonomer”.

Ontologi er hva vi mener vitenskapen handler om, hvilke økonomiske gjenstander som finnes; epistemologi er hvilke typer kunnskap vi mener er mulig og relevant om disse tingene; mens metode er hva vi mener er korrekte fremgangsmåter for å skaffe disse dataene. Det skulle da være ganske synlig at det ikke er mulig å ta godt begrunnede metodevalg uten opplyste meninger om epistemologiske problemer, som igjen forutsetter en bevissthet om det ontologiske fundamentet for det hele (Nyeng 2004:134).

3.1.1 Ontologi

Ontologi er læren om værensformer og væremåter. Hvordan ser verden egentlig ut? Forskerens svar på dette spørsmålet vil si noe om hans eller hennes utgangspunkt for alle fasene i undersøkelsesprosessen, og vil derfor kunne ha stor betydning for hvordan forskningsresultatene leses og forstås. Det eksisterer mange ontologiske debatter i samfunnet generelt, og blant forskere spesielt. En ontologisk debatt som ofte trekkes frem som særlig viktig i samfunnsvitenskapelig forskning er hvorvidt sosiale systemer består av lovmessigheter eller om vi hver gang må betrakte det vi studerer som kontekstavhengig.

3.1.2 Epistemologi

Epistemologi – også omtalt som erkjennelsesteori – er læren om ”vår erkjennelses natur, dens forutsetninger og grunnlag, og om vår kunnskaps opprinnelse, omfang og gyldighet” (Store Norske Leksikon 2012). Hvordan kan vi vite noe om virkeligheten? Vårt ontologiske utgangspunkt vil være førende for hvordan vi tilnærmer oss epistemologien. De som antar at sosiale systemer består av lovmessigheter, vil ofte dra dette videre til at det finnes en objektiv virkelighet utenfor mennesket som kan studeres på en objektiv måte. Med dette utgangspunktet kan det også antas at det er mulig å opparbeide kumulativ kunnskap om den objektive virkeligheten. Dette omtales som en *positivistisk tilnærming* til en undersøkelse. Motsatsen er den *fortolkningsbaserte tilnærmingen* som hevder at det ikke finnes en objektiv sosial virkelighet. Innenfor denne tilnærmingen hevdes det av virkeligheten alltid må forstås og fortolkes i sin spesifikke sammenheng, og at det i veldig liten grad er mulig å opparbeide kumulativ kunnskap.

3.1.3 Metode

Ontologi og epistemologi har sitt opphav i filosofien. Det tredje begrepet jeg vil presentere og definere – metode – har muligens også linjer helt tilbake til Sokrates. Metoden skal beskrive hvordan vi bør samle inn data om virkeligheten. Jacobsen (2005:28) tilnærmer seg den alltid gående metodede-batten ved å presentere *metodens fire problem*. Dette vil også være min inngangsportale for presentasjon av metodiske valg for denne undersøkelsen.

Metodens første problem handler om hvordan vi best skaffer oss innsyn i virkeligheten. To motstående framgangsmåter for datainnsamling står mot hverandre, den *deduktive* og den *induktive*. Den deduktive strategien for datainnsamling tar utgangspunkt i en

virkelighetsforståelse som forsøkes forklart med innsamling av virkelige data, en slags "fra teori til empiri"-strategi. Motsatsen, "fra empiri til teori", kalles induktiv strategi. Idealet for den induktive strategien er det åpne sinn; forskeren samler inn data om virkeligheten uten en klar forventning om hva han eller hun vil finne. Innsamlede data danner alene grunnlag for systematisering og teoretisering.

Min strategi for denne undersøkelsen er klart deduktiv. Jeg bruker et etablert teoriperspektiv og i noen grad tidligere innsamlet empiri som sammen vil ligge som en referanseramme i hele undersøkelsen, og som vil skape en forventning om hvilke resultater jeg vil kunne finne. Muligheten for at jeg dermed går glipp av viktige funn ved at dataene tolkes for snevert vil være til stede, men en stødig basis for analysen vurderer jeg som viktigere enn den risikoen.

Metodens andre problem knytter seg til hvordan sosiale fenomener skal forstås. *Holisme* (helhetstenkning) settes opp mot *individualisme*. Holismen fremhever samspillet mellom mennesker, mens individualismen analyserer enkeltindividets motiver og atferd.

Min tilnærming vil i hovedsak være holistisk. Jeg vil studere grupper av mennesker og deres samhandling, i stor grad innenfor definerte grupperinger, organisasjoner og institusjoner.

Metodens tredje problem debatterer forskerens påvirkning på undersøkelsesobjektet. Den ene siden i debatten vil hevde at dette oppnås best ved *nærhet* til det som skal studeres, mens den andre siden fremhever *avstand*. Det kan allikevel hevdes at man aldri unngår påvirkning fra forskeren i undersøkelsen, og at dette bare er et spørsmål om å minimere slike effekter.

Jeg skal sammenligne høyrepopulisme i tre ulike land. Det er derfor naturlig for meg å velge avstand til mine undersøkelsesobjekter.

Til slutt er vi ved *metodens fjerde problem*; ord (kvalitativt) eller tall (kvantitativt). Dette er sannsynligvis det området som skaper de heftigste diskusjonene i forskningsmiljøer. Den kvantitative metoden er rådende i naturvitenskapelig forskning, og det er flere som hevder at kvantitativ metode er ubrukelig innen samfunnsvitenskap. Sosiale fenomener kan ikke beskrives med tall og ikke behandles med statistiske teknikker, hevdes det. Det er da også den kvalitative metoden som brukes mest i samfunnsvitenskapelig forskning. Debatten står i hvert fall sterkt. Sannsynligvis finnes ikke den perfekte metode, spørsmål om hva som skal studeres, hvem som skal studere det og hvilke forventninger som stilles til resultatene er med på å bestemme hvordan undersøkelsen skal gjennomføres.

Min undersøkelse vil behandle ord og er derfor trygt forankret i kvalitativ metode.

Jeg vil nå fortsette med å presentere og drøfte mine metodiske valg innenfor de forskjellige undersøkelsesfasene. Der det er hensiktsmessig vil jeg trekke inn alternative valg. Jacobsen

(2005) har imidlertid en veldig god og strukturert oppstilling av de forskjellige valg i hver undersøkelsesfase, og min ambisjon er ikke å gjengi alle disse.

3.2 Undersøkelsesfase 1: Utvikling av problemstilling

Hva ønsker jeg å finne ut? Hvordan vil jeg avgrense undersøkelsen min? Jeg bestemte meg tidlig for å undersøke høyrepopulisme, høyrepopulistiske partier og ledere av høyrepopulistiske partier. Siden jeg har bodd i Nederland i den perioden jeg har jobbet med denne undersøkelsen har jeg på nært hold kunnet følge Geert Wilders buldrende inntreden i nederlandsk politikk. Fremskrittspartiets mangeårige posisjon i det norske politiske landskapet har jeg alltid funnet interessant, så neste steg i min tankeutvikling var å sammenligne Partij voor de Vrijheid og Fremskrittspartiet sine politiske plattformer på jakt etter likheter og ulikheter.

Jeg ble raskt klar over at spennet mellom den nederlandske og den norske varianten av høyrepopulisme er stor, og kunne være vanskelig å sammenligne uten et "bindeledd" fra et tredje land. Veien var derfor kort for å trekke inn danskernes alter ego; Pia Kjærsgaard og hennes Dansk Folkeparti.

Dermed var tanken ved en ende, jeg skulle sammenligne høyrepopulisme i Norge, Danmark og Nederland. Fokuset ble naturlig nok lagt på de tre partiene Fremskrittspartiet, Dansk Folkeparti og Partij voor de Vrijheid og deres respektive ledere Siv Jensen, Pia Kjærsgård og Geert Wilders.

Jeg har valgt å definere en problemstilling som består av én hovedproblemstilling og to underproblemstillinger. Underproblemstillingene er satt opp for å utdype og ytterligere avgrense hovedproblemstillingen.

Hovedproblemstillingen jeg har valgt for undersøkelsen er:

- Er det rimelig å definere Fremskrittspartiet, Dansk Folkeparti og Partij voor de Vrijheid som høyrepopulistiske partier?

De to underproblemstillingene er:

1. Hva kjennetegner et høyrepopulistisk parti?
2. Hva er likt og hva er ulikt i de politiske plattformene til Fremskrittspartiet, Dansk Folkeparti og Partij voor de Vrijheid?

Jacobsen tegner et rammeverk i tre punkter for å diskutere en problemstilling (2005:81).

1. Er problemstillingen klar (testende) eller uklar (eksplorerende)?

2. Er problemstillingen beskrivende (deskriptiv) eller forklarende (kausal)?
3. Er problemstillingen generaliserende eller ikke generaliserende?

I tillegg anbefaler han som krav til problemstillingen av den skal være *spennende, enkel og fruktbar*.

Jacobsen (2005:69) definerer innholdet i en problemstilling som *variabler, enheter og verdier*. I min problemstilling er *høyrepopulisme* en variabel som skal undersøkes i tre enheter; Norge, Danmark og Nederland. Ved starten av undersøkelsen hadde jeg ingen klar oppfatning av hva jeg ville finne. For å unngå å avsnøre det mulige resultatrommet ønsket jeg derfor ikke å sette opp hypoteser med denne problemstillingen. Problemstillingen har form av et åpent spørsmål, og må derfor kunne defineres som *uklar*.

Kausale problemstillinger skal undersøke forholdet mellom en årsak og en virkning. Min hovedproblemstilling er ikke en kausal problemstilling. Mitt ønske er – så langt det lar seg gjøre – å beskrive høyrepopulisme i Norge, Danmark og Nederland. Hovedproblemstillingen er med andre ord *beskrivende* eller *deskriptiv*. Jeg vil være mest interessert i å undersøke dagens situasjon, og å bruke historie der det gir noe ekstra for å forstå dagens situasjon.

Det siste spørsmålet i diskusjonen av problemstillingen er om den er generaliserende eller ikke generaliserende. En generaliserende problemstilling ønsker å undersøke et representativt utvalg for å si noe om et fenomen i en større og videre enhet. Det tas med andre ord mål av seg til også å si noe om objekter som ikke studeres eksplisitt. En mulig generalisering med min problemstilling kunne vært at jeg skulle si noe om høyrepopulisme i Vest-Europa eller i hele Europa ved å studere tre av landene. Med de store forskjellene mellom de forskjellige landene, uavhengig av om jeg skulle bruke Vest-Europa eller hele Europa som ramme, tror jeg dette ville gitt et unøyaktig og dårlig resultat. Jeg vurderer derfor at min undersøkelse av høyrepopulisme i Norge, Danmark og Nederland ikke kan overføres til å være gjeldende for Vest-Europa eller hele Europa. Problemstillingen min må derfor sies å være *ikke generaliserende*.

3.3 Undersøkelsesfase 2: Valg av undersøkelsesdesign

Hvordan kan vi på en best mulig måte finne svar på den valgte problemstillingen? Hvordan kan vi gjennomføre de konkrete undersøkelsene for å belyse problemstillingen? Et undersøkelsesdesign er svaret på disse spørsmålene. Det er problemstillingen som skal være referansen og undersøkelsene som velges må hele tiden prøves mot den.

Jacobsen lister en rekke forskjellige undersøkelsesopplegg som kan brukes. Oppleggene er systematisert i to dimensjoner, som jeg også vil bruke for å velge undersøkelsesdesign.

1. Går undersøkelsen i bredden (ekstensiv) eller i dybden (intensiv)?
2. Er undersøkelsen beskrivende (deskriptiv) eller forklarende (kausal)?

Jeg ønsker å gå i dybden av et fenomen (høyrepopulisme). Undersøkelsen består av få enheter (Norge, Danmark og Nederland) og én hovedvariabel (høyrepopulisme). Hovedvariabelen vil allikevel sannsynligvis kunne deles i flere variabler i løpet av undersøkelsen. Dette fører meg til Jacobsens definisjon av en *intensiv* undersøkelse; mange variabler og få enheter (2005:88).

Innenfor den intensive undersøkelsen vil jeg gjennomføre *kasusstudier*. I mitt undersøkelsesopplegg definerer jeg de tre enhetene Norge, Danmark og Nederland. Jeg vil gå i dybden i hver av enhetene som selvstendige kasus ved å studere henholdsvis Fremskrittspartiet, Dansk Folkeparti og Partij voor de Vrijheid. I tillegg vil jeg gjennomføre *komparative kasusstudier* for å sammenligne høyrepopulisme i de tre enhetene.

I kapittel 3.2 – om undersøkelsesfase 1 – fremgår det at min problemstilling er beskrivende og at jeg ønsker å undersøke dagens situasjon. Fra dette kan jeg trekke at mitt undersøkelsesdesign også er *beskrivende* og også at jeg skal gjennomføre et *tverrsnittstudie*; en beskrivelse av en situasjon på et gitt tidspunkt. En fortsettende undersøkelse kunne ledes inn i et *tidsseriestudie*; utviklingen i et utvalg over tid (Jacobsen 2005:101).

3.4 Undersøkelsesfase 3: Valg av metodisk tilnærming

Valg av metodisk tilnærming handler om hva slags data vi skal samle inn. Skillet går mellom ord (kvalitativ metode) og tall (kvantitativ metode). I tillegg kan det velges en blandet metodisk tilnærming som kombinerer ord og tall.

Min uklare problemstilling hvor jeg ønsker å gå i dybden uten på forhånd å "låse" undersøkelsesrommet har en klar retning mot *kvalitativ metode*. Jacobsen beskriver da også graden av åpenhet som den store forskjellen mellom de to metodetilnærmingene (2005:127). Tall i en samfunnsvitenskapelig undersøkelse er i all hovedsak forhåndskategoriserte svaralternativer. Forskeren har tilpasset problemstillingen før innsamling av data, og dermed i større grad styrt hvilke data som kan samles inn ved en kvantitativ metodetilnærming. Ved bruk av kvalitativ metode går man inn i datainnsamlingsfasen med en langt større grad av åpenhet.

I tillegg til *åpenhet*, nevner Jacobsen *høy begrepsgyldighet*, *nærhet mellom forsker og den som blir undersøkt* og *fleksibel undersøkelsesprosess* som fordeler ved bruk av kvalitativ metode. Fordeler er fordeler, og vel og bra, det som er mer viktig er å teste ulempene mot min problemstilling og mitt undersøkelsesopplegg.

Den første ulempen som nevnes er at prosessen er *ressurskrevende*. Mitt valg av et intensivt undersøkelsesdesign gjør denne ulempen mindre. De høye ressursbehovene kan føre til *generaliseringsproblemer*, ved at man ikke rekker over et representativt utvalg i undersøkelsen. Jeg har allerede definert min problemstilling som ikke generaliserende, så dermed er ikke denne ulempen relevant for denne undersøkelsen. *Kompleksiteten* i informasjonen vi samler inn nevnes som en tredje ulempe, og at man dermed kan gå glipp av viktig informasjon. Dette er selvsagt en utfordring for min undersøkelse også, og noe jeg må ta hensyn til ved analyse og tolkning av data. Videre nevnes *nærhetsproblemet*; forskeren kan rett og slett komme de som studeres for nær i en lang undersøkelsesprosess. Jeg skal undersøke høyrepopulisme fra avstand, og anser også denne ulempen som lite gyldig for meg.

3.5 Undersøkellesfase 4: Hvordan samle inn data?

Jacobsen (2005:141) nevner fire grunnleggende metoder for å samle inn data innenfor den kvalitative metodetilnærmingen; *individuell intervju*, *gruppeintervju*, *observasjon* og *dokumentundersøkelse*. Mitt intensive og beskrivende undersøkelsesopplegg der jeg skal undersøke fenomenet "den regionale dimensjonen" fører meg raskt til *dokumentundersøkelse* som min hovedmetode for datainnsamling.

Høyrepopulisme er ikke et absolutt og entydig begrep, og vil i stor grad være påvirket og formet av menneskers uttalelser og fortolkninger. Mine datakilder vil derfor i all hovedsak være allerede innsamlede data og beskrivelser som er gjort av andre, såkalte sekundærdata og sekundærkilder. Sekundærdata blir min viktigste kilde for å undersøke hvordan høyrepopulisme er fortolket, formet og etablert i de tre enhetene jeg har valgt.

Det er mange utfordringer knyttet til dokumentundersøkelse og bruk av sekundærdata. Det grunnleggende og viktigste spørsmålet er hvordan dokumenter velges slik at problemstillingen belyses best mulig. Men det er også viktig å stille seg kritisk til hvordan informasjonen er samlet inn og hvordan den er analysert og tolket. Hvordan sikres påliteligheten i sekundærdata? Det er naturlig å anta at akademiske dokumenter er mer pålitelige enn avisartikler, men dette er ikke nødvendigvis en generell sannhet. Det er viktig å være kritisk til alle data som benyttes, uavhengig av kilden.

Jeg vil søke å skape god klarhet omkring det språklige i det eksplisitte dokumentet før den dypere meningen undersøkes. Å presentere egen forståelse av innhold og mening er en god teknikk for å forbedre kvaliteten i undersøkelsen. Dermed skapes det åpenhet og transparens om eget utgangspunkt for tolkninger og analyser som er gjort, og det muliggjør andres kritiske blikk på mine valg.

3.6 Undersøkellesfase 5: Hvordan velge ut enheter?

Problemstilling og undersøkelsesopplegg, spesielt det faktum at jeg skal gjennomføre kasusstudier, har allerede valgt enheter i min undersøkelse; Norge, Danmark og Nederland. Innenfor disse enhetene skal jeg studere Fremskrittspartiet, Dansk Folkeparti og Partij voor de Vrijheid.

Viktig for meg når jeg skal gjennomføre dokumentundersøkelser er hvordan jeg velger datakilder, og hvilke kildetyper som benyttes. Jacobsen beskriver utfordringer knyttet til dette (2005:180), og starter med å beskrive frafall av informasjon fra sekundærdatakilden i tre faser; (1) ikke alt som skjer, blir registrert, (2) ikke alt som ble registrert, er tilgjengelig, og (3) ikke alt som er tilgjengelig, blir brukt.

Jacobsen presenterer tre viktig spørsmål om kildetyper, som i neste omgang vil være viktig når informasjonen tolkes og analyseres.

1. Førstehånds- eller andrehåndskilder?
2. Offentlige eller private kilder?
3. Personlige eller institusjonelle kilder?

Hovedkilden for min undersøkelse er de tre partienes politiske programmer.

Partiprogrammene er en førstehånds-, offentlig, institusjonell kilde. Tryggere kan det ikke bli. Jeg vurderer derfor mine kilder å være trygge.

3.7 Undersøkellesfase 6: Hvordan analysere data?

I sin beskrivelse av hvordan data analyseres, beskriver Jacobsen tre faser (Jacobsen 2005: 186):

1. Beskrivelse og dokumentasjon
2. Systematisering og kategorisering
3. Sammenbinding

I min undersøkelse skal jeg bevege meg gjennom alle disse fasene. Den første fasen handler om å klargjøre undersøkelsens empiri for videre analyse. Mine empiriske kilder er de tre partienes politiske programmer som er direkte tilgjengelige på de respektive partienes internettsider. Det kreves således ingen ytterligere beskrivelse av disse rådataene, og de kan brukes direkte inn i fase 2 av dataanalysen.

Selve analysen starter med dataanalysens fase 2; systematisering og kategorisering. Her presenterer Jacobsen to ulike tilnærminger, som også er gjeldende for dataanalysens fase 3:

1. Innholdsanalyse
2. Narrativ analyse

Innholdsanalysen er basert på å dele data inn i tema eller kategorier og deretter forsøke å finne sammenhenger mellom dataene. Narrativ (fra latin *narre*, å gjøre kjent) analyse er en dynamisk analyse som legger vekt på prosess, og hvordan hendelser utfolder seg over tid. Min undersøkelse skal forsøke å forstå empirisk materiale, og sammenhenger mellom disse, uavhengig av tidsbegrepet, og er således en *innholdsanalyse*.

Kategoriene som dannes skal hente innhold fra de tre partienes partiprogrammer slik det er vist i tabell 1. Dette er undersøkelsens *analysematrise*.

	Fremskrittspartiet	Dansk Folkeparti	Partij voor de Vrijheid
Kategori 1	Kategori 1 / FrP	Kategori 1 / DF	Kategori 1 / PVV
Kategori 2	Kategori 2 / FrP	Kategori 2 / DF	Kategori 2 / PVV
Kategori n	Kategori n / FrP	Kategori n / DF	Kategori n / PVV

Tabell 1: Undersøkelsens analysematrise

Etter at kategoriene er definert, vil matrisen fylles med innhold fra undersøkelsens valgte datakilde; partienes politiske programmer. Den innfylte analysematrisen vil i neste omgang være grunnlaget for dataanalysens tredje fase; sammenbinding. Vi er nå ved kjernen i hvordan jeg ønsker å finne svar på både hovedproblemstilling og underproblemstillinger i denne undersøkelsen.

3.8 Undersøkelsesfase 7: Hvor gode er de konklusjonene vi har trukket?

Begrepene *validitet* og *reliabilitet* sier noe om grunnlaget for analyse og tolkning. Validitet – også omtalt som gyldighet – beskriver om vi faktisk har undersøkt det vi har sagt at vi skal undersøke (intern validitet) og om dette har overførbarhet til andre (ekstern validitet).

Reliabilitet – eller pålitelighet – viser oss om vi kan stole på de dataene vi har samlet inn (Jacobsen 2005).

Det siste først, reliabilitet, er nært knyttet til mine valg av sekundærdatakilder, og hvordan jeg selv fortolker og presenterer disse. Jeg har allerede diskutert noe omkring dette i kapitlene om undersøkelsesfase 4 og 5. I og med at min problemstilling og mine valg for

undersøkelsesopplegg leder meg så sterkt inn i bruk av data som andre har samlet inn blir det veldig viktig for meg å drøfte og vurdere reliabilitet fortløpende i undersøkelsen.

Min undersøkelse har liten grad av ekstern validitet. Dette har jeg antydnet ved å si at problemstillingen ikke er generaliserende. Intern validitet er imidlertid – som i enhver undersøkelse – viktig å ha i fokus. Valg av dokumenter er avgjørende for den interne validiteten i undersøkelsen. Kritisk gjennomgang av kilder og informasjonen fra kildene er avgjørende for å holde den interne validiteten på et høyt og godt nivå.

3.9 Undersøkelsesfase 8: Tolkning av data.

Å sette resultatene fra en undersøkelse inn i en større sammenheng er det som kalles tolkning av data (Jacobsen 2005:376). Resultatene må kunne tillegges mening, og det må kunne gjøres en vurdering om riktigheten av de resultatene vi har funnet. Jacobsen omtaler to gjensidig utfyllende metoder for å tolke resultatene.

1. Empirisk sammenligning
2. Bruk av teori

I denne undersøkelsen blir empiri fra tre forskjellige land sammenlignet. Det er derfor viktig å diskutere om de respektive resultatene faktisk er sammenlignbare. Vil svaret på et spørsmål fra norsk politikk være sammenlignbart med svar på det samme spørsmålet fra dansk eller nederlandsk politikk? Vil det være enkelte spørsmål som er sammenlignbare mens andre ikke er det? Disse vurderingene må gjøres for å kunne sikre at resultatene har den nødvendige gyldighet.

Ved å sammenligne høyrepopulisme i tre europeiske land, ønsker jeg å sette resultater fra ett land inn i en europeisk kontekst. Norge, Danmark og Nederland er tre land med felles styresett.

3.10 Oppsummering av metodiske valg

Tabell 2 gir en oppsummering av mine metodiske valg.

Kategori	Metodisk valg
Strategi for datainnsamling	Deduktiv
Forståelse av sosiale fenomener	Holistisk
Posisjon til undersøkelsesobjektet	Avstand
Metodisk tilnærming	Kvalitativ

Problemstilling	Eksplorerende, deskriptiv og ikke-generaliserende
Undersøkellesdesign	Intensivt og deskriptivt
Metode for datainnsamling	Dokumentundersøkelse
Analyse av data	Innholdsanalyse

Tabell 2: Oppsummering av metodiske valg

4 Teori

Denne undersøkelsen har en eksplorerende, deskriptiv og ikke-generaliserende problemstilling. Den er deduktiv; med utgangspunkt i gjeldende teorier – min etablerte teoretiske tilnærming – skal jeg forsøke å finne forklaringer og avbildninger i den valgte empirien. Undersøkelsen er sammenlignende, i det jeg skal studere likheter og forskjeller i skjæringen mellom tre – i utgangspunktet – sammenlignbare kasus.

Alt dette har jeg resonnert meg frem til i det forrige kapitlet om min metodiske tilnærming. Når jeg nå skal etablere min teoretiske tilnærming, som i sin tur skal danne grunnlaget for undersøkelsens analysedel, er den metodiske tilnærmingen jeg har valgt førende. Gjennom valg av teorier vil jeg søke å etablere det jeg vil kalle ”undersøkelsesbriller” for å finne svar på mine problemstillinger. Dermed kan jeg, med disse ”undersøkelsesbrillene” godt plassert på nesetippen og med god avstand til mine undersøkelsesobjekter, gjennomføre en analyse som tydelig vurderer, kategoriserer og sammenligner de tre politiske partiene i Norge, Danmark og Nederland.

Jeg vil etablere tre forskjellige ”undersøkelsesbriller”.

De første ”undersøkelsesbrillene” skal være min egen populismedefinisjon. I innledningen av oppgaven har jeg diskutert begrepet populisme med utgangspunkt i flere state-of-the-art beskrivelser. Disse vil jeg bruke for å etablere min egen definisjon av populisme. Jeg vil legge vekt på å etablere en tydelig definisjon som kan fungere godt som ”undersøkelsesbriller” for å vurdere hvordan de tre partiene jeg undersøker passer inn i denne definisjonen.

”Undersøkelsesbrille” nummer to skal jeg etablere fullt og helt basert på Margaret Canovans artikkel ”Trust the People! Populism and the Two Faces of Democracy”. Artikkelen sto første gang på trykk i magasinet *Political Studies* i 1999, og har siden den gang vært anerkjent som en av de aller mest sentrale kildene i forklaringen av hvordan populismen plasserer seg i vårt moderne, vestlige demokrati. I artikkelen tar Canovan et oppgjør med de som hevder at populisme er en patologisk, sykdomslignende politisk tilstand fristilt fra vårt moderne vestlige demokrati. I artikkelen underbygger hun hvorfor hun mener at populisme heller må forklares med utgangspunkt i statsvitenskapelige teorier.

De tredje ”brillene” er en populismetypologi som ble lansert i masteravhandlingen ”Populisme på norsk. En typologi med belegg fra partilederdebatter 1973-2005.” (Jupskås 2008). Typologien ble da også presentert som et sett med briller for å vurdere innslag av forskjellige typer populisme – ikke bare høyrepopulisme – blant de styrende politiske partier i norsk politikk. Jeg vil først undersøke om den samme typologien lar seg bruke som ”undersøkelsesbriller” for å sammenligne partier fra forskjellige europeiske land. Oppgaven

ble skrevet av Anders Ravik Jupskås, som også – med deler av sin masteravhandling – var bidragsyter til antologien ”Høyrepopulisme i Vest-Europa” (Simonsen m.fl. 2009: 27-78).

4.1 Undersøkelsesbrille 1: Min valgte populismedefinisjon

Marteen van Rossem, professor i historie ved Universiteit Utrecht, beskriver i sin bok ”Waarom i de burger boos? Over hedendagse populisme” (norsk: Hvorfor er borgeren sint? Om dagligdags populisme) (2010) den populistiske velgeren som sint og utilfreds. Populismen – eller de populistiske partiene – er den trygge havnen for det utilfredse mennesket, en type mennesker som det blir stadig flere av. Og hvorfor er borgeren sint? I følge van Rossem kan det vitenskapelig forklares at – i hvert fall den nederlandske borgeren – er sint fordi han/hun er bekymret for den omfangsrrike og stadig økende innvandringen og de negative effektene som dette gir for det nederlandske samfunnet (van Rossem 2009:4).

Anti er da også et ord – eller en forstavelse – som har gått igjen i flere av de forskjellige definisjonene av populisme som jeg tidligere har beskrevet. De populistiske partiene fungerer som motpoler til det etablerte, til det styrende, til alle eliter i samfunnet. Jeg vurderer at det kan være rom for å si at det for de populistiske partiene er viktigere å definere seg som en motpol til eliten enn å definere og presentere et alternativ. Målet er å hente støtte i borgerens rop om hjelp i et samfunn i krise, i mange tilfeller selvdefinert av populistene, uten at innholdet er det viktigste. Folkets stemme og mening er i bevegelse. Som folkets støttepillar er da også populistenes stemme og mening i bevegelse. Taggart's 6 grunnleggende punkter for å beskrive populisme (Taggart 2000) underbygger de resonnementene som jeg her har gjort.

Jeg har som intensjon å finne en forenklede kjerne i de etablerte populismedefinisjonene. Jeg ønsker at ”undersøkelsesbrillene” skal gi et tydelig og klart bilde av hva som er populisme og hva som ikke er populisme. Derfor har jeg valgt min definisjon i tre punkter:

1. *Anti-elite: Populisme er en reaksjon mot samfunnets eliter.*
2. *Anti-system: Populisme er en reaksjon mot samfunnets etablerte organisasjoner og systemer.*
3. *For folket: Populisme er en representant og et talerør for folkets meninger.*

Definisjonen jeg har valgt er gjeldende for alle typer av populisme. Før jeg går videre vil jeg allikevel stoppe ved begrepene *venstrepopulisme* og *høyrepopulisme*. Både tittelen og problemstillingen forteller at det er høyrepopulisme som er tema for denne undersøkelsen, og vi trenger dermed en definisjon som forteller noe om denne formen for populisme.

Før jeg nærmer meg en slik definisjon skal jeg bevege meg i området venstre og høyre som politiske ideologiske retningsangivere.

Under overskriften ”Politisk ideologi” beskriver Øyvind Østerud linjen mellom venstre og høyre som ”den mest fremtredende retningsangivelsen i det politisk-ideologiske landskap” (Østerud 2007a:183). Historisk ble venstre og høyre innført som begrep for å skille politisk ideologi ved stolplasseringen i den grunnlovgivende forsamlingen i Frankrike under den franske revolusjonen i 1789. Til høyre satt de som stemte for det kongelige veto, til venstre de som stemte i mot. I årene etter den franske revolusjonen ble partiene som støttet monarkiet kalt *høyrepartier*, mens *venstrepartier* var de partiene som støttet revolusjonsideen.

Senere har venstre og høyre fått en noe annen og mer nyansert betydning i politikken. Østerud beskriver dette langs to akser; den økonomiske og den politiske. I tabellen nedenfor har jeg samlet stikkord fra Østeruds beskrivelse av de to aksene i en enkel tabell.

	Venstre	Høyre
Økonomisk	Arbeiderklassen Omfattende statsinngrep Statlig eiendomsrett Omfordeling til fordel for arbeiderklasse og lavere samfunnslag	Kapital- og eiendomsbesittere Markedsøkonomi Privateiendom Privat foretaksvirksomhet Sterkt begrenset offentlig sektor
Politisk	Mistro til nedarvede tradisjoner Planmessige forbedringer Likheter i beslutningsdeltagelse og rettigheter	Etablerte verdier og interessesyn Samfunnet som et komplisert, naturlig system

Tabell 3: Venstre og høyre som ideologiske retningsangivere (Østerud 2007a:184)

Som en forlengelse av beskrivelsen av venstre og høyre som ideologiske retningsangivere langs en økonomisk og en politisk akse har Østerud satt opp en tilsvarende tabell for å plassere partisystemer inn i denne fordelingen. Jeg har nedenfor valgt å gjengi tabellen nøyaktig slik den er tegnet av Østerud.

		Økonomisk	
		Venstre	Høyre
Politisk	Høyre	Argentinsk peronisme Fascistiske og NS	Høyre-autoritære Konservative
	Venstre	Kommunistiske Sosialistiske Sosialdemokratiske	Franske radikale Tyske fridemokrater Italienske liberale

Tabell 4: Partisystemer fordelt til venstre og til høyre (Østerud 2007a:184)

Verken venstrepopulisme eller høyrepopulisme er nevnt. Er det mulig å finne en plass for disse i tabellen? Og er det samsvar mellom Østeruds økonomiske og politiske fordeling av høyre og venstre i politikken med henholdsvis venstrepopulisme og høyrepopulisme?

Før jeg svarer på disse spørsmålene vil jeg referere til Tor Bjørklunds beskrivelse av populisme som en *ideologisk kamelon* (Bjørklund 2004:4). Populismen representerer ingen

bestemt ideologi, hevder Bjørklund. Populismen kan bedre karakteriseres ut fra kameleonens fargeskiftende egenskap. ”Kontekst, tid og sted avgjør kulør på populismen”, sier Bjørklund i artikkelen (Bjørklund 2004:4). Tidligere har jeg beskrevet forskjellige definisjoner av populisme, der blant annet Jupskås kaller populismen en *tynn ideologi* (Jupskås 2008:32). Jeg velger å tolke det som at Bjørklund og Jupskås bruker to forskjellige begrep for å beskrive det samme, nemlig forholdet – eller kanskje heller manglende forholdet – mellom populisme og ideologi.

Med dette som bakteppe er det problematisk å gi populisme, både venstrepopulisme og høyrepopulisme en fast plass i Østeruds venstre/høyre-partisystemtabell. Som kameleonene skifter farge vil de forskjellige variantene av populisme også ”vandre rundt i tabellen”. Jeg velger å tro at det er årsaken til at Østerud ikke har plassert populisme inn i partisystemtabellen.

Så hvordan skal jeg da komme til en definisjon av venstrepopulisme og høyrepopulisme som jeg kan bruke videre i denne undersøkelsen? Med utgangspunkt i min egen definisjon av populisme som *anti-elite*, *anti-system* og *for folket*, vil jeg bruke den midterste av disse tre som basis for å skille venstrepopulisme fra høyrepopulisme. Begge variantene representerer en reaksjon mot etablerte organisasjoner og systemer, forskjellen er hvilke organisasjoner og systemer reaksjonen retter seg mot. I følge Bjørklund retter venstrepopulismens anti-system seg mot samfunnets kapitalinteresser (Bjørklund 2004:4). Høyrepopulismens tilsvarende anti-system representeres ved grupper som innvandrere og partipolitikere. Jeg velger å adoptere Bjørklunds beskrivelse av de to forskjellige populismevariantene i min populismedefinisjon. Dermed får definisjonen en liten justering, slik jeg har beskrevet det i tabellen nedenfor.

Venstrepopulisme	Høyrepopulisme
Anti-elite	
Anti-kapitalisme	Anti-innvandrer Anti-partipolitikere
For folket	

Tabell 5: Skisse av min egen definisjon av venstrepopulisme og høyrepopulisme

Denne definisjonen ønsker jeg å bruke når jeg skal vurdere om Fremskrittspartiet, Dansk Folkeparti og Partij voor de Vrijheid kan defineres som høyrepopulistiske partier. At det er en allmenn mening at de faktisk faller innenfor denne rammen vil jeg se bort fra, og selv diskutere dette med mine ”undersøkelsesbriller” på.

4.2 Undersøkellesbrille 2: Populisme og demokrati

Canovan (1999) tar i sin artikkel ”Trust the People! Populism and the Two Faces of Democracy” et oppgjør med de som hevder at populisme er en patologisk, sykdomslignende politisk tilstand fristilt fra vårt moderne vestlige demokrati. Med den patologiske tilstanden som utgangspunkt brukes ofte sosiologiske teorier for å forklare populisme. I artikkelen underbygger hun hvorfor hun mener at populisme heller må forklare med utgangspunkt i statsvitenskapelige teorier. Canovan hevder at populismen finner sin forklaringsgrunn i spenningen mellom det hun definerer som demokratiets to ansikter; det pragmatiske (engelsk: pragmatic) og det forsonende (engelsk: redemptive).

Canovan starter med en enkel definisjon av populisme; en appell til folket og en motstand mot etablerte maktstrukturer og dominerende ideer og verdier. Hun fremhever at populisme virker å være uinteressant for demokratiteoretikere og gjerne heller blir gitt en sosiologisk forklaring. Dette er et paradoks, sier hun. Populister selv ser på seg som ekte demokrater når de hevder folkets meninger i et samfunn hvor disse meningene stadig blir ignorert av styresmakter, politiske partier og media. Mange populister peker på direkte demokrati som den ideelle formen for demokrati, konkretisert ved av politiske beslutninger i større grad gjennomføres ved bindende folkeavstemninger. Populisme er dermed plassert i kjernen av demokratiet, og må forstås som en måte å hevde demokratiets viktighet i samfunnet; makt til folket.

Som flere andre teoretikere bemerker også Canovan det problematiske med å definere populisme som en generell teori. Populisme i seg selv er et uklart begrep. Like vanskelig er det å si noe eksakt om hvem som skal defineres som populister, hevder hun. Noe klarere blir det dersom man ser bort fra ideologien og det politiske innholdet og heller konsentrerer seg om strukturelle betraktninger. Struktur foran innhold, med andre ord. Kjernen for en definisjon av populisme ligger i en appell til folket, og motstanden mot de etablerte maktstrukturer og de dominerende ideer og verdier i samfunnet. Med denne kjernen som utgangspunkt forklarer hun den karakteristiske populist ved sin *form, stil og stemning* (engelsk: mood)

Populismens motstand mot maktstrukturer i samfunnet innen et moderne demokrati konkretiserer seg i en generell motstand mot etablerte politiske partier. Det som imidlertid skiller populisme fra andre anti-system-mobiliseringen er populismens motstand mot eliteverdier i samfunnet. Populisme innebærer både anti-system og anti-elite; motstand mot etablerte politiske og økonomiske strukturer i samfunnet, men også mot meningsdannere innen academia og media.

Like viktig som populismens motstand *mot* etablerte maktstrukturer er dens støtte *til* en anerkjent autoritet. Populistene hevder sin legitimitet ved at de taler på vegne av folket som

de gjerne vil omtale som den demokratiske suverenitet i samfunnet. Hva det vil si å tale på vegne av folket og hvem som i dette tilfellet er folket er ikke nødvendigvis en eksakt definisjon, i følge Canovan. For å tydeliggjøre hvem folket er beskriver hun tre termer som ofte brukes om folket i populistiske diskurser. Den første termen er appellen til *det forente folket*; for hele nasjonen eller landet, mot etablerte partier og fraksjoner som splitter. Deretter beskrives folket som *vårt folk*, gjerne i betydningen vår etniske familie. Her nevner Canovan den åpenbare forskjellen mellom den første og den andre termen. Mens det forente folk er integrerende er vårt folk splittende, ofte konkretisert ved populistenes negative forhold til innvandring. Den siste av Canovans tre termer for folket er *det vanlige folket*. Dermed settes et skille mellom folket og den privilegerte, ofte høyt utdannede elite i samfunnet. Alle beskrivelsene av folket er i bunn og grunn, i følge Canovan, en legitimering av grunnleggende demokratiske verdier i samfunnet.

Populistenes *stil* er demokratisk i sin form ved sin enkelthet og direkte kommunikasjon, og det faktum at den er rettet mot vanlige folk. Dermed sies det også noe om populismens generelle mistro mot politikere og annen elite i samfunnet som kommuniserer ved vanskelig språk og byråkratiske sjargonger. Populismen løfter frem innsikt og åpenhet som grunnlag for det politiske liv i samfunnet, og tilsvarende mistro til mystifisering, bakromsavtaler og kompliserte prosedyrer.

Til slutt beskriver Canovan populismens *stemning*. En populistisk politiker er ikke som andre politikere, hevder hun. Populisme fremstår ofte mer som politiske bevegelser enn som ordinær politisk aktivitet. I front for den politiske bevegelsen står da også en karismatisk lederskikkelse. Den sterke personfokuseringen på en sterk leder er med på å skape skille til de etablerte politiske partiene.

4.3 Undersøkelsesbrille 3: En firedelt populismetypologi

Anders Ravik Jupskås lanserer i sin masteravhandling ”Populisme på norsk. En typologi med belegg fra partilederdebatte 1973-2005” (Jupskås 2008) en firedelt populismetypologi. Typologien har sitt utgangspunkt i norsk populisme og i særtrekk og karakteristikk fra norsk politikk.

Typologien er utviklet for å kunne klassifisere populistiske utsagn på en systematisk måte og for å tydeliggjøre variasjoner i populismens politiske fundament. Jupskås beskriver dette som en metode for å ”avsløre kameleonens politiske farge” (Jupskås 2008:41). I avhandlingen bruker Jupskås typologien for å undersøke elementer av populistiske virkelighetsforståelser i norske partilederdebatte i perioden fra 1973 til 2005.

I første omgang vil jeg begrense meg til å presentere typologien slik den er beskrevet i avhandlingen, deretter vil jeg argumentere for at den også vil ha gyldighet når for å

karakterisere partier fra andre europeiske land generelt, og fra Danmark og Nederland spesielt.

De fire populismetyperne – i avhandlingen omtalt som idealtyper (Jupskås 2008:12) – er *distriktspopulisme*, *marxistisk populisme*, *nyliberal populisme* og *nativistisk populisme*. Felles for de fire idealtypene er kampen mellom folket og eliten, en felles kjerne i de aller fleste definisjoner av populisme. Det som skiller typene fra hverandre er hvem som er folket og hvem som er eliten. Med fire sett av folk og elite setter Jupskås dermed opp fire forskjellige typer av populisme. Tabell 6 er hentet direkte fra avhandlingen hans og gir en oversikt de fire populismetyperne med tilhørende folk og elite. I tabellen har Jupskås også knyttet hver av de fire populismetyperne til en tilhørende politisk logikk.

Type	Kjennetegn	Den politiske dikotomien: Folket vs. Eliten	Politisk logikk
Distriktspopulisme		Folk (i distriktene) vs. teknokrater og politisk elite	Sentrumperiferi
Marxistisk populisme		Folket (som en klasse) vs. økonomisk- og borgerligpolitisk elite	Marxisme/maoisme
Nyliberal populisme		Vanlige folk vs. staten og den politiske eliten	Nyliberalisme
Nativistisk populisme		Vårt folk vs. kultur- og den politiske eliten	Defensiv nasjonalisme

Tabell 6: Jupskås fire delte populismetyologi (Jupskås 2008:43)

Typologien åpner for at populisme er representert i et langt bredere lag blant de – i Jupskås sin avhandling – norske politiske partiene. Han viser at folkets kamp mot eliten ikke er forbeholdt de partiene som er beskrevet og definert som populistiske, som i dagens politiske kart i Norge bare er Fremskrittspartiet (Bjørklund 2003, Bjørklund 2004, Marsdal 2008). Jeg skal i min avhandling ikke gå videre enn til å presentere typologien som min tredje ”undersøkelsesbrille”, men kan i høyeste grad anbefale Jupskås avhandling som over gjennomsnittlig god lesning.

Før jeg går videre; tabellen nedenfor viser resultatene fra undersøkelsen som Anders Ravik Jupskås gjorde ved å studere norske partilederdebatteer fra 1973 til 2005. Det er verdt å merke seg at perioden også dekker etableringsåret for Anders Langes Parti, og for så vidt også at den avsluttes før Siv Jensen overtar som leder av Fremskrittspartiet.

Type \ Kjennetegn	Politisk parti	Politiker
Distriktspopulisme	Miljøpartiet De Grønne, Kystpartiet, Senterpartiet	Birte Simonsen, Roy Waage, (Odd Roger Enoksen, Johan J. Jakobsen)
Marxistisk populisme	Rød Valgallianse, Sosialistisk Valgforbund, Fylkeslistene for miljø og solidaritet, (litt i NKP)	Sigurd Allern, Finn Gustavsen, Jorunn Gulbrandsen, Aslak Sira Myhre
Nyliberal populisme	Anders Langes Parti, Fremskrittspartiet, (og litt i det senere Høyre)	Anders Lange, Arve Lønnum, Carl I. Hagen
Nativistisk populisme	Fremskrittspartiet, (deler i det tidligere Kristelig Folkeparti)	Carl I. Hagen

Tabell 7: Resultater fra Jupskås undersøkelse av norsk populisme (Jupskås 2008:114)

Det er mye å merke seg i denne listen. Blant flere poeng er det vel ikke så mange som hadde ventet å finne verken Senterpartiet eller Kristelig Folkeparti på en liste over politiske parti med populistiske kjennetegn. Det er ikke dermed sagt at partiene skal defineres som populistiske. Det fremkommer mer som en naturlig følge av at Jupskås har tatt utgangspunkt i at folkets kamp mot eliten er et kjernemerke for populistiske trekk. Det som vi også kan merke oss er at Fremskrittspartiet er plassert i to typer; nyliberal populisme og nativistisk populisme, eller henholdsvis *vanlige folk mot staten og den politiske eliten* og *vårt folk mot kultur- og den politiske eliten*.

Når jeg nå skal argumentere for at typologien har gyldighet også for andre land enn Norge vil jeg bruke Canovans tre termer for å beskrive folket (Canovan 1999:5). Canovans beskrivelse har ingen nasjonal kobling, den har gyldighet uavhengig av geografi. Således må den kunne vurderes å ha gyldighet for de tre landene Norge, Danmark og Nederland som beskrives i denne undersøkelsen.

Tabell 8 kobler Jupskås typologi og de fire forskjellige populismetyperne sammen med Canovans tre beskrivelser for folket.

Jupskås	Canovan
Distriktspopulisme: Folk (i distriktene)	Det forente folket
Marxistisk populisme: Folket (som en klasse)	-
Nyliberal populisme: Vanlige folk	Det vanlige folket
Nativistisk populisme: Vårt folk	Vårt folk

Tabell 8: Sammenkobling av Jupskås (2008) og Canovan (1999)

Koblingene av de to siste typologiene virker åpenbare, definisjonen av folket er identisk. Å koble *folk (i distriktene)* med *det forente folk* kan diskuteres, men jeg har mener å kunne

hevde dette som en gyldig kobling. Distriktpopulisme er sannsynligvis den mest ”norske” av de fire populismetyperne. Norge – i motsetning til mange andre land – har mye av sin tradisjon og identitet knyttet opp til spredt befolkning i og et geografisk stort ”distrikt”/utkant. Dette finner vi ikke på samme måte i Danmark og Nederland, i og med landets størrelse og antall innbyggere.

Canovan har ikke et motsvar til marxistisk populisme. Det virker som Jupskås ønsker å rette på dette ved å legge til en fjerde beskrivelse av folket (Jupskås 2008:21), med referanse til Laclau (1997). Denne fjerde beskrivelsen appellerer til folket som den undertrykte klassen, noe vi kan benevne som *det undertrykte folket*. Dermed har vi ved hjelp av Laclau fylt hullet som oppsto i tabellen ovenfor.

Jupskås	Canovan/Laclau
Distriktpopulisme: Folk (i distriktene)	Det forente folket
Marxistisk populisme: Folket (som en klasse)	Det undertrykte folket
Nyliberal populisme: Vanlige folk	Det vanlige folket / Folk flest
Nativistisk populisme: Vårt folk	Vårt folk

Tabell 9: Sammenkobling av Jupskås (2008), Canovan (1999) og Laclau (1997)

Ved å vise koblingen mellom Jupskås populismetypologi og de internasjonalt anerkjente teorikildene fra Canovan (1999) og Laclau (1997), velger jeg å anse den firedelte populismetypologien som anvendbar for andre land enn Norge.

5 Empiri

For å kunne gjennomføre en analyse trenger vi noe å analysere; et empirisk grunnlag. Denne undersøkelsen tar utgangspunkt i de tre partiene Fremskrittspartiet, Dansk Folkeparti og Partij voor de Vrijheid. Det er derfor naturlig å starte beskrivelsen av det empiriske grunnlaget med å presentere partiene og deres historie.

Jeg har tidligere beskrevet at jeg skal gjennomføre en innholdsanalyse basert på partienes gjeldende partiprogram. Før jeg går i gang med analysen vil jeg i dette kapitlet gi en kort presentasjon av hvert partis partiprogram.

5.1 Partiene

Da jeg var en liten gutt, litt mindre enn jeg er nå, og bodde hjemme hos mine foreldre, var jeg en periode hektet på "Historien om"-bøkene. Om Helen Keller. Om Abraham Lincoln. Historien om Marie Keller gjorde et sterkt inntrykk. Her tar jeg opp tråden og beskriver historien om Fremskrittspartiet, Dansk Folkeparti og Partij voor de Vrijheid.

5.1.1 Historien om Fremskrittspartiet

Historien om Fremskrittspartiet starter i Oslo en vårdag i 1973. 69 år gamle Anders Lange har innkalt til møte på Saga kino for å få støtte til å stifte partiet "Anders Langes parti til sterk nedsettelse av skatter, avgifter og offentlig inngrep". I artikkelen "Fremskrittspartiet gjennom 30 år" (Bjørklund 2003) forteller Tor Bjørklund om et møte som ble preget av enveiskommunikasjon og total fravær av diskusjon og meningsutveksling. Anders Lange hevdet at Oslo Kinematografer hadde satt et forbud mot diskusjon som en betingelse for møtet. Noe rett var det i dette, siden Anders Lange hadde søkt kommunen om "et offentlig møte om skattepolitikk uten diskusjon". Og fått søknaden godkjent. Dermed ble det nye partiet med det lange navnet stiftet med håndsopprekning og akklamasjon. Og helt blottet for debatt.

"Anders Langes parti til sterk nedsettelse av skatter, avgifter og offentlig inngrep", som heldigvis også kan omtales med forkortelsen ALP (Anders Langes Parti), kan allerede ved å lese partinavnet omtales og beskrives som et antiparti. Eller som Bjørklund skriver; et antiparti-parti (Bjørklund 2003:1). Anders Lange var tydelig i sin kritikk av enhver organisasjonsform, og ditto tilhenger av det selvstendige menneske som et ideal. "En organisasjon har ingen samvittighet, intet hjerte, ja, ikke engang forstår den å fordele noe som helst annet enn kontingent og ansvarsløshet", skrev Anders Lange i sin egen avis Anders Langes Avis i stiftelsesåret. Noen år tidligere laget han en liste over sine fiender, i prioritert rekkefølge: "De sosialistiske stater, partier, organisasjoner, monopolistiske tendenser i privatkapitalismen."

En sint, gammel mann? En intelligent systemkritiker? Eller folkets mann og velgjører? Sannsynligvis litt av alt. Og mye annet. Vi aner kampen mellom folket og eliten, støtten til det individuelle, selvstendige mennesket og kampen mot de ”gamle” politiske partiene. At denne kampen vitterlig skulle føres fra et nystiftet, politisk parti, kan i beste fall betraktes som et paradoks. Anders Lange virket å være dette paradokset bevisst. Det ble satt kriterier for at partiet ikke skulle ende opp som et normalt politisk parti. ALPs stortingsrepresentanter skulle stå fritt, og ikke kunne pålegges standpunkter og direktiver. Det skulle ikke være et overordnet partiorgan med instruksjonsmyndighet og ledelsen i partiet skulle ligge i stortingsgruppa (Bjørklund 2003:2).

Ved Stortingsvalget høsten 1973 fikk ALP 5 % av stemmene og 4 representanter på Stortinget. Et nytt parti, med en sterk leder, for folket og det selvstendige mennesket og mot eliten og de politiske partiene var etablert i den norske, politiske familien.

Men ALP fikk ingen lang historie. Høsten 1974 døde Anders Lange, og dermed også kjernen i ”Anders Langes parti til sterk nedsettelse av skatter, avgifter og offentlig inngrep”. Men grunnlaget for et populistisk parti var lagt, og partiet levde videre. Riktignok ikke helt uten endringer. En ny og veldig sentral person i den videre historien for partiet entrer scenen. Vi snakker selvsagt om Carl I. Hagen.

Bjørklund omtaler den perioden som ble innledet med Langes død og Carl I. Hagens inntreden som ”orden i rekkene” (Bjørklund 2003:2). Det unormale partiet ALP ble snart et normalt parti, med et fullverdig partiprogram og demokratiske vedtak. I 1977 skiftet partiet navn til Fremskrittspartiet, og det var også under dette navnet partiet deltok i Stortingsvalget i 1977. Og gjorde det særdeles dårlig. 1,9 % av stemmene, under sperregrensen for å få mandater på Stortinget. Uten å være representert i Norges nasjonalforsamling fortonet partiets videre liv og utvikling seg som høyst usikker.

Endringene i partiets organisering var påtagelig fra Anders Lange til Carl I. Hagen. Partiet var ikke lenger et antiparti-parti, slik Anders Lange ville at partiet skulle fremstå. Tydelige kommandolinjer ble etablert, sammen med det såkalte *overordningsprinsippet*. Overordningsprinsippet definerte sentralstyret som overordnet lokallag og fylkespartier. Carl I. Hagen omtalte Fremskrittspartiet i partiavisen Fremskritt i 1991 som ”et konsern hvor sentralstyret fungerer som et bedriftsstyre som har ansvaret for en rekke underavdelinger” (Bjørklund 2003:2).

Ved stortingsvalget i 1981 var Fremskrittspartiet tilbake på banen med 4 stortingsmandater. Berg- og dalbanen skulle imidlertid fortsette, og ved valget i 1985 ble stortingsgruppen halvert. Partiet balanserte på sperregrensen, og hadde vanskelig for å appellere til de store velgermassene.

Vendepunktet skulle komme i 1987. Carl I. Hagen presenterer sine evner som politisk strateg og leder, og Fremskrittspartiet tar et godt og viktig steg for virkelig å etablere seg i norsk politikk. Anders Langes *anti-skatter*, som ble ført videre av partiet etter hans død, ble nå erstattet med det meget suksessrike *anti-innvandring*. Carl I. Hagen hadde etter sigende mottatt et brev fra den muslimske innvandreren Mohammad Mustafa, senere bare omtalt som *mustafa-brevet*, der Mustafa forteller hvordan muslimske innvandrere skal gjøre Norge muslimsk. Det ble raskt hevdet at brevet var et falsum, laget av Fremskrittspartiet selv for å sette søkelyset på en for partiet viktig sak. Uansett ble effekten formidabel, og ved det påfølgende kommune- og fylkestingsvalget fikk Fremskrittspartiet 12 % av stemmene. Støtten til partiet holdt seg de neste to årene, og stortingsvalget i 1989 ble en ubetinget suksess. Fremskrittspartiet fikk 13 % av stemmene, og partigruppen på stortinget økte fra 2 til 22 representanter.

Partiets fokus på anti-innvandring fra 1987, som vi senere skal se falt sammen med strømninger i populistiske partier i resten av Europa, har holdt seg til den dag i dag. Stortingsvalget i 1993 ble imidlertid en gedigen nedtur for partiet. Stemmeprosenten ble mer enn halvert, til 6,3 %, og stortingsgruppen redusert til 10 representanter. Intern uenighet i partiet forut for valget er den mest brukte forklaringen på nedgangen, en uro som blant annet førte til at 4 av stortingsrepresentantene meldte overgang til partiet *Fridemokratene* og store deler av den yngre ledelsen i partiet og i partiets ungdomsparti (Fremskrittspartiet Ungdom) meldte seg ut.

I 1997 var imidlertid partiet tilbake på banen som landets nest største parti med 15,3 % stemmeoppslutning. Etter en liten nedgang i 2001 (14,6 %), gjennomførte Fremskrittspartiet sitt desidert beste stortingsvalg i 2005 med hele 22,1 % av stemmene. Nesten 600.000 nordmenn hadde vist sin støtte til Carl I. Hagen og Fremskrittspartiet rundt om i landet.

Dette skulle bli det siste stortingsvalget med Carl I. Hagen som Fremskrittspartiets leder. Ved landsmøtet våren 2006 gikk Carl I. Hagen av, og Siv Jensen valgt til ny partileder. Det var knyttet stor spenning til om Siv Jensen kunne føre arven etter en Carl I. Hagen videre. Dersom vi skal bruke hennes første stortingsvalg som et suksessmål, kan vi konkludere med at hun var en meget god arvtager. Stortingsvalget i 2009 førte til ”all-time-high”; 22,9 % oppslutning, landets nest største parti og en stortingsgruppe på hele 41 representanter.

Kan utviklingen fortsette? Kan vi oppleve at Fremskrittspartiet for første gang i partiets historie kommer i posisjon etter valget i 2013? Det er vel lite sannsynlig at Anders Lange i Oslo våren 1973 så for seg at Norge skulle få en statsminister fra en oppfølger med utgangspunkt i hans anti-parti-parti. Like lite har det vel vært ansett som en mulig realitet at Carl I. Hagen, lederen for anti-skatt- og senere anti-innvandrings-partiet Fremskrittspartiet,

noen gang skulle bli Norges statsminister. At Siv Jensen skal bli Norges første statsminister fra et populistisk parti er ikke lenger en utopi.

5.1.2 Historien om Dansk Folkeparti

Historien om Dansk Folkeparti kan ikke skrives uten samtidig å skrive historien om Pia Kjærsgaard. Som vi skal se henger disse to "enhetene" tett og uløselig sammen. Sammen med Kristian Thulesen Dahl, Ole Donner og Poul Nødgaard grunnla Kjærsgaard i 1995 Dansk Folkeparti, og hun fra den dag og helt frem til i dag vært partiets ubestridte leder.

Pia Kjærsgaard startet sin politiske karriere i 1987 da hun meldte seg inn i Fremskridtspartiet. Mogens Glistrup stiftet Fremskridtspartiet i 1972, med avskaffelse av skatt på inntekt og redusering av offentlig byråkrati som sine hovedsaker. Fremskridtspartiet og Mogens Glistrup var da også en stor inspirasjons- og idekilde for Anders Lange da hans parti ble stiftet ett år senere. 16. mai, en måned etter stiftelsesmøtet for Anders Langes Parti, sto de to partistifterne fra Danmark og Norge side om side i felles politisk møte på Youngstorget i Oslo.

Men dette skulle verken være historien om Fremskridtspartiet eller om Mogens Glistrup. Den historiske linjen tilbake er imidlertid viktig å kjenne til når vi skal fortelle historien om Dansk Folkeparti.

Ved Folketingsvalget i 1984 ble Pia Kjærsgaard valgt inn som vararepresentant for Fremskridtspartiet. Og det var det nettopp Mogens Glistrup som åpnet veien for Pia Kjærsgaard inn i Danmarks nasjonalforsamling. Glistrup ble dømt til 18 måneders fengsel for skattesvik, og Kjærsgaard overtok hans faste plass i Folketinget.

Ved Folketingsvalget i 1987 ble Pia Kjærsgaard valgt inn som fast representant. Mogens Glistrup var tilbake som partiets leder, og Pia Kjærsgaard ble valgt til nestleder. Det var på denne tiden store interne konflikter i partiet, og det var også harde diskusjoner om partiets politiske hovedlinje. Snart ble det klart at partiets hovedfokus endret seg fra avvikling av skatt på inntekter og mindre byråkrati til utenrikspolitikk og kraftig innskjerping av Danmarks flyktings- og innvandringspolitikk. Anti-innvandring var etablert som Fremskridtspartiets merkesak, helt parallelt i tid med den samme politiske kursendringen i Fremskrittspartiet i Norge.

I 1990 ble Mogens Glistrup ekskludert fra Fremskridtspartiet etter at han hadde etablert Trivselspartiet som et "parti i partiet". Pia Kjærsgaard overtok partilederstolen, og satt i den til hun sammen med sine tre medstiftere stiftet Dansk Folkeparti en høstdag i 1995. De fire stifterne, som alle var valgt inn som medlemmer av Folketinget for Fremskridtspartiet, utgjorde nå en selvstendig partigruppe. Valget i 1998 var det første folketingsvalget hvor Dansk Folkeparti stilte med egen liste. Og det ble et godt valg for det nystiftede partiet. 7,4 %

av stemmene og 13 representanter fra det nye partiet ble valgt inn på Folketinget, samtidig som Fremskridtspartiet fikk sin gruppe redusert fra 11 til 4 mandater.

Sammenlignet med det norske Fremskrittspartiet har Dansk Folkeparti en kort historie. Trekker vi imidlertid linjene tilbake til Fremskridtspartiet og tillater oss å betrakte Dansk Folkeparti som en politisk forlengelse av partiet til Mogens Glistrup ser vi en sammenfallende historielinje. Dette gjelder også partiens merkesaker og politiske hovedlinje. Anti-skatt og anti-byråkrati fra 1972/1973 til slutten av 80-tallet, og deretter anti-innvandring. Selv om Dansk Folkeparti og Pia Kjærsgaard aldri har sittet i regjering, er det få som betviler at de har hatt stor påvirkning på Danmarks restriktive innvandringspolitikk.

Resultatene ved de fire Folketingsvalgene etter 1998 har vært stabile for Dansk Folkeparti. Med en oppslutning på mellom 12 og 14 % og fra 22 til 25 mandater (av totalt 179) har partiet vært en sterkt påvirkende faktor i dansk politikk.

Pia Kjærsgaard og Dansk Folkeparti med sin tydelige innvandringspolitikk har vært en uttalt påvirkningskilde for flere europeiske politiske ledere. En av disse er Geert Wilders, leder for det tredje partiet i denne undersøkelsen.

5.1.3 Historien om Partij voor de Vrijheid

Like mye som Dansk Folkeparti og Pia Kjærsgaard hører sammen er også Partij voor de Vrijheid og Geert Wilders uatskillelig sammenkoblet. Partij voor de Vrijheid har i hele partiets – eller foreningens – levetid bare hatt ett medlem; Geert Wilders.

La oss først gå noen år tilbake i tid. Ved valget til den nederlandske nasjonalforsamlingen – Tweede Kamer – i 1997 ble Geert Wilders innvalgt som fast representant for det liberale høyrepartiet VVD (Volkspartij voor Vrijheid en Democratie). Wilders representerte høyrefløyen i partiet, og var ofte på kollisjonskurs med partiets offisielle standpunkt. Spesielt gjaldt dette partiets forhold til innvandring generelt, og til islam spesielt. Etter 11. september 2001 fikk han stadig mer støtte for sin harde kritikk av islam og islamsfundamentalisme.

Forholdet til VVD ble stadig mer anstrengt. Det hele toppet seg i 2004 da Geert Wilders publiserte et notat i 10 punkter som beskrev endringer som i følge han måtte skje med VVDs politiske kurs. Partiet måtte dreie kraftig mot høyre, alle radikale muslimer måtte umiddelbart sendes ut av Nederland, borgere som hadde blitt straffet tre ganger skulle settes i fengsel på livstid og fartsgrensene på de nederlandske veiene måtte økes var noen av punktene han beskrev.

Noen måneder senere kom det til en ny direkte konfrontasjon mellom Wilders og VVD. Wilders nektet å følge partiets mening i en sak om støtte til Tyrkia som nytt EU-medlem. VVD var – sammen med det store flertall av den nederlandske nasjonalforsamlingens

medlemmer – positiv til å gi en slik støtte. Med henvisning til store kulturelle forskjeller mellom Tyrkia og resten av EU-landene nektet Wilders å følge partigruppas anmodning. VVD reagerte med å kreve at Wilders skulle vise partidisiplin og stemme sammen med resten av gruppa. I tillegg krevde de at han skulle roe ned sin offentlige opptreden. Dersom han ikke gikk med på dette ville han bli ekskludert fra partiet.

Geert Wilders valgte selv å gå ut av VVD som en følge av dette, og i september 2004 var enmannsfraksjonen *Groep Wilders* (norsk: Gruppe Wilders) et faktum. Et halvt år senere ble foreningen *Vereniging Groep Wilders* (norsk: Foreningen Gruppe Wilders) stiftet, med seg selv som eneste medlem. I 2006 registrerte Wilders foreningen som deltager i valget til nytt Tweede Kamer under navnet *Partij voor de Vrijheid*, fremdeles med seg selv som eneste medlem.

Enmannsforeningen gikk til valg i 2006 med programmet *Nieuw Realisme* (norsk: Ny Realisme). Det er interessant å merke seg innholdet, som blant annet var kraftig redusering av skatt på inntekt, innskjerping av innvandringslovene, taleforbud for utenlandske imamer og endring av den nederlandske grunnlovens paragraf 1 til å beskrive Nederland som et land som bygger på den jødisk-kristne og humanistiske tradisjon og kultur. Ser vi tilbake på historien til Fremskrittspartiet og Fremskridtspartiet/Dansk Folkeparti ser vi mange likheter, kanskje i en mer ekstrem form, og en god blanding av anti-skatt, anti-byråkrati og anti-innvandring.

Programmet til Geert Wilders slo behørig godt an blant de nederlandske velgerne. Mer enn en halv million velgere stemte på foreningen, noe som tilsvarer en oppslutning på 5,9 %.

Foreningen med ett medlem hadde fått 9 representanter i den nederlandske nasjonalforsamlingen.

Det er vanskelig å unngå å nevne Pim Fortuyn når nederlandsk populisme skal behandles. Professoren ved Erasmus Universitet i Rotterdam, som med sitt anti-islamittiske program og sitt populistiske parti *Lijst Pim Fortuyn* stilte til valg på nytt Tweede Kamer i 2002. Med en voldsom oppslutning på meningsmålingene like før valget var champagneflasken allerede gjort klar til å sprettes. Men suksesshistorien skulle ta en dramatisk vending. En uke før valget ble Pim Fortuyn myrdet av en venstreradikal miljøaktivist. Lijst Pim Fortuyn gjorde allikevel et brakvalg og var med 17 % av stemmene Nederlands nest største parti. Sammen med CDA (Christen-Democratisch Appel) og VVD dannet Lijst Pim Fortuyn, riktignok uten Pim Fortuyn selv, en ny sentrum-høyre-regjering i Nederland. Uten sin ubestridte leder skulle det imidlertid gå raskt nedover. Regjeringen ble oppløst bare 4 måneder etter dannelsen, og det ble utlyst nytt valg i januar 2003. Oppslutning for Lijst Pim Fortuyn dalte til 5,6 %, og ved valget to år senere var partiet helt ute av listen over deltagende parti.

Mange sammenligner Geert Wilders med Pim Fortuyn, og *Partij voor de Vrijheid* med *Lijst Pim Fortuyn*. Det kunne vært interessant å undersøke denne sammenhengen også akademisk, det skal jeg ikke gjøre, men det er klart det politiske innholdet har flere klare fellestrekk. Imidlertid er partiorganisasjonen helt forskjellig, all den tid at Geert Wilders alltid, til den dag i dag, har holdt styringen av partiet og partiets politiske innhold helt for seg selv. I Nederland blir Geert Wilders allikevel ofte omtalt som Pim Fortuyns politiske etterfølger.

Geert Wilders har mange ganger markert seg med provoserende uttalelser og innlegg. Et høydepunkt ble nådd i 2008 med filmen *Fitna*, der han tar et kraftig oppgjør med islam og blant flere uttalelser kaller Koranen en fascistisk bok som kan sammenlignes med Hitlers *Mein Kampf*. Som en følge av filmen ble en straffesak etablert mot Wilders for spredning av hat og diskriminering av muslimer og deres tro. Etter en prosess som varte i mer enn ett år ble Geert Wilders frifunnet for alle anklager.

I motsetning til *Lijst Pim Fortuyns* raskt dalende oppslutning har Geert Wilders opplevd en kraftig øket oppslutning. Under samme organisasjonsform, med seg selv som eneste medlem, men nå med det etablerte navne *Partij voor de Vrijheid* fikk han 15,4 % av stemmene ved valget til nytt Tweede Kamer i 2010. Etter 4 måneder med forsøk på å etablere forskjellige regjeringskonstellasjoner i Nederland, ble Geert Wilders og *Partij voor de Vrijheid* i oktober 2010 formelt støtteparti til den sittende regjeringen bestående av VVD og CDA.

5.2 Partiprogrammene

5.2.1 Fremskrittspartiet: FrP fornyer Norge 2009-2013

Fremskrittspartiets partiprogram for stortingsperioden 2009 til 2013 er gitt tittelen ”FrP fornyer Norge”. I denne korte introduksjonen til partiets handlingsprogram vil jeg rette fokus mot hvordan partiet selv presenterer sitt eget program.

I partiprogrammets forord sammenfatter partileder Siv Jensen hvordan Fremskrittspartiet i perioden 2009 til 2013 vil fornye Norge. Det første punktet hun trekker frem er det faktum at Norge som et rikt land må tillate seg å bruke mer av sin store oljeformue på å bygge infrastruktur for fremtiden, og for å løfte kvaliteten i undervisning og forskning.

Oljeformuen må ikke bare brukes på å sikre kvalitet i fremtiden, den må også brukes for å gjøre det bedre for folk flest i deres hverdag. Hovedtema her er helsepolitikk ved at sykehusene må gis ekstra midler for å kunne gi et bedre behandlingstilbud og for å kunne redusere helsekøene.

Det er videre interessant å observere at Anders Langes kjerneanliggende – ”sterk nedsettelse av skatter, avgifter og offentlig inngrep” – også er gjeldende i partiets gjeldende partiprogram, mer enn 35 år etter etableringen av Anders Langes parti:

Vårt program viser hvordan vi vil gi mer frihet til folk flest, gjennom lavere skatter og avgifter, og hvordan vi vil forenkle lover og regler som i dag styrer våre liv og våre valg. (Fremskrittpartiet 2009a:2).

Anti-skatter lever fremdeles, men anti-innvandring følger tett på:

Vi mener at det er viktig å stramme inn innvandringen til Norge, slik at vi på en bedre måte kan håndtere innvandringen. (Fremskrittpartiet 2009a:2)

Den siste politiske saken som trekkes frem i partiprogrammets forord handler om folks sikkerhet. Gjennom styrking av politiet vil partiet gi mer trygghet til folk flest.

Å presentere et partis program ved å peke mot noen punkter i programmets forord gir selvsagt ikke et dekkende bilde av programmet. Det var heller ikke intensjonen. Det er allikevel interessant å bruke dette for å se hvordan alt partiet ønsker å ”selge” sitt budskap til meg som leser av programmet. I sammenligningen av de tre partienes programmer vil dette være en av flere analysekategorier.

5.2.2 Dansk Folkeparti: Et endnu bedre Danmark 2009

Under tittelen ”Dansk Folkepartis verdier – et endnu bedre Danmark” presenterer Dansk Folkeparti sitt tredje arbeidsprogram siden partiet ble stiftet i 1995. I innledningskapitlet oppsummeres hvilke verdier de mener skal skape et bedre Danmark. Verdier som ytringsfrihet, likeverd, åpenhet og toleranse skal skape et Danmark preget av samhørighet, ansvarsbevissthet, frihet, likeverdighet og omsorg. Det beskrives tydelig at den danske egenart og selvstendighet er viktige parametre i utviklingen av ”et endnu bedre Danmark”.

Danmark er blevet til et av de mest frie, lige og rige samfund i verden. Det er sket som resultat af det danske folks flid og sammenhold, og af vores vilje til både at omforme og bruge den kulturelle påvirkning fra det øvrige Europa og USA og til at forsvare og bevare vores egenart og selvstændighed. (Dansk Folkeparti 2009:8)

Danmark skal bygges på danske verdier. Det innebærer også å forsvare Danmark mot det som truer disse verdiene.

Vi vil forsvare og styrke de danske verdier, der er betingelsen for, at Danmark fremover kan bestå som et frit land, hvor det er værd at leve, og som danskerne kan være stolte af og glade for. (Dansk Folkeparti 2009:8)

Dette leder over til en liste bestående av 8 punkter ”hvori truslerne mod Danmarks udvikling ligger” (Dansk Folkeparti 2009:8). Truslene gis stor plass i innledningen av arbeidsprogrammet. Det er vanskelig å tolke det annerledes enn at Dansk Folkeparti opplever de danske verdiene som truet og at dette er et viktig budskap å formidle som en basis for partiets politiske plattform. Jeg har valgt å sammenfatte lista i en komprimert form og på den

måten vise utgangspunktet for partiets verdigrunnlag. Eller for å sitere fra programmet; ”... når en ny tids politik skal formuleres, er det vesentlig at gjøre sig klart, hvori truslerne mod Danmarks utvikling ligger” (Dansk Folkeparti 2009:8).

Truslene utgjøres i følge arbeidsprogrammet ved:

1. Stor avstand mellom de politiske beslutningstagerne og befolkningen forringer forståelse for og innsikt i de politiske beslutningene.
2. Den offentlige sektoren vokser seg stor uten at tjenestenivået forbedres.
3. Ineffektive og ideologisk skjevvridd holdninger til oppdragelse og utdanning gir en tiltagende normløshet i samfunnet.
4. En stadig voksende gruppe av muslimske innvandrere til Danmark som ikke ønsker å integreres og ta del i den danske friheten.
5. Høy kriminalitet, analfabetisme og kvinneundertrykkelse blant ikke-vestlige innvandrere påfører det danske samfunnet store ekstraavgifter.
6. EUs utvikling med stadig større besluttende myndighet over medlemslandene innebærer en innskrenkning av dansk selvbestemmelse og en uthuling av demokratiet.
7. Et identitetsløst, multikulturelt Europa skaper åpenhet for antidemokratiske og voldelige bevegelser.
8. Utviklingen mot én europeisk stat strider mot europeisk og internasjonalt samarbeid mellom frie og selvstendige stater.

Jeg har tatt med denne listen for å gi et bilde av hvordan Dansk Folkeparti selv presenterer sitt arbeidsprogram. Jeg lar de i denne omgang bli stående slik de er presentert. I analysedelen av undersøkelsen vil jeg ta for meg flere av disse punktene på en grundigere måte.

Fremheving av danske grunnverdier og trusler mot disse er en rød tråd i innledningen til Dansk Folkepartis gjeldende arbeidsprogram. Dette kommer da også tydelig frem i hvordan det innledende kapitlet avsluttes.

Dansk Folkeparti forpligter sig til at arbeide for at finde nye politiske løsninger, som imødegår truslerne mod Danmark og mod landets stabile og gode udvikling. Vi hævder ikke, at der findes hurtige og lette løsninger – men vi agter pragmatisk, vedholdende, og på folkestyrets grund at arbejde frem mod vores mål. (Dansk Folkeparti 2009:10)

5.2.3 Partij voor de Vrijheid: De agenda van hoop en optimisme 2010-2015

De agenda van hoop en optimisme er den nederlandske tittelen på Partij voor de Vrijheids partiprogram for perioden 2010 til 2015. Til norsk kan tittelen oversettes med *Agenda for håp og optimisme*. Sammen med undertittelen *Een tijd om te kiezen*, på norsk *En tid for å velge*, kan vi allerede før vi ha åpnet programmet ane at partiet er opptatt av å rette opp et samfunn som er på feil vei, og lede det inn på en vei som gir nytt håp. Og optimisme.

På samme måte som jeg gjorde for partiprogrammene til Fremskrittspartiet og til Dansk Folkeparti vil jeg her kort presentere Partij voor de Vrijheids partiprogram ved å gjengi hovedpunktene i hvordan programmet presenteres i innledningskapitlet.

Geert Wilders innledningskapittel er et manifest over nederlandsk storhet. Han starter med å trekke historiske linjer tilbake til en tid hvor Nederland var en stormakt i verden. En nasjon som sto mot sterke krefter i Europa, som regjerte på verdens hav og som var et symbol på frihet og toleranse. Et glansbilde av en fortid som nå, i følge Geert Wilders er forsvunnet.

I dag er realiteten at det nederlandske demokratiet trues og utarmes. Og den store trusselen, igjen i følge Geert Wilders og Partij voor de Vrijheid, er den muslimske masseinnvandringen til landet. Kriminaliteten florerer, den nederlandske kulturen utvannes, velferdsstaten brytes ned. Eliten i samfunnet beskrives som ”løssluppen” og ”frakoblet fra den virkelige verden”, og som en gruppe som har ”konvertert til illusjonen om at alle kulturer er like”.

Jeg leser innledningen til Partij voor de Vrijheids partiprogram som en kamptekst. En kamp mot ”islamisering” og ”det forhatte multikulturelle eksperimentet”. En kamp mot ”den venstreorienterte eliten”. Og en kamp mot ”en europeisk superstat”.

”Vi oppfordrer alle nederlendere til å bli med”, proklameres det videre i innledningsteksten. Bli med på å skape et trygt og sosialt Nederland. Basert på tradisjonelle jødisk-kristne og humanistiske verdier. For et sprudlende demokrati med stadige folkeavstemninger.

Den tydelige tråden i innledningsteksten til Partij voor de Vrijheids partiprogram er skadene som er påført Nederland ved masseinnvandringen fra muslimske land. Det er vanskelig å lese noe annet som Partij voor de Vrijheids hovedbudskap. Sitatet nedenfor er hentet fra avslutningen av innledningskapitlet, først på originalspråket, deretter min egen oversettelse til norsk.

Wij stellen die vraag wel. Wat doen ze hier eigenlijk? Wie heeft ze binnengelaten?

De multiculturele nachtmerrie die ons wordt aangedaan kunnen we en willen we niet als een vaststaand feit aanvaarden. Het Nederlandse volk heeft niet om de massa-integratie gevraagd en moet daar dan ook niet de prijs voor betalen. De schuld ligt niet bij Henk en Ingrid. De schuld ligt bij de linkse elites die denken dat de wereld er uit ziet als Woodstock. (Partij voor de Vrijheid 2010:7)

Vi stiller oss også dette spørsmålet. Hva gjør de her egentlig? Hvem har sluppet dem inn?

Det multikulturelle marerittet som vi er påført kan vi ikke og vil vi ikke akseptere som et etablert faktum. Det nederlandske folket har ikke bedt om masseinnvandringen og skal derfor heller ikke betale kostnadene. Gjelden tilhører ikke Henk og Ingrid (tilsvarende Ola og Kari Nordmann). Gjelden tilhører den venstreorienterte eliten som tror at verden ser ut som Woodstock. (egen oversettelse til norsk)

5.3 Valgresultater 1973-2011

Fremskrittspartiet, Dansk Folkeparti og Partij voor de Vrijheid har ulik levetid som politiske partier. Dog har de felles at de alle sitter godt forankret i sine respektive lands nasjonalforsamlinger. Tabell 10 viser partienes valgresultater under valgene til landenes nasjonalforsamlinger; det norske *Stortinget* (Statistisk sentralbyrå 2012), det danske *Folketinget* (Danmarks Statistik 2012) og det nederlandske *Tweede Kamer* (De Kiesraad 2012). For å gi et utfyllende bilde er også det danske Fremskridtspartiets resultater tatt med.

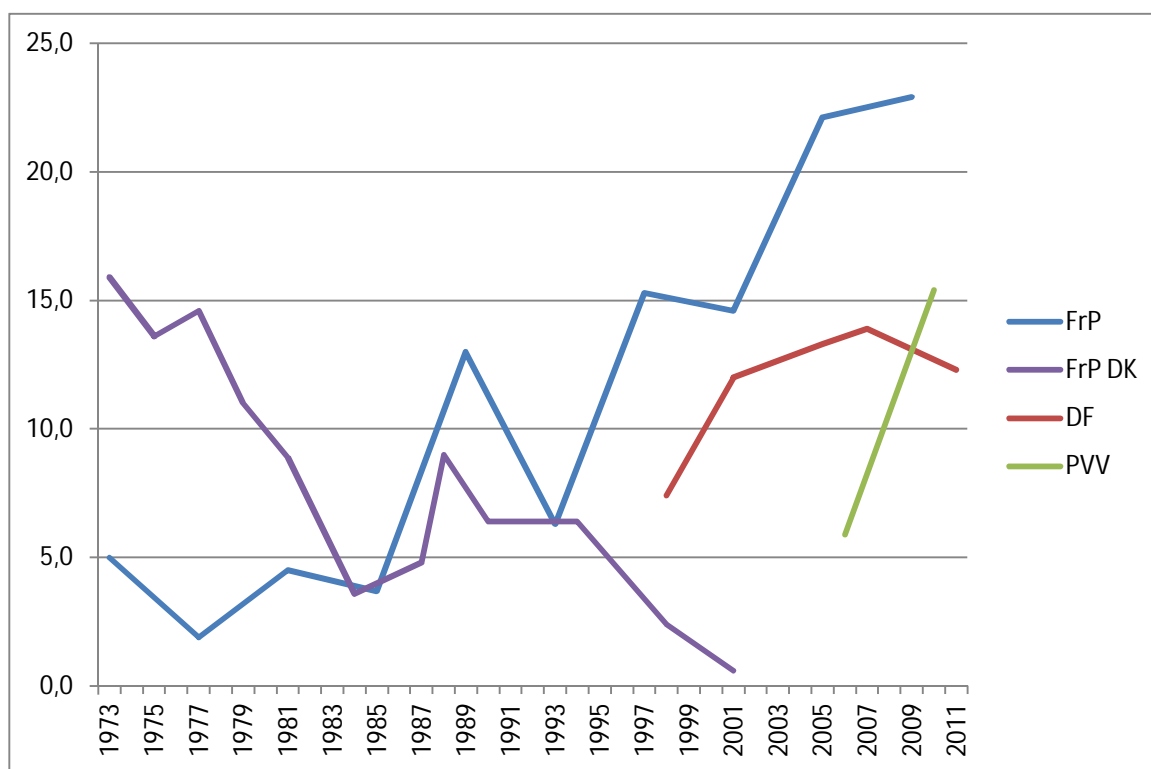
	Fremskrittspartiet		Fremskridtspartiet		Dansk Folkeparti		Partij voor de Vrijheid	
	%	#	%	#	%	#	%	#
1973	5,0	4/155	15,9	28/179 ¹				
1975			13,6	24/179				
1977	1,9	0/155	14,6	26/179				
1979			11,0	20/179				
1981	4,5	4/155	8,9	16/179				
1984			3,6	6/179				
1985	3,7	2/157						
1987			4,8	9/179				
1988			9,0	16/179				
1989	13,0	22/165						
1990			6,4	12/179				
1993	6,3	10/165						
1994			6,4	11/179				
1997	15,3	25/165						

¹ 175 fra Danmark, 2 fra Grønland og 2 fra Færøyene

1998			2,4	4/179	7,4	13/179		
2001	14,6	26/165	0,6	0/179	12,0	22/179		
2005	22,1	38/169			13,3	24/179		
2006							5,9	9/150
2007					13,9	25/179		
2009	22,9	41/169						
2010							15,4	24/150
2011					12,3	22/179		

Tabell 10: Valgresultater 1973-2011

Figuren nedenfor gir et alternativt bilde av hvordan den prosentmessige oppslutningen for de fire partiene har utviklet seg i den samme tidsperioden.

Figur 1: Valgresultater 1973-2011

5.4 Nøkkeltall for Norge, Danmark og Nederland

Selv om Norge, Danmark og Nederland i et verdensperspektiv er land som har mange fellestrekk og som må kunne sies å ligne på hverandre, finnes det også interessante ulikheter.

Jeg har allerede bemerket noen, og skal komme til å trekke frem flere når jeg går i gang med analysen av likheter og ulikheter i Fremskrittspartiet, Dansk Folkeparti og Partij voor de Vrijheids politiske plattformer. I tabellen nedenfor har jeg samlet noen nøkkeltall for de tre landene. På den måten vil jeg gi et bilde av likheter og ulikheter mellom de tre landene. Noen av tallene vil jeg også bruke i undersøkelsens analysedel.

	Norge	Danmark	Nederland
Befolkning [# innb.]	4.707.270	5.543.453	16.730.632
Landareal [km ²]	304.282	42.434	33.893
Befolkningstetthet [# innb./km ²]	15,5	130,6	493,6
Republikk/Monarki	Konstituelt monarki	Konstituelt monarki	Konstituelt monarki
Styringsform	Parlamentarisk demokrati	Parlamentarisk demokrati	Parlamentarisk demokrati
Medlem i EU	Nei	Ja	Ja
Største religion	Evangelisk-luthersk: 85,7 %	Evangelisk-luthersk: 95 %	Romersk-katolsk: 30 % (Sekulær: 42 %)
Andel muslimer	1,8 %	2,0 %	5,8 %
Andel innvandrere	5,6 %	9,1 %	19,3 %

Tabell 11: Nøkkeltall for Norge, Danmark og Nederland (CIA World Factbook 2012)

6 Analyse

Grunnlaget er etablert. Det er på tide å analysere. Målet er klart, jeg skal prøve å finne svar på om det er rimelig å definere de norske, danske og nederlandske politiske partiene Fremskrittspartiet, Dansk Folkeparti og Partij voor de Vrijheid som høyrepopulistiske basert på partienes partiprogrammer. Det er undersøkelsens hovedproblemstilling.

Undersøkelsens hovedproblemstilling skal jeg la ligge åpen mens jeg søker svar undersøkelsens to underproblemstillinger.

Undersøkelsens første underproblemstilling – hva kjennetegner et høyrepopulistisk parti? – skal jeg besvare ved å etablere forventningsrammer for undersøkelsens analysekategorier. Disse skal i neste omgang brukes i undersøkelsen av partiprogrammene. Basis for å svare på undersøkelsens første underproblemstilling er det teoretiske grunnlaget som jeg tidligere har etablert.

Undersøkelsens andre underproblemstilling – hva er likt og hva er ulikt i de politiske plattformene til Fremskrittspartiet, Dansk Folkeparti og Partij voor de Vrijheid? – er en undersøkelse av samsvar eller mangel på samsvar mellom teksten i partienes partiprogrammer og de ovenfor nevnte forventningsrammene for et populistisk eller et høyrepopulistisk parti.

Å finne svar på undersøkelsens hovedproblemstilling har dermed form av et tredje trinn i en tre-trinns besvarelsesrakett. Hovedproblemstillingen skal besvares på grunnlag av de svarene jeg har funnet for de to underproblemstillingene.

6.1 Analysematrise

På vei mot å kunne svare på undersøkelsens hovedproblemstilling skal jeg undersøke hva som er likt og hva er som ulikt i de tre partienes politiske plattformer. Dette er en bred problemstilling og fordrer noen tydelige valg og avgrensninger. Undersøkelsens analysematrise (se kapittel 3.7) er veiledende for hvordan analysen skal gjennomføres.

Jeg har valgt å gjennomføre analysen av de tre partienes partiprogrammer innenfor følgende fire analysekategorier.

1. Generelle kjennetegn
2. Forhold til folkeavstemning
3. Forhold til EU og nasjonal identitet
4. Forhold til innvandring og islam

Først skal jeg undersøke hvert parti for seg innenfor de fire kategoriene, deretter skal det jeg finner for de enkelte partiene sammenbindes og sammenlignes. Jeg ender dermed opp med analysefunn langs to akser; for de tre partiene hver for seg og for sammenligninger mellom de tre partiene.

Før jeg går inn i studiens empiriske materiale – de tre partienes partiprogrammer – vil jeg forsøke å beskrive forventede funn innenfor hver av de fire analysekategoriene. På denne måten vil jeg også bygge opp en forståelse av hva som kjennetegner et høyrepopulistisk parti. Ved hjelp av undersøkelsesbrillene jeg har etablert vil jeg for hver analysekategori etablere en *forventningsramme* for hvordan et populistisk – eller et høyrepopulistisk parti – bør forholde seg til den respektive tematikken. Dette vil være en ramme for analyse av partiprogrammene, og for sammenligning av de tre partiene. Når jeg går inn i partiprogrammene kan jeg fastslå om partienes syn faller inn i den etablerte forventningsrammen. Dette skal etter planen kunne danne det nødvendige grunnlaget for å svare på undersøkelsens hovedproblemstilling.

For den første kategorien, generelle kjennetegn, vil det være behov for å bruke andre kilder enn partiprogrammene. Dette er i hovedsak faktainformasjon som jeg kan hente fra partienes egne internettsider.

For de tre siste analysekategoriene vil jeg utelukkende undersøke partienes gjeldende politiske programmer, slik jeg tidligere har beskrevet i kapittel 5.2. Jeg kommer til å være veldig tro mot teksten i programmene. Der det er hensiktsmessig vil jeg gjengi deler av partienes programtekst ordrett. På denne måten mener jeg å kunne gi et mest mulig klart og entydig bilde av partienes synspunkter.

Den komplette analysematrisen for undersøkelsen blir dermed seende ut som i tabellen nedenfor.

	Fremskrittspartiet	Dansk Folkeparti	Partij voor de Vrijheid
Kategori 1: Generelle kjennetegn	Kategori 1 / FrP	Kategori 1 / DF	Kategori 1 / PVV
Kategori 2: Forhold til folkeavstemning	Kategori 2 / FrP	Kategori 2 / DF	Kategori 2 / PVV
Kategori 3: Forhold til EU og nasjonal identitet	Kategori 3 / FrP	Kategori 3 / DF	Kategori 3 / PVV
Kategori 4: Forhold til innvandring og islam	Kategori 4 / FrP	Kategori 4 / DF	Kategori 4 / PVV

Tabell 12: Undersøkelsens komplette analysematrise

6.2 Analysekategori 1: Generelle kjennetegn

6.2.1 Forventningsramme

Hensikten med den første analysekategorien er å undersøke og sammenligne generelle kjennetegn ved de tre partiene og de respektive partiprogrammene. Jeg har valgt å starte med denne kategorien for å etablere en basis før jeg analyserer og diskuterer de følgende tre analysekategoriene.

Jeg vil undersøke kjennetegn knyttet til tre forskjellige hovedkategorier:

1. Partiets livsløp
2. Partiets ledere
3. Partiets politiske posisjon

Jeg vil starte med å undersøke kjennetegn knyttet til *partiets livsløp*. Når ble partiet etablert og derav hvor lang levetid har partiet hatt? Har partiet en tydelig partiforløper, eller er det etablert på et eget grunnlag?

Deretter vil jeg undersøke kjennetegn omkring *partiets ledere*. Hvor mange partiledere har partiet hatt? I hvor stor grad har partiet blitt assosiert med sine ledere? Hvor lang fartstid har nåværende partileder i partiet og som partiets leder? Har dagens partileder sin politiske oppvekst og sitt politiske liv i partiet, eller har han eller hun en fortid i andre partier?

Til slutt vil jeg undersøke *partiets politiske posisjon* i sin respektive nasjons politiske landskap. Har partiet en eller flere etablerte samarbeidende partier? Har partiet i løpet av sin levetid vært i posisjon? Har partiet i sitt program et ytret ønske om å regjere, alene eller sammen med andre partier?

Beskrivelsen av partiene i kapittel 5.1 danner i stor grad grunnlaget for denne sammenligningen. Ved å sammenligne de samme parametrene for de tre partiene vil jeg kunne si noe om grunnlaget for å gjennomføre en god sammenligning innenfor de tre andre analysekategoriene.

Det er partiene jeg ønsker å sammenligne, ikke de respektive landene. Allikevel kan vi raskt konkludere med flere likheter hvis vi bruker nøkkeltallene fra tabell 11 som grunnlag. Alle landene ligger i Vest-Europa. Alle landene har et styresett basert på parlamentarisk demokrati. Alle landene har et konstitusjonelt monarki. Av ulikheter er det faktum at Norge ikke er medlem av EU kanskje det mest påfallende. Andelen av både muslimer og innvandrere i landene er forskjellig. For begge kategoriene er det i Nederland omtrent 3 ganger så mange som i Norge. Danmark ligger for begge kategoriene i andel mellom Norge og Nederland.

Når jeg undersøker partienes generelle kjennetegn skal jeg ikke – ulikt de tre påfølgende kategoriene – etablere en forventningsramme basert på mine valgte undersøkelsesbriller. Dersom det imidlertid viser seg å være naturlig vil jeg bruke brillene når jeg analyserer kjennetegnene for hvert parti eller når jeg sammenligner de tre partiene.

Hovedkilder for denne analysekategorien er partienes offisielle hjemmesider (Fremskrittspartiet: www.frp.no, Dansk Folkeparti: www.danskfolkeparti.dk, Partij voor de Vrijheid: www.pvv.nl), i tillegg til partiprogrammene.

6.2.2 Fremskrittspartiet

Fremskrittspartiet ble våren 1973 etablert som Anders Langes Parti (se kapittel 5.1.1). I 1977 blir partinavnet endret til dagens Fremskrittspartiet. Med bakgrunn i historien anser jeg dette som et rent navneskifte for et eksisterende parti. Dermed har Fremskrittspartiet per 2012 eksistert i 39 år.

Anders Langes Parti hadde ingen tydelig – heller ikke utydelig – partiforløper. Igjen kan vi hevde at Anders Langes Parti var Fremskrittspartiets forløper, igjen hevder jeg at dette var et navneskifte for et eksisterende parti.

Siden starten i 1973 har Fremskrittspartiet hatt 5 partiledere; Anders Lange (1973-1974), Eivind Eckbo (1974-1975), Arve Lønnum (1975-1978), Carl I. Hagen (1978-2006) og dagens leder Siv Jensen (2006 – nå). Av disse er Carl I. Hagen uten tvil den mest profilerte. Carl I. Hagen var da også partileder i 28 av partiets til nå 39 leveår.

Som partistifter og den som konkret ga navnet sitt til partiet ved grunnleggelsen er det naturlig å nevne Anders Lange som en profilert partileder. Det kunne vært spennende å spekulere i hvordan Anders Langes Parti og Fremskrittspartiet hadde utviklet seg dersom Anders Lange ikke hadde gått bort allerede i partiets andre leveår. Men en slik spekulasjon er ikke en del av denne studien.

Dagens leder Siv Jensen har vært partileder fra 2006, per 2012 i 6 år. Siv Jensen har hele sin politiske karriere fra Fremskrittspartiet.

Fremskrittspartiet er et parti uten mange politiske partivenner. Bare ett parti kan omtales samarbeidsparti for Fremskrittspartiet, nemlig det konservative partiet Høyre. Disse partiene regnes da også som representanter for norsk politikks høyreside. Partier som Venstre og Kristelig Folkeparti har ved noen anledninger ytret seg positivt, eller skal vi heller si ”ikke direkte negativt”, til å samarbeide med Fremskrittspartiet på et overordnet plan. Jeg vil imidlertid ikke regne disse inn blant Fremskrittspartiets samarbeidspartier.

Fremskrittspartiet har aldri sittet i en norsk regjering. Partiet har imidlertid et klart ytret ønske om å regjere, slik Siv Jensen skriver i innledningen til partiprogrammet.

I Norge er det lang tradisjon for å benytte Fremskrittspartiets politiske løsninger, men av andre partier, og først mange år etter at vi lanserte løsningene. Noen av de utfordringene landet står overfor i dag, haster det med å få løst. Vi har ikke tid til å vente på at andre partier skal ta til fornuften. Derfor vil Fremskrittspartiet i regjering nå - vi har ingen tid å miste. (Fremskrittspartiet 2009a:forord)

6.2.3 Dansk Folkeparti

Dansk Folkeparti ble etablert i 1995 og er med sine 17 leveår et vesentlig yngre parti enn Fremskrittspartiet. Partiet ble etablert som av en utbrytergruppe fra Fremskrittspartiet, slik jeg tidligere har beskrevet i kapittel 5.1.2. Fremskrittspartiet må derfor kunne benevnes som Dansk Folkepartis direkte partiforløper.

Dansk Folkeparti har ikke vært en storforbruker av partiledere. Helt fra den spede start til den dag i dag har Pia Kjærsgaard vært partiets leder. Å utnevne partiets mest profilerte leder er dermed ingen vanskelig oppgave. Det blir da også i mange tilfeller satt et likhetstegn mellom partiet Dansk Folkeparti og personen Pia Kjærsgaard.

Pia Kjærsgaard var også en sentral person i Fremskrittspartiet, og var partiets leder de siste årene før Dansk Folkeparti ble etablert (se kapittel 5.1.2). Pia Kjærsgaard har således Fremskrittspartiet og Dansk Folkeparti som partier på sin politiske CV.

Det liberale partiet Venstre og Det Konservative Folkeparti har vært Dansk Folkepartis nærmeste samarbeidspartier. Dansk Folkeparti har i sin levetid ikke vært i posisjon i Danmark, men har etter 2001 vært med å danne det parlamentariske grunnlaget for regjeringer utgått fra nettopp Venstre og Det Konservative Folkeparti.

Det står ingenting i Dansk Folkepartis partiprogram om at partiet selv ønsker å danne regjering, eller å sitte med ministerposter i en samarbeidsregjering. Det er dermed ikke sagt at det er partiets uttalte politikk at de ikke ønsker å regjere. At partiet har sittet så tett på en samarbeidsregjering som de har gjort siden 2001 uten selv å delta i regjeringen kan også være fordi døren inn ikke er holdt åpen av de samarbeidende regjeringspartiene. Det kunne vært interessant å grave seg ned i denne problemstillingen, men det skal jeg ikke gjøre her.

6.2.4 Partij voor de Vrijheid

Med sine seks leveår er Partij voor de Vrijheid det klart yngste partiet i vår partitroika. Partiets oppstart er grundig beskrevet i kapittel 5.1.3, og det er klart at partiet kan benevnes som et ettmanns-parti. Geert Wilders er personifiseringen av Partij voor de Vrijheid, og partiet blir ofte omtalt i første person entall. I beskrivelser av Partij voor de Vrijheid er ”Geert Wilders mener” en my oftere brukt innledning enn ”partiet mener”.

Geert Wilders har sin politiske fortid fra Volkspartij voor Vrijheid en Democratie. Jeg vil allikevel ikke benevne det partiet som Partij voor de Vrijheids partiforløper. Til det er partiprogrammet og Geert Wilders uttalelser for avvikende fra det Volkspartij voor Vrijheid en Democratie står for.

Partij voor de Vrijheid har, som Fremskrittpartiet og Dansk Folkeparti, ikke sittet i regjering i løpet av sin levetid. Partiet har imidlertid, som Dansk Folkeparti, vært med å danne det parlamentariske grunnlaget for den sittende regjeringen i Nederland (per mars 2012). Etter valget til Tweede Kamer i juni 2010 ble *Kabinet Mark Rutte* etablert ved partiene Volkspartij voor de Vrijheid og Christen-Democratisch Appèl. Partij voor de Vrijheid representert ved Geert Wilders deltok i regjeringdiskusjonene, og var med på å etablere det politiske grunnlaget for regjeringen. Partij voor de Vrijheid ingen ministerposter i regjeringen, men omtales som et *støtteparti* for den sittende nederlandske regjeringen.

6.2.5 Sammenligning av de tre partienes generelle kjennetegn

Hvilke likheter og ulikheter mellom de tre partiene kan jeg trekke ut fra analysen av partienes generelle kjennetegn?

Den første åpenbare ulikheten er partienes levetid som spenner fra middelaldrende Fremskrittspartiet med sine 39 år, via nesten-myndige 17 år gamle Dansk Folkeparti til pur unge Partij voor de Vrijheid som bare har eksistert i 6 år. Vi skal senere se at graden av spisset budskap innenfor hver av denne studiens analysekategorier er størst for det yngste partiet og lavest for det eldste, med Dansk Folkeparti liggende et sted mellom der. Jeg har ingen teoretiske belegg for å si at denne sammenhengen eksisterer, at desto eldre et politisk parti blir, dess mindre tydelig blir partiet i sin presentasjon av sitt budskap. Det er imidlertid mulig å tenke seg at det er tilfelle etter hvert som det blir behov for å samarbeide med partier med mer eller mindre avvikende politiske meninger.

Dansk Folkeparti og Partij voor de Vrijheid har det til felles at basis for partietableringen var et brudd med et annet parti. Pia Kjærsgaard og hennes tre sammensvorne partietablerere etablerte Dansk Folkeparti etter brudd med det danske Fremskridtspartiet. Forløperen til Partij voor de Vrijheid ble etablert som en enmannsfraksjon etter at Geert Wilders falt i unåde hos Volkspartij voor Vrijheid en Democratie i 2004. Uro og konflikt innen et politisk parti som motivasjon for stiftelsen av et nytt politisk parti er ikke noe nytt. Det kunne vært interessant å undersøke om dette er mer vanlig ved stiftelse av populistiske partier enn ved stiftelse av andre partier. Siden det ikke er tema for denne studien må jeg overlate den ballen til andre.

Fremskrittspartiet, riktignok som Anders Langes Parti, ble stiftet basert på eget grunnlag. Forløperen kan på flere måter, slik jeg har beskrevet i kapittel 5.1.1, sies å være Mogens Glistrup og det danske Fremskridtspartiet som var stiftet basert på de samme ideene ett år

tidligere. Det er derfor mulig å hevde at Fremskrittspartiet og Dansk Folkeparti hadde samme politiske forløper, nemlig det danske Fremskridtspartiet, dog med mer enn 20 år mellom de to partistiftelsene.

Mens Fremskrittspartiet har hatt flere partiledere, har Dansk Folkeparti og Partij voor de Vrijheid det til felles at de fra stiftelsen av partiet til den dag i dag bare har hatt en leder for partiet. Begge partiene er blant mange personifisert ved sine respektive ledere, Pia Kjærsgaard og Geert Wilders, med sterkest kobling for den sistnevnte. Sett med utgangspunkt i hvordan Partij voor de Vrijheid faktisk er organisert, som en enmannsforening, (se kapittel 5.1.3) er dette helt naturlig. Den sterke personkoblingen mellom Pia Kjærsgaard og Dansk Folkeparti er nok mer knyttet til hennes sterke og tydelige personlighet.

Dersom jeg ser på partienes tre ledere per 2012 – Siv Jensen, Pia Kjærsgaard og Geert Wilders – vil jeg hevde at de to sistnevnte representerer de sterkeste politiske lederskikkelsene i sitt lands politikk. Uten ytterligere teorier, som jeg ikke har eller har tenkt å gjøre tilgjengelige for denne studien, er denne vurdering i stor grad basert på mine subjektive meninger.

Ingen av de tre partiene har vært i politisk posisjon i sine respektive land. De som har kommet nærmest er Dansk Folkeparti og Partij voor de Vrijheid som begge har vært med å danne det parlamentariske grunnlaget for en eller flere regjeringer. Dansk Folkeparti for flere regjeringer sammensatt av partiene Venstre og Det Konservative Folkeparti etter 2001, mens Partij voor de Vrijheid er med å holde dagens nederlandske regjering flytende. Ingen av partiene har imidlertid hatt ministerposter i disse regjeringene.

Fremskrittspartiet har aldri vært i reelle regjeringssamtaler. Årsakene er nok flere, men noen åpenbare er det mulig å se. For det første har andelen av stemmer til Fremskrittspartiet og det nærmeste samarbeidspartiet Høyre ikke vært stor nok ved noe stortingsvalg i Fremskrittspartiets levetid. De politiske motsetningene og spenningene har blitt forklart å være årsaken til at samarbeid med andre partier enn Høyre ikke har lyktes. Det er flere politiske analytikere som hevder å mene at sannsynligheten aldri har vært større for at Fremskrittspartiet skal kunne regjere i Norge sammen med Høyre etter Stortingsvalget i 2013.

6.3 Analysekategori 2: Forhold til folkeavstemning

6.3.1 Forventningsramme

Representativt demokrati (Heywood 2007:72, Østerud 2007a:149) er det felles gjeldende styresettet i de tre landene som denne undersøkelsen omhandler. Folket velger sine representanter for å styre landet. Hvordan og med hvilken tidsfrekvens er fastsatt i hvert lands grunnlov. Denne formen for demokrati kalles *indirekte demokrati*. Folkets direkte dør til

makten står åpen ved hvert representantvalg. Dersom de valgte representantene ikke lever opp til folkets forventninger kan folket yte direkte maktpåvirkning ved å stemme på andre representanter ved neste valg. Folkets makt går via folkets valgte representanter, folkets makt er indirekte.

Direkte demokrati er et alternativ til indirekte demokrati (Heywood 2007:72, Østerud 2007:149). Det klassiske, direkte demokrati stammer fra den athenske bystaten i det femte århundret før Kristus (Østerud 2007a:149). En forsamling av ca 6000 frie borgere som møttes mer enn 40 ganger årlig utgjorde byens øverste beslutningsmyndighet. Dersom det ikke kunne oppnås enstemmighet for en sak, var det flertallet som avgjorde. Det moderne direkte demokrati, som også omtales som deltagende demokrati, er således basert på folkets direkte deltagelse i samfunnets beslutninger.

Folkets direkte deltagelse kan skje på flere måter. I det moderne vestlige representative demokrati er det i mange land etablert en variant av direkte demokrati, nemlig *folkeavstemning*.

En folkeavstemning brukes i saker med enkle alternativer, der man ønsker at folket skal være direkte involvert i beslutningen. Sammenligningen med det klassiske, direkte demokrati fra Athen er relevant. En vesentlig forskjell, i hvert fall hvis det gjelder en folkeavstemning på nasjonalt nivå, er mangelen på et allmøte som debatterer og voterer.

I Norge, Danmark og Nederland tillates det bruk av folkeavstemning. I Norge ble rådgivende folkeavstemninger brukt i forbindelse med EF/EU-avstemningene i 1972 (EF) og 1994 (EU). Danmark har hatt flere folkeavstemninger. Senest i 2009 ble folkeavstemning brukt for å stemme over endringer i tronfølge-loven og i år 2000 for å bestemme om Danmark skulle innføre euro som betalingsenhet. Nederland gjennomførte i 2005 folkeavstemning for å la borgerne stemme om de var for eller i mot å ratifisere det Europeiske Råd i den nederlandske grunnloven.

Det er et faktum at en nasjonal folkeavstemning brukes relativt sjelden i de tre landene denne undersøkelsen omhandler. Siden andre verdenskrig har det bare skjedd 2 ganger i Norge – de to nevnte EF/EU-avstemningene – at en sak er avgjort ved folkeavstemning. Danmark har brukt folkeavstemning oftere, der er det etter andre verdenskrig gjennomført 15 folkeavstemninger. Den nevnte folkeavstemningen i Nederland i 2005 var den første landsomfattende folkeavstemningen i Nederland på 200 år.

I alle tre landene Norge, Danmark og Nederland er det stor uenighet mellom de politiske partiene om og hvor ofte folkeavstemning bør brukes. Ut fra teorien jeg har etablert for denne undersøkelsen skal jeg nå gi argumenter for at et populistisk parti bør være en forkjemper for å avgjøre flere saker ved folkeavstemning eller direkte demokrati.

Jeg vil starte med å hente argumenter fra min egen populismedefinisjon. Et populistisk utgangspunkt er å være en representant og et talerør *for folket*. Hva er da mer naturlig enn at folket får tale selv, som representant for seg selv og som sitt eget talerør. Gjennom en folkeavstemning deltar folket direkte i maktutøvelsen.

Min egen populismedefinisjon, undersøkelsesbrille nummer en, setter også opp at populisme er en reaksjon mot samfunnets eliter; *anti-elite*. I kapittel 2.3 om eliten har jeg hentet teori som beskriver *den politiske eliten*. Jeg kan ikke annet enn å mene at det er et paradoks at i populistisk argumentasjon blir de representantene som folket selv har valgt i neste instans en politisk elite. Men slik virker det å være, og populismedefinisjonens *anti-elite* gir dermed ytterligere argumentasjon for at populistiske partier bør mene at folkeavstemning er en god metode å bruke for å avgjøre politiske saker.

Undersøkelsesbrille nummer to, populisme og demokrati, beskriver konkret og direkte argumenter for at populisme hevder det direkte demokrati som det ekte og riktige. Populisme er således plassert i kjernen av demokratiet, med direkte makt til folket. Her beskrives også de etablerte politiske partiene som en konkretisering av populismens motstand mot maktstrukturer i samfunnet. Canovan har beskrevet dette som appellen til *det vanlige folket*. Dette finner vi også ved å bruke undersøkelsesbrille nummer tre og i beskrivelsen av *nyliberal populisme*; vanlige folk versus staten og den politiske eliten.

Med dette har jeg etablert en forventningsramme når jeg skal undersøke det empiriske materialet for de tre partienes forhold til folkeavstemninger. Populistiske partier bør i sine partiprogrammer ytre at flere saker må avgjøres ved folkeavstemning.

Jeg skal nå undersøke de tre partienes partiprogrammer etter Fremskrittspartiet, Dansk Folkeparti og Partij voor de Vrijheid sine forhold til folkeavstemning og til bruk av folkeavstemning for å komme til politiske beslutninger. Som tidligere nevnt er teksten i størst mulig grad minimalistisk ved at jeg har lagt vekt på å gjengi partienes meninger uten omskrivninger.

6.3.2 Fremskrittspartiet

Fremskrittspartiet har gitt *folkeavstemninger* et eget delkapittel under det første hovedkapitlet – *Demokrati* – i partiets gjeldende partiprogram. Partiets forhold til folkeavstemning blir satt allerede i ingressen til dette kapitlet.

Fremskrittspartiet vil at enhver avgitt stemme ved stortingsvalg skal telle likt, uten hensyn til hvor i landet den er avgitt. Vi vil også at folket gjennom folkeavstemninger skal gis adgang til å avgjøre viktige politiske saker. (Fremskrittspartiet 2009a:5)

For å gi et eksakt bilde av hvordan Fremskrittspartiet presenterer sitt forhold til folkeavstemning i partiprogrammet velger jeg å gjengi hele teksten fra delkapitlet som omhandler dette i partiprogrammet.

Fremskrittspartiet vil at innbyggerne skal kunne kreve saker avgjort ved folkeavstemninger ved at det samles inn underskrifter fra minst ti prosent av de stemmeberettigede innbyggerne til støtte for kravet, eller ved at minst en tredjedel av medlemmene i storting, fylkesting eller kommunestyre forlanger folkeavstemning. Vi ønsker et system der folket gjennom folkeavstemninger får direkte beslutningsrett, samt vetorett mot avgjørelser som treffes i politiske organer. Folkeavstemninger skal følge prinsippet om simpelt flertall, det vil si flertallet av de avgitte stemmene. (Fremskrittspartiet 2009a:6-7)

Fremskrittspartiet hevder en betraktelig større rett for det norske folk til å kreve en sak avgjort ved folkeavstemning enn det som per i dag er gjeldende norsk praksis. Til Stortingsvalget i 2009 var det 3.528.000 stemmeberettigede i Norge (Statistisk Sentralbyrå 2012).

Fremskrittspartiets programfestede mål om at underskrifter fra 10 prosent av de stemmeberettigede skal kunne lede til at saken avgjøres ved folkeavstemning betyr i praksis at støtte fra 352.800 personer vil føre til at saken kan avgjøres ved folkeavstemning. Samtidig hevder Fremskrittspartiet at folkevalgte representanter skal kunne rette det samme kravet, men da med 33 % støtte. Folkets direkte rettighet er med andre ord prosentvis vesentlig sterkere.

Det er også verdt å merke seg at teksten om folkeavstemning i Fremskrittspartiets partiprogram sier at folket skal ha direkte beslutningsrett ved folkeavstemning. Folkeavstemningen skal være besluttende, ikke bare veiledende. Resultatet fra en folkeavstemning skal følges. Koblet sammen med det faktum at Fremskrittspartiet har som politisk mål at simpelt flertall skal avgjøre avstemningen gir dette det norske folk en reell direkte beslutningsmakt for å avgjøre saken som underlegges folkeavstemning.

Det siste vi kan lese ut av teksten er vetoretten mot avgjørelser som treffes i politiske organer. Igjen ser vi i Fremskrittspartiets partiprogram at det er folket, og ikke folkets representanter, som skal være besluttende ved en slik sak. Folkets direkte makt gir en reell mulighet.

Folkeavstemning nevnes også når Fremskrittspartiet omtaler sitt forhold til EU. Partiets forhold til EU skal jeg komme tilbake til i en egen analysekategori, her skal jeg nøye meg med å fastslå at det i Fremskrittspartiets partiprogram programfestes at resultatet fra en eventuell ny folkeavstemning om norsk medlemskap i EU kommer til å bli respektert av Fremskrittspartiet.

Fremskrittspartiet vil respektere folkets syn i en eventuell folkeavstemning om norsk EU-medlemskap. (Fremskrittspartiet 2009a:31)

Fremskrittspartiet ønsker å formalisere bruken av folkeavstemning ved å lovfeste bindende folkeavstemning som en del av det norske konstitusjonelle system.

Vår politikk bygger på folkestyre, med desentralisert politisk makt og avgjørelse i folkevalgte organer, samt å lovfeste bindende folkeavstemninger som en del av vårt konstitusjonelle system. De politiske nivåer begrenses til kommune og stat. (Fremskrittspartiet 2009a:77)

Ut fra undersøkelsen av Fremskrittspartiets partiprogram er det enkelt å konkludere med at partiet faller godt innenfor den forventningsrammen som jeg har etablert for et populistisk partis forhold til folkeavstemning. Fremskrittspartiet ønsker at direkte demokrati i form av folkeavstemning skal brukes oftere, og også lovbindes i det norske konstitusjonelle system.

Fremskrittspartiet har dermed – basert på teorigrunlaget for denne studien – passert den første testen for å kunne defineres som et populistisk parti.

6.3.3 Dansk Folkeparti

Dansk Folkeparti har som Fremskrittspartiet også viet et eget delkapittel til sitt forhold til folkeavstemning. Under har jeg gjengitt teksten i delkapitlet, plassert i partiprogrammet under hovedkapitlet *Statens styre*.

Dansk Folkeparti ønsker at styrke og forny folkestyret i respekt for Grundloven, blandt andet ved indførelse af mere direkte demokrati. Der bør gennemføres adgang for borgerne til at få vejledende folkeafstemninger, både lokalt og nationalt. Dansk Folkeparti mener, at såfremt mindst 50.000 vælgere ved deres underskrift anmoder herom, skal et hvilket som helst emne sendes ud til landsdækkende folkeafstemning. (Dansk Folkeparti 2009: 12)

Dansk Folkeparti har satt underskriftsnivået for å gjennomføre folkeavstemning for en sak til 50.000 velgere. Til Folketingsvalget i 2011 var tallet for stemmeberettigede 4.079.910. 50.000 velgere utgjør med dette antallet ikke mer enn 1,2 % av alle stemmeberettigede dansker.

Dansk Folkeparti beskriver en *veiledende folkeavstemning* i sitt partiprogram. Dette er en svakere direkte beslutningsmakt for det danske folk enn dersom det var snakk om en bindende folkeavstemning. Det skrives ikke hvem som eventuelt skal kunne overprøve resultatet fra folkeavstemningen. Basert på teksten i partiprogrammet kan jeg bare spekulere, men det er vel nærliggende å tenke seg at det refereres til det aktuelle forvaltningsnivåets folkevalgte politikere.

Dansk Folkeparti beskriver tydelig bakgrunnen og beveggrunnen for å gjennomføre folkeavstemninger, nemlig å ”styrke og forny folkestyret i respekt for Grundloven”. De bruker også det statsvitenskapelig begrepet *direkte demokrati* som jeg beskrev under forventningsrammen for partienes forhold til folkeavstemning.

Videre forteller også Dansk Folkeparti i sitt partiprogram at partiet ønsker at spørsmål knyttet til Danmarks forhold til EU og andre beslutninger knyttet til EU skal avgjøres ved folkeavstemninger.

I alle større spørsmål om EU er Dansk Folkeparti tilhænger af, at den danske befolkning spørges via folkeafstemninger. Vi har i Danmark en lang tradition for at tage borgerne med på råd ved større reformer og tiltag i EU, og det vil vi stå fast på også i fremtiden. (Dansk Folkeparti 2009:61)

Selv om Dansk Folkeparti ønsker at resultatet fra en folkeavstemning i Danmark skal være veiledende og ikke bindende er det mye som tyder på at de også i saker hvor de selv ikke får gjennomført sin ønskede politikk vil akseptere og respektere resultatet fra folkeavstemning., selv om dette skulle representere en annen mening enn den partiet hevder. I partiets program kommer dette frem når Danmarks forhold til Færøyene og Grønland beskrives.

Dansk Folkeparti støtter opretholdelsen af rigsfællesskabet mellem Danmark, Grønland og Færøerne. (...) Ønsker befolkningerne i Grønland og på Færøerne en fullstendig løsrivelse fra Danmark, og tilkendegiver de dette ved folkeafstemninger, agter Dansk Folkeparti ikke at modsætte sig dette, men det er bestemt ikke vort ønske. (Dansk Folkeparti 2009:68)

Dansk Folkeparti har også et ønske om at folkeavstemning skal benyttes som middel for å avgjøre saker og for å la folket delta direkte i den demokratiske beslutningsprosessen på forvaltningsnivå som ligger lavere enn det nasjonale.

Gennem folkeafstemninger bør kommunens borgere inddrages mest muligt i den lokale beslutningsproces. Beslutninger om kommunesammenlægninger, men også spørsmål om eksempelvis opførsel af idrætsfaciliteter eller kulturhuse, bør kunne træffes efter folkeafstemning i kommunen. Det bør være muligt for en vis andel af en kommunesborgere at kræve en sag sendt til folkeafstemning i den pågældende kommune. (Dansk Folkeparti 2009:146)

Dansk Folkeparti faller med beskrivelsene i partiprogrammet om sitt forhold til folkeavstemning med knapp margin innenfor den forventede rammen for et populistisk parti.

Partiet er tydelig på at de ønsker å innføre mer direkte demokrati, og på den måten styrke det danske folkestyret. Partiet gir folket makt ved å hevde at et relativt lavt antall borgere (1,2 %) er nok for å kunne gjennomføre en landsdekkende folkeavstemning i Danmark.

Ved å lese Dansk Folkepartis partiprogram er det ikke tydelig hvordan partiet mener at et resultat fra en folkeavstemning skal behandles. På den ene siden, når Danmarks forhold til Grønland og Færøyene beskrives, hevder partiet at det vil akseptere resultatet fra en folkeavstemning, selv om dette resultatet ikke representerer Dansk Folkepartis mening. På den andre siden, når Danmarks forhold til EU omtales snakkes det om ”at tage borgerne med på råd”. Det nevnes ikke hva dette innebærer, og hva som vil være Dansk Folkepartis holdning i en slik rådgivningsprosess i det tilfellet at borgerne ved folkeavstemning hevder en annen mening enn den Dansk Folkeparti hevder.

Uavhengig av dobbelheten som er beskrevet i hvordan Dansk Folkeparti vil forholde seg til et resultat fra en folkeavstemning, beskriver partiet at en folkeavstemning skal være veiledende. Borgerne gis stor mulighet til å kunne gjennomføre en folkeavstemning, men resultatet skal

ikke være bindende. Man gir med den ene hånden og tar noe tilbake med den andre. Folket gis makt til å veilede, men ikke til å bestemme.

Ut fra forventningsrammen som er etablert for et populistisk partis forhold til folkeavstemning passer ikke dette helt inn. Partiets beskrivelse av at de ønsker å innføre mer direkte demokrati for å styrke folkestyret gjør at jeg allikevel vurderer det til at Dansk Folkeparti – med knapp margin – faller inn under forventningsrammen for et populistisk partis forhold til folkeavstemning.

6.3.4 Partij voor de Vrijheid

Under kapitteltittelen ”Kiezen voor democratisering” (norsk: Stem for demokratisering) proklamerer Partij voor de Vrijheid sitt forhold til folkeavstemning. Jeg har klippet ut noen deler av teksten om folkeavstemning fra partiprogrammet, men mener at jeg allikevel gjengir et tydelig og uendret bilde av partiets intensjon.

Hebben we een echte democratie, of is dat vooral een façade? (...) Er bestaat een wereld van verschil tussen wat het Nederlandse volk vindt en wat de elites vinden. (...) Wat we moeten doen is de macht teruggeven aan de burger. (...) Dus kiest de PVV om te beginnen voor het bindend referendum. Dat betekent dat de burger over elk besluit met een bepaald aantal handtekeningen om een volksraadpleging kan vragen. (Partij voor de Vrijheid 2009:17)

Har vi et ekte demokrati, eller er det fremfor alt en fasade? (...) Det eksisterer en verden av forskjell mellom hva det nederlandske folk mener og hva elitene mener. (...) Det vi må gjøre er å gi makten tilbake til borgerne. (...) Derfor stemmer PVV for å starte med bindende folkeavstemning. Det betyr at borgerne for hver beslutning som skal tas, med et bestemt antall underskrifter kan kreve folkeavstemning. (egen oversettelse til norsk)

Et eksempel fra folkeavstemningen om å vedta en europeisk grunnlov i 2005 som det nederlandske folket ble invitert til å delta i trekkes frem som et eksempel på hvor lite sammenheng det er mellom politikernes og folkets mening, og hvor dårlig – i følge Partij voor de Vrijheid – det nederlandske demokratiske systemet dermed fungerer.

Een andere aantasting van onze democratie heet Europese Unie. (...) Het is een superstaat met vergaande bevoegdheden zonder voldoende democratische controle. Het zogenaamde parlement heeft geen enkele invloed. (...) Het referendum over de Europese grondwet was daar een mooi voorbeeld van. Tweederde van de Nederlandse Tweede Kamer was er voor, tweederde van de Nederlandse burgers stemden tegen. Hoezo kloof? (Partij voor de Vrijheid 2009:17)

Et annet angrep på vårt demokrati heter EU. (...) Det er en superstat med vidtgående fullmakter uten tilstrekkelig demokratisk kontroll. Det såkalte parlamentet har absolutt ingen innflytelse. (...) Folkeavstemningen om den europeiske grunnloven var et godt eksempel på det. To tredeler av det nederlandske Tweede Kamer var for, to tredeler av det nederlandske folk stemte mot. Hvordan kan en slik kløft oppstå? (egen oversettelse til norsk)

Partij voor de Vrijheid ytrer seg i sitt partiprogram tydelig for at flere politiske beslutninger skal avgjøres ved folkeavstemning. Utover det sies det ingenting om hva dette innebærer og hvor mange underskrifter som kreves for at en folkeavstemning skal gjennomføres. Det vi

imidlertid kan lese er at Partij voor de Vrijheid vil at folkeavstemning i Nederland skal være bindende.

Kapitlet ”Kiezen voor democratisering” avsluttes med en liste med 26 forslag til løsninger. Konklusjonen, med uthevet skrift i programmet, forteller tydelig hvor høyt Partij voor de Vrijheid prioriterer å få innført folkeavstemning som en naturlig del av det konstitusjonelle systemet i Nederland.

En vooral: we voeren het bindend referendum in. (Partij voor de Vrijheid 2009:19)

Og fremfor alt: vi innfører bindende folkeavstemning. (egen oversettelse til norsk)

Partij voor de Vrijheid bruker ”bred pensel” i partiprogrammet når de beskriver sitt forhold til folkeavstemning. Det gjør de for så vidt også når de beskriver andre temaer. Her finner vi ingen tall eller prosentandeler. Her finner vi ingen eksplisitte saker, og hvordan partiet eventuelt skal forholde seg dersom folket gjennom en folkeavstemning hevder et annet syn enn partiets.

Partiprogrammet til Partij voor de Vrijheid bruker begrep som ”makten tilbake til folket” og ”verden av forskjell mellom folket og eliten”. Og ”bindende folkeavstemning”. Uten forstyrrende og forvirrende ledd mellom folkets mening og sakens beslutning. Folket har en reell makt til å påvirke, helt i tråd med forventningsrammen for et populistisk parti.

Partij voor de Vrijheid faller med sin beskrivelse av sitt forhold til folkeavstemning i kjernen av forventningsrammen for et populistisk partis forhold til folkeavstemning som jeg etablerte. En innertier, rett og slett. Jeg konkluderer dermed med stor frimodighet at partiet i sitt forhold til folkeavstemning oppfyller forventningene til et populistisk parti.

6.3.5 Sammenligning av de tre partienes forhold til folkeavstemning

Det finnes likheter og det finnes ulikheter i de tre partienes forhold til folkeavstemning. Den åpenbare likheten er at både Fremskrittspartiet, Dansk Folkeparti og Partij voor de Vrijheid gir argumenterer i sine partiprogrammer for at direkte demokrati materialisert ved folkeavstemning må brukes hyppigere for å avgjøre politiske saker. Før vi har konkludert med om det er riktig å definere de tre partiene som høyrepopulistiske partier, kan jeg i hvert fall si at på dette punktet faller alle tre partiene innenfor det som man skal kunne forvente fra et populistisk parti.

Det som skiller partiene fra hverandre er et resultat fra en folkeavstemning skal behandles. Fremskrittspartiet og Partij voor de Vrijheid programfester at resultatet skal være bindende. Det alternativet som får flest stemmer av folket i folkeavstemningen er det alternativet som skal gjennomføres. Ingen politikere eller byråkrater eller noen andre skal overprøve et resultat fra en folkeavstemning, i følge Fremskrittspartiet og Partij voor de Vrijheid.

Dansk Folkeparti skiller seg her ut fra de to andre partiene ved å mene at resultatet fra en folkeavstemning skal være veiledende. Det beskrives ikke hva som ligger i dette. Når skal et resultat fra en folkeavstemning kunne overprøves? Hvem skal kunne bestemme at man gjennomfører noe annet enn folket har stemt frem? Skal det ved spesielle tilfeller kunne arrangeres en ny folkeavstemning – en slags omkamp – omkring det samme temaet? Svar på slike spørsmål finner vi ikke ved å lese partiprogrammet til Dansk Folkeparti.

Mens Fremskrittspartiet og Dansk Folkeparti forteller hva som skal til for å kunne avgjøre en politisk sak ved folkeavstemning, er dette ikke nevnt i partiprogrammet til Partij voor de Vrijheid. Det betyr ikke at Partij voor de Vrijheid ikke har noen mening om dette, jeg velger heller å skrive det på kontoen for et generelt mindre detaljert partiprogram enn sine norske og danske partikolleger. Fremskrittspartiet programfester at 10 % av borgerne eller en tredel av folkevalgte er det som kreves for å gjennomføre en folkeavstemning. Dansk Folkepartis krever et langt lavere antall borgere; 50.000, tilsvarende 1,2 % av den danske befolkningen. De sier ingenting om at folkeavstemning skal kunne kreve folkeavstemning, noe som for så vidt harmonerer godt med hva direkte demokrati faktisk er; direkte makt til folket og ikke til folkets representanter.

Jeg har tidligere konkludert med at alle tre partiene faller innenfor forventningsrammen for et populistisk partis forhold til folkeavstemning. Jeg hadde imidlertid helst sett, i den grad at målet er å kunne definere partiene som populistiske, at Dansk Folkeparti også hadde programfestet at en folkeavstemning skal være bindende. Folkets direkte beslutningsmakt er vesentlig svekket hvis man ikke kan være sikker på at resultatet fra avstemningen gjennomføres.

6.4 Analysekategori 3: Forhold til EU og nasjonal identitet

6.4.1 Forventningsramme

Forholdet til norsk medlemskap i EU – og tidligere EF – har vært en varm politisk potet i Norge i mer enn et halvt århundre. Norge har søkt om medlemskap tre ganger; 1963, 1972 og 1994 (Sarastuen og Ystad 2005). I 1963 ble medlemskapet stoppet ved at Frankrike nektet nye land – og i særdeleshet Storbritannia – medlemskap, mens søknadene i 1972 og 1994 ble som tidligere nevnt avvist av det norske folk ved folkeavstemning.

Danmark og Nederland er derimot medlemmer av unionen. Nederland var ett av seks land som etablerte *Det europeiske Kull- og Stålfellesskapet* i 1952, forløperen til dagens EU (Sarastuen og Ystad 2005, McCormick 2008). Nederland utgjør således sammen med Frankrike, Tyskland, Italia, Belgia og Luxemburg de seks landene som har vært unionsmedlemmer helt fra starten.

Danmark ble medlem av EF sammen med Storbritannia og Irland i 1973. Det er interessant å merke seg at dette var de samme landene som sammen med Norge ble nektet medlemskap i 1963. Etter at den franske presidenten Charles de Gaulle gikk av i 1969 ble døren igjen åpnet for nye EF-medlemmer. Danmark, Storbritannia og Irland ble medlemmer, mens det norske folk stemte nei.

Selv om Danmark og Nederland er EU-medlemmer er det ikke dermed sagt at det er bred politisk enighet om medlemskapet blant de politiske partiene i de to landene. Like sikkert er det at det i Norge ikke er en felles politisk holdning for at det er riktig av Norge å stå utenom unionen. Jeg skal ikke gå dypere i disse problemstillingene i denne undersøkelsen. Det jeg nå vil gjøre er å argumentere for at et høyrepopulistisk parti i Europa, forklart med utgangspunkt i mine etablerte undersøkelsesbriller, bør være motstander av at sitt eget land er medlem i EU.

EU som organisasjon sett gjennom undersøkelsesbrille nummer en, min egen populismedefinisjon, møter motstand i minst to av de tre definisjonspunktene; *anti-elite* og *anti-system*. Det første har som argumentasjonsbakgrunn populismens reaksjon mot den politiske elite som det europeiske byråkratiet representerer. EU som ekstra forvaltningsnivå over nasjonalstaten skaper ytterligere avstand fra de som regjerer – i dette tilfelle EU-politikere og EU-byråkrater – til de som blir regjert – folket i det respektive europeiske landet.

Populismens *anti-system* representerer en reaksjon mot etablerte organisasjoner og systemer i samfunnet. I så måte kan EU med alle sine mer eller mindre oversiktelige organisasjonsstrukturer og systemer hevdes å være prototypen på akkurat dette. Alt som gjør det politiske bildet mindre oversiktelig for folket, og som med det utarmer folkets mulighet til å delta i samfunnets beslutningsstrukturer, er i følge populismens anti-elite-argumentasjon til det negative. Dermed bør, sett gjennom undersøkelsesbrille nummer en, populistiske partier være motstandere av at sitt eget land er EU-medlem.

La oss gå videre til undersøkelsesbrille nummer to.

Det forente folket og *det vanlige folket* er begreper for folket brukt av Margaret Canovan som jeg vil hevde argumenterer for det samme; populistiske partier bør være mot at sitt eget land er medlemmer av EU.

Det første begrepet, *det forente folket*, beskriver Canovan som å være for hele nasjonen eller landet, og mot etablerte partier og fraksjoner som splitter. Folket, den demokratiske suverenitet i samfunnet, forenes på et nasjonalt nivå. Den overnasjonale europeiske unionen kan med dette som bakgrunn hevdes å representere en fraksjon som bryter opp og splitter dette nasjonale nivået. Det forente folket er integrerende på et nasjonalt nivå.

Med begrepet *det vanlige folket* fremhever Canovan folkets sentrale plass i kjernen av demokratiet. All organisering av samfunnet som skaper større avstand fra folket til beslutningstagerne og dermed gir folket en mindre sentral plass i samfunnets maktstrukturer må med dette begrepet som utgangspunkt unngås. Dermed velger jeg å bruke samme argumentasjonsrekke som når jeg omtalte EU sett gjennom populismedefinisjonens *anti-elite* når jeg igjen hevder at et parti som hevder å være populistisk bør tale mot EU-medlemskap.

Hva så med nasjonal identitet? Og hva er egentlig nasjonal identitet? Jeg vil definere dette som nasjonens eller landets forhold til historie, kultur, religion og tradisjonelle verdier. Begrepene ”typisk norsk”, ”typisk dansk” og ”typisk nederlandsk” kan brukes som synonymmer for de tre landenes nasjonale identitet. Nasjonal identitet er med andre ord knyttet til i hvor stor grad man er opptatt av å fremheve, beholde og bygge videre på nedarvede grunnverdier. Og tilsvarende, i hvor stor grad man er åpen – eller kanskje heller ikke åpen – for endringer fra ytre påvirkninger. EU representerer et eksempel på en slik ytre påvirkning, men det finnes en rekke andre. Hvor åpen er man for å åpne for at kulturer som ikke har en lang historie i nasjonen bygger sitt liv rundt sin egen kultur i nasjonen? Eller sin egen religion? Hvor åpen er man for at det snakkes flere språk enn landets offisielle språk i barnehager, skoler, offentlige institusjoner osv.? Eller at mat tilberedes og foredles på måter som ikke er vanlig sett fra landets eget historiske perspektiv.

Selv om jeg har prøvd å forklare det i avsnittet overfor, finner jeg det vanskelig å komme med en eksakt definisjon av hva nasjonal identitet er. Det var det tydeligvis også for det norske og det nederlandske folket som etter tur ble spurt om å svare på hva som var henholdsvis ”typisk norsk” og ”typisk nederlandsk”. I Norge ble undersøkelsen gjort av NRK Nitimen, mens det i Nederland ble gjennomført av den landsdekkende og anerkjente avisen Trouw².

Og hva ble resultatet? I Norge ble ”ja på innpust” av det norske folk stemt frem som det mest typisk norske. På andreplass kom ostehøvelen, tett fulgt av binderseren på tredje plass. Førsteplass i avstemning om det mest typisk nederlandske ble inntatt av ”oliebolle” (direkte oversatt til norsk: oljebolle), en fritert bolle som nederlenderne lager og spiser på nyttårsaften. På plassen bak kom røkt kjøttpølse, knapt foran ”gezelligheid” på tredje plass (norsk: hygge).

Hvor vil jeg med dette? Kanskje å antyde at nasjonal identitet eller ”typisk for vårt land” ikke er begreper med en enkel og klar definisjon. Jeg finner det allikevel interessant å undersøke hvordan Fremskrittspartiet, Dansk Folkeparti og Partij voor de Vrijheid bruker begrepet. Og om de sier noe om hvordan de mener at mennesker i sitt land bør forholde seg til det som er typisk for landet. Er du for eksempel ekte norsk bare hvis du kan si ja på innpust, kan å bruke en ostehøvel og vet hva en binders er?

² Nettside: <http://www.trouw.nl>

Selv om nasjonal identitet er vanskelig å definere, kan jeg i hvert fall si at begrepet er knyttet til nasjonen og nasjonens historie. Det er knyttet til *oss* eller *vi*. Canovan har sagt noe om dette i sin beskrivelse av folket; vi og de andre. Vi som er innenfor mot dere som er utenfor. I rammen jeg etablerte ved undersøkelsesbrille nummer to snakker vi her om *vårt folk* i betydningen vår etniske familie. Vårt folk som har direkte tilknytning til vår nasjonale identitet mot de andre som ikke har den samme tilknytningen.

Sett gjennom brillene som den firedelte populismetypologien representerer er vi i kategorien *nativistisk populisme* med defensiv nasjonalisme som politisk logikk. Setter jeg dette sammen mener jeg med rette at jeg kan hevde at et populistisk parti bør tale for å bibeholde den nasjonale identiteten. Dette vil jeg søke når jeg undersøker de tre partienes partiprogrammer. All usikkerheten jeg har beskrevet knyttet til hva nasjonal identitet egentlig er vil jeg la stå som den er.

Dermed har jeg for forholdet til EU og til nasjonal identitet etablert en forventningsramme når jeg om kort tid skal dykke inn i de tre partienes partiprogrammer.

Jeg vil nå gå inn i partienes partiprogrammer på jakt etter hvordan Fremskrittspartiet, Dansk Folkeparti og Partij voor de Vrijheid forholder seg til EU og til nasjonal identitet.

Jeg forventer at det skal være mulig å fastslå fra programmene hvordan hvert av de tre partiene ser på medlemskaps spørsmålet for sine respektive land; er de for eller mot EU-medlemskap for sitt eget land? Jeg vil også undersøke om partiene sier noe, og eventuelt hva, om EU som organisasjon og forvaltningsnivå. Utover det vil jeg se hva partiene skriver i sine programmer for å finne ytterligere informasjon om hvordan de forholder seg til EU.

Å undersøke hvordan Fremskrittspartiet, Dansk Folkeparti og Partij voor de Vrijheid forholder seg til nasjonal identitet forventer jeg kan bli vanskeligere. Dette begrunner jeg i det jeg allerede har skrevet om nasjonal identitet. Jeg fant det vanskelig å gi nasjonal identitet en god definisjon, annet enn at det dreier seg om et lands grunnverdier og noe som er ”typisk for landet”. Jeg forventer imidlertid å finne begrepet i de tre programmene. Jeg vil undersøke hvordan begrepet – eller tilsvarende begrep – er brukt og om det er mulig derfra å trekke ut en definisjon av begrepet.

6.4.2 Fremskrittspartiet

Fremskrittspartiet formidler i sitt partiprogram ikke et klart syn på om det er riktig at Norge er medlem i EU eller om Norge skal opprettholde sin status som ikke-medlem. I kapitlet *Norge og Europa* beskrives det at partiet ønsker å bidra til å knytte Norge tettere til ”Europa og overnasjonale løsninger” (se under), men altså ikke med en klar formening om dette betyr at Norge på nytt bør søke om medlemskap i unionen.

Det bør jobbes for å knytte Norge tettere til Europa og overnasjonale løsninger når det kommer til spørsmål om sikkerhetspolitikk, miljøpolitikk, kriminalpolitikk og politiske områder som i sterk grad relaterer seg til frihandel, felles konkurranseregler og menneskelig frihet. (Fremskrittspartiet 2009a:31)

Denne teksten kan muligens – isolert sett – leses som at Fremskrittspartiet indikerer et positivt syn på norsk medlemskap i EU. Jeg har imidlertid som intensjon for denne undersøkelsen, som tidligere beskrevet, å være tro mot den teksten som faktisk er skrevet i partiprogrammene. Jeg vurderer det derfor ikke som holdbart å lese dette som at Fremskrittspartiets syn på medlemskapsspørsmålet er at de ønsker at Norge blir medlem i EU.

Leser vi videre i partiprogrammet blir det bekreftet at Fremskrittspartiet som parti har et ”nøytralt” syn på norsk medlemskap i EU. Partiets folkevalgte stilles fritt og ingen standpunkt – verken for eller mot norsk medlemskap – forfordes. Folkeviljen, som vi tidligere har beskrevet i kapitlet om forhold til folkeavstemning, skal være førende for om Norge for fjerde gang skal søke om å bli medlem i EU.

Det norske folk har to ganger sagt nei til norsk EU-medlemskap, og vi vil respektere denne folkeviljen. Det eneste som eventuelt kan endre dette, er resultatet av en ny folkeavstemning. I debatten for eller mot medlemskap stilles våre folkevalgte fritt, og de likebehandles uavhengig av standpunkt. Våre folkevalgte vil lojalt følge opp resultatet av en eventuell ny folkeavstemning. (...) Fremskrittspartiet vil: respektere folkets syn i en eventuell folkeavstemning om norsk EU-medlemskap. (...) (Fremskrittspartiet 2009a:31-32)

Selv om Fremskrittspartiet ikke presenterer et klart syn på ja eller nei til EU-medlemskap er det en rekke beskrivelser i partiprogrammet som taler tydelig for at Norge skal være tett knyttet til EU og Europa, og derav lojalt følge EUs lovgivning og beslutninger. Under har jeg listet noen av disse fra partiprogrammet.

Om fossile energikilder:

(...) Slike kraftverk bør ha de samme miljøkrav i Norge som i EU. (...) Et CO²-kvotesystem må være integrert med EU, og tildele vederlagsfrie CO²-kvoter til industri og næringsliv på linje med EU. (Fremskrittspartiet 2009a:19)

Om forurensning og utslipp:

(...) Dette arbeidet bør dog først og fremst gjøres i internasjonale fora, for eksempel innenfor EU/EØS-samarbeidet, ikke gjennom ensidige nasjonale bestemmelser. (Fremskrittspartiet 2009a:22)

Om norsk utenrikspolitikk:

(...) Norske interesser sikres best gjennom et forpliktende internasjonalt samarbeid med sikte på internasjonal avspenning, varig fred, en friest mulig verdenshandel og respekt for grunnleggende menneskerettigheter. I dette arbeidet vil NATO og EU utgjøre grunnpilarene. (Fremskrittspartiet 2009a:30)

Om forskning:

(...) Fremskrittspartiet vil at Norge minst bør følge målsettingen til EU om å øke FoU til 3 % av BNP. (Fremskrittspartiet 2009a:63)

Så hva da med Fremskrittspartiets forhold til nasjonal identitet? Sier partiprogrammet noe om dette? Svaret er ”bemerkelsesverdig lite”. Begrepet nasjonal identitet brukes ikke i det hele tatt. Det nærmeste jeg kommer til noe som ligner, og som kan trekkes ut som Fremskrittspartiets holdning til det typisk norske, er i beskrivelsen knyttet til integrering av innvandrere som er kommet til Norge og ”tilpasning til norske samfunnsforhold”.

Fremskrittspartiet ønsker lik behandling av nordmenn og innvandrere. Alle skal ha samme rettigheter og plikter i sine forhold til fellesskapet i Norge, uavhengig av etnisk bakgrunn. En restriktiv innvandringspolitikk med aktiv integrering og tilpasning til norske samfunnsforhold vil forebygge motsetninger og konflikter. (Fremskrittspartiet 2009a:33)

Et annet tema som kan trekkes frem når vi omtaler nasjonal identitet er forhold til eget språk. Fremskrittspartiet er tydelige i sitt forhold til bruk av språk i Norge; norsk skal være felles språk for alle.

Gjennom å stille krav til innvandrere om deltakelse i norskundervisning og/eller arbeidstrening som vilkår for å motta offentlige ytelser, som f.eks. sosialhjelp, vil kommunikasjonen mellom nordmenn og innvandrere, og mellom innvandrere fra ulike opprinnelsesland, sikres ved at norsk blir felles språk for alle. (Fremskrittspartiet 2009a: 33)

Fremskrittspartiet formidler ingen forrang for én religion, kultur eller etnisk bakgrunn som ”den riktige” i Norge.

Fremskrittspartiet vil: avskaffe alle lovregler og forvaltningsmessig praksis som innebærer forskjellsbehandling basert på religion, kultur eller etnisk bakgrunn. (Fremskrittspartiet 2009a: 33)

Det nærmeste vi kommer begrepet nasjonal identitet i Fremskrittspartiets partiprogram er når *vår felles kulturarv* beskrives.

Den norske kulturarven representerer store verdier både på land og på vann, og er med på å gi nasjonen og innbyggerne identitet og fellesskapsfølelse. (Fremskrittspartiet 2009a: 72)

Fremskrittspartiets forhold til EU stemmer ikke med vår forventingsramme for et populistisk parti. Vel er de tro mot sitt forhold til folkeavstemning i det de sier at de vil respektere folkets mening, men forventingen for var at de markerte et klart standpunkt mot EU. Det finner vi ikke når vi undersøker partiprogrammet.

Et felles partisyn eksisterer ikke i spørsmålet om ja eller nei til norsk medlemskap i EU. De folkevalgte stilles fritt og folkets vilje ved en eventuell ny folkeavstemning er det som skal være førende for å avgjøre medlemskapsspørsmålet.

Det kan være flere årsaker at Fremskrittspartiet har akkurat dette forholdet til EU. Noen årsaker kan jeg nok forklare ut fra teoriene jeg har beskrevet for denne studien, som for eksempel *for folket* fra min første undersøkelsesbrille. På den ene siden ligger makten til å

avgjøre medlemskapsspørsmålet skal ligge hos folket, og Fremskrittspartiet skal respektere og akseptere folkets vilje. På den andre siden taler *anti-system* og *anti-elite* fra den samme populismedefinisjonen for et standpunkt mot medlemskap i EU.

Andre årsaker som ikke kan forklares sett gjennom de tre undersøkelsesbrillene er det nok også mulig å finne for å forklare Fremskrittspartiets forhold til EU. EU-saken har alltid vært en betent sak i Norge, og det er flere eksempler på at partier som har prøvd å sette medlemskap i EU på den politiske dagsorden har møtt stor motstand. Politisk taktikk kan derfor være en årsak til at Fremskrittspartiet ikke toner tydeligere flagg i sitt forhold til EU.

I beskrivelsen av undersøkelsesbrille 1 i kapittel 4.1 ble populisme beskrevet som en ideologisk kamelon. Tor Bjørklund beskriver at ”kontekst, tid og sted avgjør kulør på populismen” (Bjørklund 2004:4). I en tid med stadig lavere oppslutning på meningsmålinger for norsk medlemskap i EU, kan det være denne kameleonske fargeforandringen som spiller inn når Fremskrittspartiet beskriver sitt forhold til EU.

Uansett kan det konkluderes med at Fremskrittspartiets forhold til EU ikke stemmer med forventningsrammen for et populistisk parti.

Også Fremskrittspartiets forholdet til nasjonal identitet faller utenfor, eller i hvert fall i ytterkant av forventningsrammen for et populistisk parti. Det er imidlertid her vanskelig å trekke en klar konklusjon. På den ene siden finner vi setninger som ”Fremskrittspartiet ønsker likebehandling av nordmenn og innvandrere” og ”Fremskrittspartiet vil avskaffe alle lovregler og forvaltningsmessig praksis som innebærer forskjellsbehandling basert på religion, kultur eller etnisk bakgrunn” som begge taler sterkt for å la den enkeltes identitet være førende foran den norske nasjonale identiteten. På den andre siden sies det at ”den norske kulturarven representerer store verdier både på land og på vann, og er med på å gi nasjonen og innbyggerne identitet og fellesskapsfølelse”. Dette kan tyde på et sterkere fokus på de norske grunnverdiene, noe som til dels motsetter seg forskjellsbehandlingen som partiet ønsker å avskaffe.

I denne undersøkelsen skal jeg utelukkende tolke det som er skrevet i partiprogrammene. Jeg skal også være tro mot forventningsrammene som jeg etablerer. Dermed blir konklusjonen for Fremskrittspartiets forhold til nasjonal identitet at det ikke stemmer med forventningsrammen for et populistisk parti.

6.4.3 Dansk Folkeparti

Dansk Folkeparti formidler en vesentlig tydeligere kommunikasjon enn Fremskrittspartiet om sitt forhold til EU. I partiprogrammet er seks sider viet til temaet; *Den Europæiske Union*. Innledningen til kapitlet setter stemningen.

Dansk Folkeparti er tilhænger af et åbent og demokratisk samarbejde med frie og selvstændige lande i Europa. Men vi er modstandere af udbygningen af Den Europæiske Union, og vi bekæmper alle forsøg på at skabe en europæisk forbundsstat, således som de hidtidige EU-traktater har taget sigte på. (Dansk Folkeparti 2009:60)

”Frie og selvstændige land”, ”modstandere av udbygning” og ingen ”europæisk forbundsstat”. I denne tekstens forlængelse beskrives baggrunden for partiets syn.

En forbundsstat flytter magten væk fra de europæiske folk og indfører et elitestyre, som kun formelt er demokratisk og under alle omstændigheder meget langt fra borgerne. (Dansk Folkeparti 2009:60)

Dansk Folkeparti beskriver ingen prinsipiell motstand mot EU som organisasjon, men mener at oppgavene til unionen skal innskrenkes.

Dansk Folkeparti mener, at EU's funktioner skal innskærkes til at omfatte:

- opgaver, som store befolkningsflertal i medlemslandene ønsker at løse gennem EU,
- opgaver, hvis grænseoverskridende karakter nødvendiggør fælles løsninger,
- opgaver, for hvilke der er afgørende stordriftsfordele i fælles løsninger. (Dansk Folkeparti 2009:60)

Det brukes også mye plass i programmet på å beskrive forholdet mellom EU og demokrati, og innflytelsen dette har på det danske folkestyret.

Den politiske udvikling i de europæiske lande er kendetegnet af en voksende afstand mellem befolkningen og politikerne. Samfundenes magteliter søger i stigende grad at svække borgernes direkte indflydelse på deres samfund, idet eliterne påberåber sig, at nutidens problemer er for store og sammensatte til, at almindelige borgere kan overskue dem. Den politiske kultur, som er udviklet i EU og overført derfra, har ikke hidtil bidraget positivt til dansk folkestyres udvikling. (Dansk Folkeparti 2009:60)

Videre er Dansk Folkeparti klare i sin tale når det gjelder EUs innflytelse på dansk politikk og den danske grunnloven.

Det skal forhindres, at politikere og politiske organer, som ikke er valgt af danskerne, og som ikke kan udskiftes af danskerne, får afgørende, besluttende myndighed over vores samfund. Derfor vil vi modarbejde enhver ændring af den danske Grundlov, som indebærer yderligere afgivelse af dansk suverænitæt. (Dansk Folkeparti 2009:61)

Dansk Folkeparti er heller ikke imponert over den økonomiske effektiviteten – eller kanskje heller mangel på sådan – innen EUs organisasjon og administrasjon.

Dansk Folkeparti vil aktivt medvirke til at bekæmpe de store svagheder, som EU's administration lider under i form af uansvarlig forvaltning og direkte spild af de europæiske skatteyderes penge, udbredt korruption og nepotisme. (Dansk Folkeparti 2009:61)

En utvidelse av unionen med flere medlemsstater, og i særdeleshet med Tyrkia som nytt medlem, er Dansk Folkeparti motstandere av.

EU har for længst nået en størrelse, som i sig selv vanskeliggør en demokratisk beslutningsproces. Dansk Folkeparti finder det yderst betænkeligt at udvide samarbejdet med nye, ustabile stater, og vi er modstandere af at optage lande udenfor den vestlige kulturkreds. (...) Vi er modstandere af optagelsesforhandlingerne med Tyrkiet, som ikke er et europæisk land, og hvis kultur gør det uforeneligt med Europa. (Dansk Folkeparti 2009:63)

Jeg kunne fortsatt med flere sitater fra kapitlet om EU i Dansk Folkepartis partiprogram. Det ville være som å slå inn åpne dører. De sitatene som jeg har tatt med gir et klart bilde av Dansk Folkepartis forhold til EU. Partiet aksepterer at unionen eksisterer, men vil ikke at den utvides med nye medlemsland. Partiet vil at oppgavene til EU kraftig innskrenkes. Og partiet er sterkt kritisk til EUs direkte innflytelse på dansk politikk og den danske grunnloven.

Hva så med nasjonal identitet? Hvordan beskriver Dansk Folkeparti sitt forhold til det ”typisk danske”?

De første to sitatene som jeg vil gjengi fra partiprogrammet sier noe om hvor viktig og positivt Dansk Folkeparti betrakter det å bevare egen identitet i sin alminnelighet, og den nasjonale identiteten i særdeleshet. Det første sitatet er inkludert i en argumentasjonsrekke mot videre utbygging av EU.

Dansk Folkeparti betrakter det som farligt og skadeligt at nedbryde landenes identitet. (Dansk Folkeparti 2009:9)

Et identitetsløst, multikulturelt Europa vil ligge åbent for antidemokratiske og voldelige bevægelser. (Dansk Folkeparti 2009:10)

Dansk Folkeparti knytter begrepet nasjonal identitet – eller landets identitet – til Danmarks Kongehus og monarki.

(...) Som danskere forbinder vi folkets og landets identitet med Kongehuset, som vi viser stor loyalitet. (...) I en verden under forandring er det vigtigt for mennesker at have et sikkert ståsted i en kultur, i et land, som rummer de værdier, folket værdsætter. Danmarks Kongehus er en betydningsfuld del af vores egenart som danske. Hvis vi mister vores egenart og sammenhold og vor ret til at bestemme over egne anliggender, ophører vi med at eksistere som nation. (Dansk Folkeparti 2009:11)

Selv om dette i hovedsak handler om hvordan Dansk Folkeparti ser på det danske kongehuset, forteller det også mye om hvordan partiet ser på det å bevare nasjonens verdier, kultur og historie. Dersom denne delen av nasjonen forvitrer ”ophører vi med at eksistere som nation”, i følge Dansk Folkeparti.

I beskrivelsen av Dansk Folkepartis partiprogram (se kapittel 5.2.2) nevnte jeg fokuset Dansk Folkeparti har gitt til alle truslene mot det danske samfunnets grunnverdier. Disse grunnverdiene må kunne omskrives til hva jeg søker etter når jeg prøver å finne partiets forhold til nasjonal identitet. Dansk Folkeparti gir her det danske folk sine forpliktelser om å jobbe hardt mot alt som truer disse grunnverdiene.

Dansk Folkeparti forpligter sig til at arbejde for at finde nye politiske løsninger, som imødegår truslerne mod Danmark og mod landets stabile og gode udvikling. (Dansk Folkeparti 2009:10)

Det siste sitatet jeg vil ta med i min undersøkelse av Dansk Folkepartis forhold til nasjonal identitet er hentet fra kapitlet *Kristendommen, folket og etikken*. Her beskrives igjen de danske verdiene som grunnleggende for å bevare Danmarks egenart, og for å stå i mot trusler – her i

betydningen religiøse trusler – som landet utsettes for. Dette skal vi komme mye tilbake til når vi skal undersøke Dansk Folkepartis forhold til innvandring og islam.

For Dansk Folkeparti er det viktig at slå fast, at religion, tro, værdinormer, tradisjoner, sædvaner og holdninger er altafgørende for ethvert samfunns utvikling. Det er kun i den jødisk-kristne, vesterlandske kulturkreds, at det er lykkedes at gjøre op med middelalderens verdenssyn. Det er kun i den jødisk-kristne kulturkreds, at det er lykkedes at skape den frihed og tolerance, som er grundlaget for demokratiet, og det er kun hér, at respekten for menneskets rettigheter er grundfæstet. (Dansk Folkeparti 2009:16)

I alle de sitatene jeg har tatt med her ser vi hvor viktig Dansk Folkeparti ser på det å ta vare på Danmarks egenart; den nasjonale identiteten. Jeg merker meg spesielt det faktum at Dansk Folkeparti i stor grad beskriver dette som en kamp mot eksterne kulturelle og religiøse trusler.

Dermed er vi igjen tilbake trygt innenfor forventningsrammen for et populistisk partis forhold til EU og nasjonal identitet. Dansk Folkeparti formidler i sitt partiprogram synspunkt som både for forholdet til EU og til nasjonal identitet stemmer godt overens med forventningsrammen som vi etablerte. Partiet beskriver i partiprogrammet sin skepsis til utviklingen av EU og sine argumenter for at de danske grunnverdier skal danne basis for å stå i mot kulturelle og religiøse trusler mot Danmark som nasjon.

I motsetning til Fremskrittspartiet har dermed Dansk Folkeparti passert testen for å kunne defineres som et populistisk parti basert på teorigrunnet for denne studien.

6.4.4 Partij voor de Vrijheid

Uten å foregripe sammenligningen av de tre partiene er det etter hvert klart at Partij voor de Vrijheid står for de mest bastante uttalelsene blant de tre partienes partiprogrammer. Slik er det også når det dreier seg om partiets forhold til EU.

Een andere aantasting van onze democratie heet Europese Unie. Die gaat steeds meer lijken op de oude Sovjet-Unie. De EUssr. (Partij voor de Vrijheid 2009:17)

Et annet angrep på vårt demokrati heter Den Europeiske Union. Den ligner stadig mer på det gamle Sovjetunionen. EUssr. (egen oversettelse til norsk)

Partij voor de Vrijheid viser med all tydelighet at de ikke er store tilhengere av EU. Partiet er allikevel ikke prinsipiell motstander av europeisk samarbeid, men det må skje i en langt lavere skala enn i dag.

(...) Economische en monetaire samenwerking is prima, maar Nederland als provincie van de Europese superstaat daar zit niemand op te wachten. Dus moet de EU zich beperken tot een Europese Economische Gemeenschap. Hun vlag halen we neer, hun 'president' gaat zijn kleinkinderen vermaken en hun volkslied zingen ze maar onder de douche. Nederland moet blijven! (Partij voor de Vrijheid 2009:17)

(...) Økonomisk og monetært samarbeid er bra, men Nederland som provins i en europeisk superstat er det ingen som sitter og venter på. Derfor må EU avgrense seg til et Europeisk Økonomisk Samarbeid (norsk: EØS). Deres flagg tar vi ned, deres "president" kan heller leke med sine barnebarn og deres folkesanger er det bedre at de synger i dusjen. Nederland må forbli! (egen oversettelse til norsk)

Partiet beskriver også hvordan de mener det demokratiske forholdet mellom EU som organisasjon og Nederland bør være.

Elk EU-voorstel dat de nationale soevereiniteit van Nederland raakt moet worden voorgelegd aan de Tweede Kamer. Slechts bij tweederde meerderheid wordt een besluit eventueel goedgekeurd. (Partij voor de Vrijheid 2009:19)

Ethvert EU-forslag som berører Nederlands nasjonale suverenitet må forelegges for Tweede Kamer. Bare ved to tredels flertall blir en beslutning eventuelt godkjent. (egen oversettelse til norsk)

Vi skal snart undersøke Partij voor de Vrijheids forhold til innvandring og islam. Dette, og spesielt partiets forhold til islam, går som en rød tråd gjennom store deler av partiprogrammet. Også når de omtaler EU.

Dankzij die club in Brussel wordt Europa in rap tempo Eurabië. Nederland moet daarom net als Denemarken onmiddellijk een opt-out bedingen, zodat de EU niets meer te zeggen heeft over ons immigratiebeleid. Alle beslissingen van Brussel op het gebied van de massa-immigratie moet Nederland onmiddellijk naast zich neer leggen. (Partij voor de Vrijheid 2009:13)

Takket være klubben i Brussel forvandler Europa seg i raskt tempo til Eurabia. Nederland må derom, som Danmark, umiddelbart få en egen avtale med EU, slik at EU ikke lenger har påvirkning på vår innvandringspolitikk. Alle beslutninger fra Brussel på området masse-innvandring må Nederland umiddelbart overta. (egen oversettelse til norsk)

Som Dansk Folkeparti uttaler Partij voor de Vrijheid seg også om Tyrkias eventuelle medlemskap i EU. På en kort, konsis og tydelig måte.

EU: Turkije er in, Nederland er uit. (Partij voor de Vrijheid 2009:15)

EU: Tyrkia inn. Nederland ut. (egen oversettelse til norsk)

Partij voor de Vrijheid har viet et eget kapittel til å omtale sitt forhold til den nederlandske kulturen; *Kiezen voor onze cultuur* (norsk: Stem for vår kultur). Der proklameres de nederlandske grunnverdier og igjen trusselen fra islam. Og fra samfunnets eliter.

Wij zijn een land met Joods-christelijke en humanistische wortels. Alles wat we hebben komt daaruit voort: onze welvaart, scheiding van kerk en staat, democratie. Iedereen in Nederland, gelovig of seculier, mag daar trots op zijn. De laatste decennia wordt geprobeerd het vertrouwde welvarende, gezellige en democratische Nederland in de afgrond te werpen van een multiculturele heilstaat. Onze cultuur staat zwaar onder druk. Islamisering, culturrelativisme, haat tegen het Westen, afkeer van alles dat riekt naar patriotisme bepaalt de denkwijze van onze elites. (Partij voor de Vrijheid 2009:33)

Vi er et land med jødisk-kristne og humanistiske røtter. Alt hva vi har kommer derfra: vår velferd, skille mellom kirke og stat, demokrati. Alle i Nederland, troende eller sekulær, kan være stolt av dette. De siste tiårene har det blitt gjort forsøk på å kaste den trygge velstanden, det hyggelige og demokratiske Nederland i avgrunnen av et multikulturelt idealsamfunn. Vår kultur er satt under trykk. Islamisering, kulturrelativisme, hat mot Vesten, oppgivelse av alt som lukter av patriotisme bestemmes av vår elites tenkemåte. (egen oversettelse til norsk)

Partij voor de Vrijheid står støtt på de nederlandske grunnverdiene og forfekter sterkt sin motstand mot alt som bidrar til å bryte ned disse.

Hvis det var lett å bestemme om Dansk Folkeparti plasserer seg innenfor forventningsrammen, er det om mulig enda lettere å bestemme Partij voor de Vrijheids tilsvarende plassering. Partiet uttaler seg i klare ordelag mot EU og er også klar ”å stemme vår kultur”. Jeg er derfor uten tvil når jeg basert på partiets forhold til EU og nasjonal identitet plasserer Partij voor de Vrijheid innenfor rammen for hva et populistisk parti bør ytre.

6.4.5 Sammenligning av de tre partienes forhold til EU og nasjonal identitet

Undersøkelsen av de tre partienes forhold til EU og nasjonal identitet viser avvikende meninger. Avviket er det Fremskrittspartiet som representerer. I sitt partiprogram ytrer de ingen klar mening om Norges medlemsforhold til EU, slik vi skulle vente ut fra vår etablerte forventningsramme. Også forholdet til nasjonal identitet vurderte jeg som utenfor, eller i ytterkant av rammen.

Dansk Folkeparti og Partij voor de Vrijheid sine forhold til EU og nasjonal identitet passer imidlertid godt sammen med forventningsrammen for et populistisk parti. Begge partiene ytrer sin klare skepsis til det europeiske prosjektet som EU representerer. Språket som brukes er noe forskjellig – da tenker jeg ikke på at det er dansk og nederlandsk – ved at Partij voor de Vrijheid i sitt program uttaler seg betraktelig mer konsist og bastant. Om EU like mye som andre saker som beskrives i programmet. Kjernen vurderer jeg imidlertid for å være den samme; tydelige EU-motstandere.

Den samme språkforskjellen observerer jeg når jeg undersøker de to partienes forhold til nasjonal identitet og til henholdsvis danske og nederlandske grunnverdier. Partij voor de Vrijheid er veldig tydelige på at Nederland er et land der de nederlandske grunnverdiene skal være styrende. Verdier som bryter med disse, som i all hovedsak konkretiseres med påvirkningen fra islam og den muslimske verden, blir behandlet som en trussel som skal og må bekjempes.

Dansk Folkeparti bruker andre ord enn Partij voor de Vrijheid, men jeg vurderer igjen kjernen for å være den samme. Danske grunnverdier er det som danner basis for en trygg og god utvikling av Danmark og det danske samfunnet. Som Partij voor de Vrijheid forfekter, skriver Dansk Folkeparti om et Danmark under trykk fra eksterne trusler. Enda et likhetstrekk med Partij voor de Vrijheid; hovedtrusselen er islam og mennesker med muslimsk opphav.

Denne analysekategorien har vist en forskjell mellom de tre partiene. Jeg har da også tidligere konkludert med at Fremskrittspartiet med sin beskrivelse av sitt forhold til EU og nasjonal identitet ikke faller inn i forventningsrammen for et populistisk parti. Dansk Folkeparti og Partij voor de Vrijheid hadde imidlertid ingen store problemer med å passere denne delen av populismetesten.

6.5 Analysekategori 4: Forhold til innvandring og islam

6.5.1 Forventningsramme

Når jeg skal finne populismens ”standardholdning” til innvandring må jeg først etablere et skille mellom venstrepopulisme og høyrepopulisme. Med utgangspunkt i denne undersøkelsens tematikk og problemstilling skal jeg bruke lite tid på venstrepopulisme, før jeg vandrer videre med høyrepopulisme som denne studiens populistiske kjerne.

Norge, Danmark og Nederland sine definisjoner av hva en innvandrer er skiller seg noe fra hverandre. I Norge blir innvandrere definert som *utenlandsfødte personer med to utenlandsfødte foreldre, og fire utenlandsfødte besteforeldre*. Tilsvarende definisjon i Danmark skiller seg ikke mye fra den norske. Der defineres innvandrere som *personer født i utlandet av foreldre som begge er utenlandske statsborgere eller født i utlandet*. Den nederlandske definisjonen er vesentlig ”løsere”; *personer som bor i Nederland og som har minst en forelder som er født i utlandet*.

Jeg vil ikke gjøre disse forskjellene i måten innvandrere defineres i de tre landene til en signifikant faktor når jeg undersøker hvordan Fremskrittspartiet, Dansk Folkeparti og Partij voor de Vrijheid forholder seg til innvandring. Selv om konteksten er noe forskjellig mellom landene vurderer jeg det som mulig å sammenligne de tre partienes forhold til innvandring uavhengig av landenes definisjoner.

I min egen populismedefinisjon i kapittel 4.1 beskrev jeg at skillet mellom venstrepopulisme og høyrepopulisme ligger i populismens reaksjon mot samfunnets etablerte organisasjoner og systemer; *anti-system*. Mens venstrepopulisme retter seg mot samfunnets kapitalinteresser som system, har høyrepopulisme sin brodd mot andre grupper i samfunnet, som innvandrere og partipolitikere. Den siste gruppen viser også glidende overganger mellom populismens *anti-elite* og *anti-system* ved at partipolitikere både kan være en representant for elite og for system.

Dermed slipper jeg taket i venstrepopulismen. Jeg har også allerede skapt det første argumentet for høyrepopulismens forhold til innvandring. Sett gjennom den første undersøkelsesbrillen bør høyrepopulistiske partier være motstandere av innvandring til sitt eget land.

En av Margaret Canovans beskrivelser av folket et *vårt folk*, også forklart som vår etniske familie. Vårt folk er splittende, sier hun, og en klar motsetning til en annen av hennes beskrivelser – *det forente folket* – som er integrerende. Jeg kunne allerede her selv ha trukket konklusjonen, men Canovan sier det tydelig at *vårt folk* i betydningen vår etniske familie underbygger argumentasjonen om populistenes negative forhold til innvandring.

Canovan har også diskutert dette forholdet i sin bok "The People" fra 2005, slik jeg har omtalt i kapittel 2.2. Hun har diskutert folket innen to hovedrammer som jeg har oversatt til *vi og de andre* og *noen av oss og alle*. I begge rammene dreier det seg om en homogen gruppe mennesker mot en annen homogen gruppe mennesker. Koblet sammen med det vi allerede vet, og med undersøkelsesbrille nummer to godt plassert foran øynene, mener jeg å kunne hevde at jeg kan bruke den første av disse rammene til å forklare "vi" med vår egen etniske familie og "de andre" med innvandrere med en annen etnisitet.

Hvordan et populistisk parti bør forholde seg til islam er mer utydelig. Uten at jeg her skal foregripe det jeg kommer til å finne i de tre partiprogrammene er det et faktum at forholdet til islam utgjør et sentralt punkt for Fremskrittspartiet, Dansk Folkeparti og Partij voor de Vrijheid. Jeg velger å argumentere for et høyrepopulistisk partis forhold til islam på samme måte som jeg argumenterte for forholdet til nasjonal identitet. Her er det imidlertid viktig å vite hvilke land vi omtaler.

Da jeg brukte undersøkelsesbrillene for å argumentere for at et høyrepopulistisk parti bør tale for å bibeholde landets nasjonale identitet, indikerer dette at vi må vite hvilken religion som tilhører det aktuelle lands nasjonale identitet. I Norge, Danmark og Nederland er det kristendommen som tilhører den nasjonale identiteten, med henholdsvis evangelisk-luthersk som den største religionen i Norge og Danmark og romersk-katolsk som den største i Nederland (se tabell 11 i kapittel 5.4). Fra tallene er det også åpenbart at islam er en marginal religion i de tre landene med 1,5 % muslimer i Norge og 4 % i Danmark og i Nederland.

Så ved å gjenbruke argumentasjonen jeg brukte for et høyrepopulistisk partis forhold til nasjonal identitet for et norsk, dansk eller nederlandsk forhold til islam mener jeg å kunne hevde at konklusjonen er at partiene bør etablere sitt synspunkt som negativ til islam i sitt eget land.

Det kan være interessant å undersøke om Fremskrittspartiet, Dansk Folkeparti og Partij voor de Vrijheid også er negative til islam på generell basis, uavhengig av om det handler om folket i eget land eller folk i andre land. Dersom dette er tilfelle er det et funn, men jeg ser ikke at jeg har støtte i mine undersøkelsesbriller for å hevde at de skal innta et slikt standpunkt.

På samme måte er det interessant å undersøke fra partiprogrammene til de tre partiene om det er slik at partiene er mer negative til muslimske innvandrere enn til andre innvandrere med en annen etnisitet. Dette er også et standpunkt jeg ikke ser at jeg kan trekke frem som "riktig" for et høyrepopulistisk parti basert på mine etablerte undersøkelsesbriller.

Med dette har jeg etablert den siste forventningsrammen. Et høyrepopulistisk parti bør i sitt partiprogram forfekte en tydelig motstand mot innvandring av mennesker og

menneskegrupper med en annen etnisitet. Et høyrepopulistisk parti fra Norge, Danmark og Nederland bør tale mot islam som religion i sitt land.

I min populismedefinisjon har jeg definert høyrepopulismens *anti-system* som *anti-innvandring*. Hva jeg finner når jeg nå skal undersøke de tre partienes forhold til innvandring blir derfor viktig når jeg senere skal gi et svar på min først underproblemstilling; er det rimelig å definere Fremskrittspartiet, Dansk Folkeparti og Partij voor de Vrijheid som høyrepopulistiske partier?

6.5.2 Fremskrittspartiet

Det er vanskelig å unngå å starte en slik innholdsanalyse som jeg gjennomfører i denne studien uten å ha gjort seg tanker om hva jeg skal finne. Fremskrittspartiet har gjentatte ganger i taler, kronikker og intervjuer uttalt seg kritisk til utbredelsen av islam i Norge. Et eksempel på dette kan vi lese i stortingsrepresentant Christian Tybring-Gjeddes kronikk ”Drøm fra Disneyland” (Aftenposten 27.8.2010). Et annet eksempel er partileder Siv Jensens gjentatte bruk av begrepet ”snikislamisering” (Dagbladet 21.2.2009).

Det er derfor overraskende og i stor grad påfallende å oppdage at ordene ”islam” og ”muslim”, eller varianter av disse, ikke forekommer i Fremskrittspartiets partiprogram. Min forutinntatthet hadde forventet at islam var viet god plass når Fremskrittspartiet skulle beskrive sitt forhold til innvandring. Alle former for mine egne på forhånd inntatte holdninger skal jeg la ligge her, og jeg sitter dermed igjen med at Fremskrittspartiet ikke forholder seg eksplisitt til islam i partiprogrammet.

Forhold til innvandring i alminnelighet blir imidlertid beskrevet, i kapitlet *Norge og Verden*. Partiets utgangspunkt er at innvandring til Norge må reduseres fra dagens nivå.

Fremskrittspartiet vil: at Norges mottak av mennesker fra land utenfor den vestlige kulturkrets begrenses kraftig. (Fremskrittspartiet 2009a:33)

På den ene siden ytrer Fremskrittspartiet seg klart om begrenning av innvandring til Norge. På den andre siden er de også tydelige om at lovlige innvandrere til Norge skal behandles på samme måte og gis de samme rettigheter som andre nordmenn.

Hovedprinsippet i Fremskrittspartiets innvandringspolitikk er likebehandling der ingen grupper gis særbehandling. Det må legges vekt på at alle som har lovlig opphold i Norge, skal være sikret en rettferdig behandling. (Fremskrittspartiet 2009a:32)

Et viktig prinsipp i Fremskrittspartiets sitt forhold til innvandring er en god integrering av mennesker med en annen etnisitet i det norske samfunnet.

Fremskrittspartiet ønsker lik behandling av nordmenn og innvandrere. Alle skal ha samme rettigheter og plikter i sine forhold til fellesskapet i Norge, uavhengig av etnisk bakgrunn. (Fremskrittspartiet 2009a:33)

Restriktiv innvandring og aktiv integrering basert på norske grunnverdier er nøkkelpunkter i Fremskrittspartiets forhold til innvandring, og skal bidra til å opprettholde Norge som et trygt og godt land å leve i.

En restriktiv innvandringspolitikk med aktiv integrering og tilpasning til norske samfunnsforhold vil forebygge motsetninger og konflikter. (Fremskrittspartiet 2009a:33)

Fremskrittspartiet vil: innføre en aktiv integreringspolitikk som bygger på de reglene, normene og verdiene som skal være felles for hele befolkningen, og som må gå foran hensynet til enkeltgrupper. (Fremskrittspartiet 2009a:33)

En konsekvens av aktiv integreringspolitikk er at det skal stilles krav til de som kommer som innvandrere til Norge. Fremskrittspartiet nevner spesielt forholdet til det norske språk i sitt partiprogram.

Fremskrittspartiet vil: innføre språk- og kunnskapstest som voksne familieinnvandrere må bestå i hjemlandet før de kan få opphold i Norge. (Fremskrittspartiet 2009a:33)

Kravet er klart; mennesker som ønsker å innvandre til Norge må lære seg norsk. Kravet er imidlertid ikke satt opp uten grunn. Grunnen er igjen integrering i det norske samfunnet.

Gode kunnskaper i norsk er også et viktig grunnlag for innvandrere for å få innpass på arbeidsmarkedet, og dermed gjøre det mulig å oppnå en ordinær yrkeskarriere. (Fremskrittspartiet 2009a:33)

For å oppsummere: Fremskrittspartiet beskriver en restriktiv innvandringspolitikk der det stilles tydelige krav til de som ønsker å søke langvarig opphold i Norge. Det skal jobbes for at innvandrere til Norge integreres godt i det norske samfunnet, basert på norske grunnverdier. Og Fremskrittspartiet uttaler seg generelt om innvandring uten å nevne muslimer og muslimske grupper spesielt i partiprogrammet.

Hvor skal vi plassere Fremskrittspartiet i forhold til vår forventningsrammen for et populistisk – her også høyrepopulistisk – parti? Forholdet til islam er lettest å besvare. Jeg nevnte tidligere at Fremskrittspartiet ved flere anledninger har vist at de i høyeste grad forholder seg til islam som religion og ideologi, men siden jeg i denne studien bare skal behandle det som er skrevet i partiprogrammet er svaret enkelt. Islam nevnes ikke i Fremskrittspartiets partiprogram, og ned rammene som er lagt for denne studien konkluderer jeg derfor med at partiet ikke forholder seg eksplisitt til islam.

Fra partiprogrammet er det lettere å lese at islam, sammen med andre religioner, ikke skal være grunn for forskjellsbehandling.

Fremskrittspartiet vil: avskaffe alle lovregler og forvaltningsmessig praksis som innebærer forskjellsbehandling basert på religion, kultur eller etnisk bakgrunn. (Fremskrittspartiet 2009a: 33)

Ut fra en undersøkelse av partiprogrammet til Fremskrittspartiet gis islam ingen annen fokus enn andre religioner. Jeg konkluderer dermed med at Fremskrittspartiets forhold til islam ikke faller inn i den etablerte forventningsrammen.

Med bakgrunn i partiets synspunkt om at innvandring fra områder ”utenfor den vestlige kulturkrets” må reduseres kraftig mener jeg å kunne hevde at Fremskrittspartiets forhold til innvandring faller innenfor forventningsrammen for et høyrepopulistisk parti.

6.5.3 Dansk Folkeparti

Jeg har nettopp vist at islam ikke er beskrevet eksplisitt i Fremskrittspartiet sitt partiprogram. Det samme er absolutt ikke tilfelle når vi undersøker Dansk Folkepartis partiprogram. Her får vi så det monner

Tolerance skal nu betyde vilje til at acceptere det snæversyn, der præger de fundamentalistiske religioner – ikke mindst islam, som i de seneste årtier er vandret ind i Danmark og har skabt sekteriske miljøer uden solidaritet med det danske samfund. (Dansk Folkeparti 2009:16)

”Sekteriske miljøer uten solidaritet med det danske samfund”, skrives det. Her skapes det et bilde av lukkede, isolerte samfunn av innvandrere som lever helt utenfor det danske samfunnet og de danske grunnverdier.

Gjennomgående når jeg leser Dansk Folkeparti sitt partiprogram er det negative bildet som skapes av islam som religion og muslimske innvandrere til Danmark. Jeg vil nesten hevde at uttrykket ”lediggang er roten til alt ondt” med Dansk Folkepartis innpakning kunne omskrives til ”islam er roten til alt ondt”. Det første eksemplet finner vi i sammenkoblingen av ”islamitiske strømninger” og ”kriminelle aktiviteter”.

En del af disse indvandrere og efterkommere lever af offentlig forsørgelse, er involveret i kriminelle aktiviteter eller har direkte afsmag for det danske samfunds værdier og tiltrækkes af islamistiske strømninger. (Dansk Folkeparti 2009:20)

Den som leser kan selv vurdere hvor tilsiktet denne koblingen er. Selv om det refereres til ”en del af disse indvandrere” vil jeg hevde at det ligger en klar indikasjon fra Dansk Folkeparti om at det finnes en høyere andel kriminelle blant muslimske innvandrere i Danmark enn blant andre grupper.

Dansk Folkeparti fortsetter å trekke tråder fra innvandring i partiprogrammet. Det neste eksemplet er hentet fra kapitlet om EU der innvandring og ”ødeleggende islamisering” henges på det samme treet.

Samtidig kan øget indvandring føre til en ødelæggende islamisering af Europa. (Dansk Folkeparti 2009:65)

Videre setter Dansk Folkeparti med stor frimodighet islam i samme bås som totalitære ideologier som gir en klart dårligere klangbunn.

Dansk Folkeparti vil medvirke til, at der skabes forståelse for, at totalitære ideologier som kommunisme, nazisme, fascisme og religiøs islamisk fundamentalisme har en kulturbaggrund, som er uforenelig med vores samfunds eksistens. (Dansk Folkeparti 2009:113)

Dansk Folkeparti bruker ikke bomull for å pakke inn sitt forhold til islam. Budskapet er tydelig; islam og muslimske innvandrere har en negativ påvirkning på det danske samfunnet. Det er imidlertid ikke bare innvandrere med muslimsk bakgrunn som får denne merkelappen på seg. I det følgende skal jeg vise sitater fra partiprogrammet som utvider gruppen til også å gjelde innvandrere ”fra den tredje verden”, ”uden for den vestlige kulturkreds” og ”fra fremmede kulturer”.

Dansk Folkeparti mener, at løsningen på disse problemer ikke kan findes i en indvandring fra den tredje verden til Danmark. Danmark er danskernes land. Vores lille lands fortsatte eksistens som et stabilt demokrati er betinget af, at vores befolkningssammensætning ikke ændres vidtgående. (Dansk Folkeparti 2009:21)

”Danmark er danskernes land”. Klarere kan det vel ikke sies. Dansk Folkeparti er motstander av innvandring. Punktum. Kampen som kjempes handler om Danmarks ”fortsatte eksistens som et stabilt demokrati” og ”for hele samfundsstrukturen og sammenhengskraften”.

En fortsættelse af de seneste årtiers indvandring fra lande uden for den vestlige kulturkreds, kombinert med indvandrerens ofte højere fødselshyppighed, kan inden for de nærmeste årtier få vidtrækkende, ødelæggende virkninger ikke blot for Danmarks befolkningssammensætning, men for hele samfundsstrukturen og sammenhengskraften. (Dansk Folkeparti 2009:22)

Innvandringen ”af mennesker fra fremmede kulturer” skal ikke bare reduseres, i følge Dansk Folkeparti. I sitt partiprogram skriver de at denne innvandringen ”må opphøre”.

Dansk Folkeparti finder det helt afgørende at understrege, at tilstrømmingen af mennesker fra fremmede kulturer må opphøre som den første betingelse for at komme videre med en forstandig integrationspolitikk. (Dansk Folkeparti 2009:27)

Sirkelen sluttet når Dansk Folkeparti starter sin beskrivelse av integrering av innvandrere i det danske samfunn. Her gjøres det klart at det store problemet – i følge Dansk Folkeparti – er integrasjon av innvandrere ”med muslimsk bakgrunn”.

Spesielt har det vist sig vanskelig at integrere flygtninge og indvandrere, med muslimsk baggrund. (...) Der findes intet samfund i verden, hvor en fredelig integration af muslimer i en anden kultur har været mulig, og det er uansvarligt at påføre Danmark et kultursammenstød, som risikerer at medføre meget alvorlige følger. (Dansk Folkeparti 2009:22)

Skremmebildet dersom integreringen ikke lykkes tegnes klar; ”et parallelt samfund i Danmark med muslimske verdier og normer”.

Vi skal ikke tillade, at der opstår et parallelt samfund i Danmark med muslimske verdier og normer, herunder Sharia-lovgivning eller andre muslimske skikker. (Dansk Folkeparti 2009:28)

Jeg har hatt vanskeligere oppgaver enn å vurdere om Dansk Folkeparti i sitt forhold til innvandring og islam passer inn i forventningsrammen for et høyrepopulistisk parti. Dansk

Folkeparti faller innenfor i begge kategorier. Godt innenfor. Islam beskrives som en trussel mot de danske grunnverdiene og den danske samfunnsstrukturen. Innvandring fra land med mennesker av en annen intensitet skal opphøre, i følge Dansk Folkeparti.

Dansk Folkeparti har dermed bestått den tredje og siste testen for et populistisk parti. Denne testen har også plassert partiet innenfor den høyrepopulistiske forventningsrammen.

6.5.4 Partij voor de Vrijheid

Partij voor de Vrijheid har gjort det enkelt for oss å undersøke partiets forhold til innvandring og islam. De har nemlig samlet det jeg leter etter i et eget hovedkapittel, med tittelen ”Kiezen voor islambestrijding en tegen de massa-immigratie” (norsk: Stem for kampen mot islam og mot masseinnvandring”). Egentlig kunne jeg ha stoppet der, jeg har funnet svaret – eller i hvert fall meget klare indikasjoner – på Partij voor de Vrijheids forhold til innvandring og islam. Jeg skal allikevel gjengi noen sitater fra partiprogrammet som gir den aktuelle tematikken noe ekstra lys.

Når Partij voor de Vrijheid skal beskrive sitt forhold til innvandring og islam får jeg litt den følelsen som vi noen gang hører fra selvsikre idrettsutøvere før en konkurranse; ”jeg skal gå ut hardt og øke etter hvert”. Her legges det ingenting mellom.

De islam is vooral een politieke ideologie; een totalitaire leer gericht op dominantie, geweld en onderdrukking. (Partij voor de Vrijheid 2009:13)

Islam er først og fremst en politisk ideologi, en totalitær lære bygget på dominans, vold og undertrykkelse. (egen oversettelse til norsk)

Generalisering brukes gjerne når holdninger blant muslimer skal beskrives.

Er bestaat onder mohammedanen een brede steun voor de invoering van de sjaria, de jihadaanslagen van 11 september en de afkeer van Joden en het Westen. (Partij voor de Vrijheid 2009:13)

Blant muhammedanere er det en bred støtte for innføringen av sjarialover, jihadangrepene 11. september og aversjonen mot jøder og den vestlige verden. (egen oversettelse til norsk).

Det er nok ikke tilfeldig at ”muhammedaner” brukes i omtalen av muslimer. Ordet blir av muslimer oppfattet som nedsettende, fordi det gir inntrykk av at de tror på Mohammed, og ikke på Gud.

Partij voor de Vrijheid fortsetter sin mindre respektfulle beskrivelse av islam. Jeg har valgt å ta med et helt avsnitt som skal bringe fakta om islam til leseren av partiprogrammet. Her er det vel rimelig å hevde at noen av faktaene som gjengis er farget av partiets politiske meninger.

Wat zeker niet bestaat is een gematigde islam. De islam is gebouwd op twee onveranderbare pijlers: de letterlijkheid van de koran (het ongecreëerde woord van Allah) en de volmaaktheid van Mohammed, hun profeet. De islam gaat uit van de fundamentele ongelijkheid van mensen. Het ziet twee categorieën:

moslims en kaffirs (niet-moslims). De een is superieur, de ander minderwaardig. De islam streeft naar wereldheerschappij. Jihad is de plicht van elke moslim. De koran schrijft gedrag voor dat strijdig is met onze rechtsstaat, zoals antisemitisme, discriminatie van vrouwen, het doden van ongelovigen en heilige oorlog tot de werelddominantie van de islam een feit is. (Partij voor de Vrijheid 2009:13)

Det som helt sikkert ikke finnes er en moderat form av islam. Islam er bygget på to uforanderlige pilarer: koranens bokstavelighet (Allahs uskapte ord) og fullmakten fra Mohammed, deres profet. Islam utgår fra en fundamentell ulikhet blant mennesker. Det er to kategorier: muslimer og kafirer (ikke-muslimer). Den ene er overlegen, den andre mindreverdige. Islam tilstreber verdensherredømme. Jihad er en plikt for enhver muslim. Koranen foreskriver en adferd som er i strid med vår rettsstat, slik som antisemitisme, diskriminering av kvinner, drap på vantro og hellig krig til islam har oppnådd verdensdominans er et faktum. (egen oversettelse til norsk).

Selv om Partij voor de Vrijheid fortsetter sin beskrivelse av islam og muslimer i partiprogrammet, burde en ytterligere sitering fra partiprogrammet være unødvendig etter denne tiraden. Partiet ytrer seg ikke bare negativt til islam, her møter vi en virkelighetsforståelse som strekker seg langt videre. Islam presenteres som den store trusselen mot et trygt og lovlydig samfunn, og målet for religionen – eller ideologien hvis vi holder oss til teksten i partiprogrammet – er å overta verdensherredømmet. Sterke ord. For min studie har jeg med dette mer enn nok for å fastslå at Partij voor de Vrijheid med god margin faller innenfor forventningsrammen som jeg etablerte for hva et høyrepopulistisk parti bør mene.

I sin omtale av sitt forhold til innvandring, retter Partij voor de Vrijheid i hovedsak skytset mot mennesker med muslimsk opphav. "Islam som roten til alt ondt" er her ytterligere forsterket sammenlignet med det vi kunne lese fra Dansk Folkeparti sitt partiprogram. Av og til brukes også mer generelle uttrykk, som "nieuwe Nederlanders" (norsk: nye nederlendere).

Veel problemen, of de intensiteit ervan, vinden hun oorsprong in het 'opengrenzenbeleid' zoals dat de afgelopen decennia is gevoerd. Er zou zonder massa-immigratie uiteraard ook misdaad zijn, maar 'nieuwe Nederlanders' eisen wel een erg groot aandeel in de criminaliteit voor zich op. Uitkeringsafhankelijkheid, geweld tegen homo's en vrouwen, eerwraak, schooluitval etc. zijn van alle tijden, maar zouden een stuk minder zijn als de elites zich niet hadden bekeerd tot het cultuurrelativisme. (Partij voor de Vrijheid 2009:13).

Mange problemer, eller intensiteten av disse, har sitt utspring i den "åpen-grense-politikken" som er ført de siste tiårene. Uten masseinnvandring ville det selvsagt også være kriminalitet, men "nye nederlendere" står for en meget stor andel av kriminelle handlinger. Trygdeavhengighet, vold mot homofile og kvinner, æresdrap, utfall fra skoler etc. er fra alle tider, men hadde vært vesentlig mindre hvis elitene ikke hadde konvertert til kulturrelativismen. (egen oversettelse til norsk)

Den siste spikeren i kista setter Partij voor de Vrijheid når de konkluderer kapitlet "Kiezen voor islambestrijding en tegen massa-immigratie", når de beskriver sine politiske løsninger.

En vooral: volledige immigratiestop voor mensen uit islamitische landen. (Partij voor de Vrijheid 2009: 14)

En fremfor alt: full innvandringsstopp av mennesker fra muslimske land (egen oversettelse til norsk)

Partij voor de Vrijheid er veldig tydelige i sitt forhold innvandring fra muslimske land, det er de rett og slett kraftige motstandere av. Innvandring fra andre grupper mennesker er noe

vanskeligere å lese direkte fra teksten, men jeg velger å tolke det som at de generelt er mot innvandring til Nederland fra land med enn annen kultur og etnisitet enn den grunnleggende nederlandske. Dermed er konklusjonen også for partiets forhold til innvandring klar. Partij voor de Vrijheid oppfyller forventningsrammen for et høyrepopulistisk parti i sitt forhold til både innvandring og islam.

6.5.5 Sammenligning av de tre partienes forhold til innvandring og islam

Som vi fant når vi undersøkte den forrige analysekategorien, partienes forhold til EU og nasjonal identitet, er det også i sammenligningen av de tre partienes forhold til innvandring og islam Fremskrittspartiet som skiller seg ut. Den største ulikheten partiene mellom er at mens både Dansk Folkeparti og Partij voor de Vrijheid har kampen mot islam og den muslimske trusselen som en hovedsak, er dette ikke nevnt i Fremskrittspartiets partiprogram. Sett sammen med uttalelser som er kommet fra Fremskrittspartiet vurderer jeg dette som påfallende. Jeg skal imidlertid her konsentrere meg om å sammenligne de tre partiene og da er konklusjonen lett. I forholdet til islam representerer Fremskrittspartiet et avvikende synspunkt og faller ikke inn i den forventede rammen for et høyrepopulistisk parti.

Dansk Folkeparti og Partij voor de Vrijheid mener jeg å kunne hevde har den samme kjernen i sine beskrivelser av islam. Jeg har for begge partiene brukt uttrykket ”islam som roten til alt ondt” når jeg har beskrevet deres forhold til islam. Et unyansert og uvitenskapelig uttrykk, men det forteller noe om min opplevelse når jeg leser de to partienes partiprogrammer. Islam og mennesker med muslimsk bakgrunn er konkretisert som den største trusselen mot utviklingen av henholdsvis det danske og det nederlandske samfunnet. Igjen er det Partij voor de Vrijheid som taler det tydeligste språket.

I beskrivelsene av partienes forhold til innvandring er det mer sammenfall i synspunkter fra de tre partiene. Alle tre forfekter at innvandring fra land utenfor den vestlige verden må reduseres eller stoppes. Igjen er det Fremskrittspartiet som er mest forsiktig i sine uttalelser, mens Dansk Folkeparti og Partij voor de Vrijheid taler et språk som vanskelig kan misforstås.

En ulikhet mellom Dansk Folkeparti og Partij voor de Vrijheid ligger i partienes beskrivelser av hvilke grupper innvandrere de ønsker å redusere. Partij voor de Vrijheid har her, som i de fleste andre saker som omtales i partiprogrammet, mest fokus på innvandregrupper med fra muslimske land, mens Dansk Folkeparti beskriver et bredere spekter av innvandrere fra kulturer som avviker fra den danske kulturen.

Konklusjonen i sammenligningen av Fremskrittspartiet, Dansk Folkeparti og Partij voor de Vrijheids forhold til innvandring og islam ligner veldig på konklusjonen vi trakk i den forrige analysekategorien. Fremskrittspartiet skiller seg ut med manglende beskrivelse av sitt forhold til islam og langt forsiktigere beskrivelse av sitt forhold til innvandring enn de to partiene jeg

sammenligner de med. Partij voor de Vrijheid bruker et mer direkte språk enn Dansk Folkeparti, men kjernen i partienes forhold til innvandring og islam vurderer jeg å være sammenfallende.

7 Konklusjoner og avslutning

I dette siste kapitlet skal jeg oppsummere det jeg har funnet for de to underproblemstillingene, og til slutt trekke trådene sammen til en konklusjon på om det er rimelig å definere Fremskrittspartiet, Dansk Folkeparti og Partij voor de Vrijheid som høyrepopulistiske partier.

Svaret på undersøkelsens *første underproblemstilling* – hva kjennetegner et høyrepopulistisk parti? – er basert på det teoretiske grunnlaget som jeg etablerte. Kjernen for svaret henter jeg fra min egen populismedefinisjon, slik den ble beskrevet i kapittel 4.1. Et høyrepopulistisk parti er dermed kjennetegnet ved *anti-elite*, *anti-system* i form av anti-innvandrere og anti-partipolitikere og *for folket* (se tabell 5).

Anti-elite er populismens reaksjon mot samfunnets eliter. Det er ikke avgjørende hvilken elitevariant vi tar for oss. Et populistisk, og dermed også et høyrepopulistisk parti, fronter kampen mot enhver form for eliter i samfunnet.

Anti-system er populismens reaksjon mot samfunnets etablerte organisasjoner og systemer. Dette er generelt for alle varianter av populisme. Spesielt for et høyrepopulistisk parti er at det er kjennetegnet av sin reaksjon mot innvandrere og partipolitikere, slik jeg viste i kapittel 4.1.

Til sist; for folket er populismen som representant og talerør for folkets mening. Et høyrepopulistisk parti kjennetegnes ved at det står på folkets side i kampen mellom folket og eliten.

I min gjennomgang av andres populismedefinisjoner ble jeg klar over at det ikke finnes én felles state-of-the-art populismedefinisjon. Jeg observerte at begrepet brukes på flere forskjellige måter og med ulike betydninger i forskjellig litteratur, noe som gjør begrepet både uklart og forvirrende. Min egen populismedefinisjon ble derfor en viktig del av kartet når jeg skulle sette opp forventningsrammene på veien mot svar på undersøkelsens hovedproblemstilling.

Jeg står fullt og helt bak min egen definisjon av populisme, men det er samtidig viktig for meg å si at definisjonen er et valg jeg har gjort blant flere muligheter. Jeg kunne ha valgt annerledes, og på den måten kunne jeg kanskje ha endt opp med noe forskjellige forventningsrammer. Men jeg mener ikke at dette har påvirket mine konklusjoner.

Ved å etablere forventningsrammer for et populistisk eller et høyrepopulistisk partis syn på enkelte politiske saker har jeg eksemplifisert noen av kjennetegnene ved et høyrepopulistisk parti. For det første har jeg vist at et høyrepopulistisk parti bør jobbe for mer direkte demokrati i form av at flere saker avgjøres ved folkeavstemning. For det andre kjennetegnes et høyrepopulistisk parti ved å være motstander av EU og tale varmt for sitt eget lands

grunnverdier og nasjonale identitet. Deretter viste jeg at et høyrepopulistisk parti bør være mot innvandring til sitt eget land. Aller sist undersøkte jeg et høyrepopulistisk partis forventede forhold til islam. Jeg viste at dette er avhengig av hvilket land partiet hører hjemme i, og at et høyrepopulistisk parti i Norge, Danmark og Nederland bør ytre seg mot islam som religion i eget land.

For å undersøke de tre partienes partiprogrammer og for å kunne svare på undersøkelsens *andre underproblemstilling* etablerte jeg det jeg kalte undersøkelses analysematrise (se tabell 12). Basert på kjennetegnene for et høyrepopulistisk parti som jeg allerede hadde etablert kunne jeg utlede forventningsrammer for de forskjellige analysekategoriene. Et viktig mål for undersøkelsen ble dermed å avgjøre om partiet for den aktuelle analysekategorien falt innenfor eller utenfor den etablerte forventningsrammen.

Jeg innser at valg av analysekategorier er et sentralt punkt i denne undersøkelsen. Hvilke kategorier som er valgt vil kunne ha en direkte påvirkning på kvaliteten av det jeg har funnet, og på de konklusjonene jeg trekker. Jeg kunne ha valgt andre analysekategorier, og jeg kunne ha valgt flere analysekategorier. Analysekategoriene ble valgt innenfor politiske saker hvor jeg vurderte det som mulig å skille et populistisk parti fra et ikke-populistisk parti med utgangspunkt i det teoretiske grunnlaget jeg hadde etablert.

I tabell 13 har jeg oppsummert resultatene fra undersøkelsen av de tre partienes partiprogrammer. Jeg har brukt tegn for å markere om partiet for den aktuelle analysekategorien falt innenfor eller utenfor forventningsrammen som jeg etablerte. Tegnet ☺ er brukt når partiet for denne analysekategorien faller innenfor forventningsrammen. ☹ indikerer det motsatte, at det jeg fant når jeg undersøkte partiprogrammet ikke samsvarer med den etablerte forventningsrammen. Der jeg ikke klarte å trekke en tydelig konklusjon for innenfor eller utenfor har jeg brukt tegnet ☺.

	Fremskrittspartiet	Dansk Folkeparti	Partij voor de Vrijheid
Kategori 1: Generelle kjennetegn	-	-	-
Kategori 2: Forhold til folkeavstemning	☺	☹	☺
Kategori 3: Forhold til EU og nasjonal identitet	EU: ☹ Nasjonal identitet: ☺	☺	☺
Kategori 4: Forhold til innvandring og islam	Innvandring: ☺ Islam: ☹	☺	☺

Tabell 13: Undersøkelsens analysematrise med resultater

Påfallende når jeg har undersøkt likheter og ulikheter i de politiske plattformene til de tre partiene er hvordan Fremskrittspartiet skiller seg ut fra Dansk Folkeparti og Partij voor de

Vrijheid. Jeg har observert at foruten en forskjell i hvordan Dansk Folkeparti og Partij voor de Vrijheid presenterer sine saker, er det stort samsvar i innhold mellom de to partiene innenfor de sakene jeg har undersøkt. Fremskrittspartiet skiller seg imidlertid ut, og faller for flere av sakene utenfor forventningsrammen for et populistisk parti.

Fremskrittspartiet er det eneste av de tre partiene som ikke flagger en klar EU-motstand. I partiprogrammet gis ingen klar mening verken for eller mot EU. Både Dansk Folkeparti og Partij voor de Vrijheid markerer en klart motstand mot EU i sine partiprogrammer, noe jeg viste stemmer godt overens med forventet synspunkt for et populistisk parti.

Den andre saken hvor Fremskrittspartiet skiller seg tydelig ut er partiets forhold til islam. Mens Dansk Folkeparti og Partij voor de Vrijheid har dette som en av sine hovedsaker, for sistnevnte må det kunne hevdes å være hovedsaken med stor h, har Fremskrittspartiet ingen eksplisitt beskrivelse av sitt forhold til islam i partiprogrammet.

I forholdet til nasjonal identitet var det vanskeligere å trekke en klar konklusjon. Det har også å gjøre med at begrepet er vanskelig å gi en klar definisjon. Jeg har imidlertid vist at Dansk Folkeparti og Partij voor de Vrijheid vektlegger henholdsvis begreper som nasjonale grunnverdier, kultur, religion og historie sterkere som basis for sin politikk og for videre politisk utvikling i sitt land.

Partiene er helt på linje i sitt forhold til folkeavstemning og til innvandring. Mer folkeavstemning og mindre innvandring, det er tonen fra alle tre partiene. Dette stemmer også med hva jeg hadde forventet å finne.

Dermed er jeg kommet til *undersøkelsens hovedproblemstilling*. Er det rimelig å definere Fremskrittspartiet, Dansk Folkeparti og Partij voor de Vrijheid som høyrepopulistiske partier?

Partij voor de Vrijheid er det partiet som best faller innenfor de tre forventningsrammene som jeg satte opp. Basert på disse og med utgangspunkt i partiprogrammet som ble presentert før valget til Tweede Kamer i Nederland sommeren 2010 er min konklusjon at jeg med stor frimodighet – basert på partiets partiprogram – kan definere Partij voor de Vrijheid som et høyrepopulistisk parti.

Dansk Folkeparti er nesten like enkel å lede frem til en konklusjon. Det eneste ”skjæret i sjøen” er representert ved partiets forhold til folkeavstemning. Dansk Folkeparti beskriver i sitt partiprogram en veiledende folkeavstemning og ikke en bindende som jeg hadde forventet. Deres beskrivelse av viktigheten av mer direkte demokrati for å styrke det danske folkestyret, som var grunnlaget for forventningsrammen for et populistisk partis forhold til folkeavstemning, gjorde at jeg allikevel valgte å ”godkjenne” denne delen av populismetesten for Dansk Folkeparti. Dermed kan jeg – basert på undersøkelsen av Dansk Folkepartis

partiprogram fra 2009 – konkludere med at det er rimelig å definere partiet som høyrepopulistisk.

To inne, da er det bare Fremskrittspartiet som gjenstår. Fremskrittspartiet defineres vanligvis som et høyrepopulistisk parti, det er derfor med noe undring at jeg innser at min undersøkelse har ledet frem til en annen konklusjon. Undersøkelsen av Fremskrittspartiets forhold til EU og islam i partiprogrammet, og delvis også til nasjonal identitet gir grunnlag for å si at partiet faller utenfor forventningsrammen for et populistisk parti for disse sakene. Fremskrittspartiets forhold til folkeavstemning og innvandring gir samsvar med forventningene for disse kategoriene. Konklusjonen er imidlertid klar. Basert på undersøkelsen av Fremskrittspartiets partiprogram fra 2009 har jeg vist at Fremskrittspartiet ikke fyller forventningene for et høyrepopulistisk parti.

Jeg vil trekke frem noen faktorer som kan ha gjort at denne undersøkelsen har gitt en slik konklusjon for Fremskrittspartiet. For det første innser jeg at konklusjonen kunne blitt en annen dersom jeg i tillegg til å undersøke partiets partiprogram hadde tatt med det som er sagt fra ledere og medlemmer av partiene i taler, avisartikler, intervjuer osv. Det har imidlertid vært viktig for meg i denne undersøkelsen å holde meg strengt til ”det skrevne ord” fra partienes partiprogrammer. Partiprogrammene representerer den offisielle og formelle politiske plattformen som presenteres for folket, det samme folket som står så sentralt innenfor populismen og som er de som skal velge sine representanter innenfor det representative demokratiet.

Fremskrittspartiets forhold til EU var en av sakene hvor jeg påviste manglende samsvar med forventet populistisk synspunkt. Jeg har tidligere nevnt at akkurat denne saken har en spesiell klang i Norge og at dette også kan være en årsak til at Fremskrittspartiet ikke toner et tydeligere flagg. Begge folkeavstemningene til EF/EU har gitt nei til medlemskap i unionen, og dagens målinger viser også at folkeopinionen i Norge er negativ til norsk medlemskap. Jeg har i løpet av denne studien vist at folkets mening er viktig for både Fremskrittspartiet og et hvilket som helst annet populistisk parti, og det kan være årsaken til hvordan Fremskrittspartiets beskriver sitt forhold til EU i partiprogrammet.

Hvordan Fremskrittspartiet beskriver – eller mer riktig ikke beskriver – sitt forhold til islam i partiprogrammet er vanskeligere å finne et godt svar på. Uttalelser fra sentrale og mindre sentrale personer i partiet gir nemlig et annet inntrykk, mer på linje med Dansk Folkeparti og Partij voor de Vrijheid. Klart er det i hvert fall at Siv Jensens uttalelser om ”snikislamiseringsen” av Norge ikke har basis i partiprogrammet.

Dersom jeg skulle ha forsket videre innenfor den samme tematikken som jeg har brukt for denne studien hadde det vært interessant å bruke nettopp taler fra partiets ledere, avisartikler og intervjuer for å undersøke om det er samsvar mellom ”det skrevne og det talte ord”.

Hovedproblemstillingen og de to underproblemstillingene er besvart. Undersøkelsen har vist at Fremskrittspartiet – basert på sitt gjeldende partiprogram og på undersøkelsesmetodene jeg har brukt – ikke kan defineres som et høyrepopulistisk parti. Dansk Folkeparti og Partij voor de Vrijheid faller godt innenfor rammen jeg etablerte for høyrepopulistiske partier.

8 Kilder

8.1 Litteratur

Bale, Tim (2005). *European politics. A comparative introduction*. New York: Palgrave Macmillan.

Bjørklund, Tor (2003). ”Fremskrittspartiet gjennom 30 år”, i *Nytt norsk tidsskrift*, nr. 2, s. 129-145.

Bjørklund, Tor (2004). ”Norsk populisme fra Ottar Brox til Carl I. Hagen” i *Nytt Norsk Tidsskrift*, nr. 3-4, s. 410-420.

Canovan, Margaret (1999). ”Trust the People! Populism and the Two Faces of Democracy” i *Political Studies*, nr. 47:1, s. 2-16.

Canovan, Margaret (2005). *The People*. Cambridge: Polity Press.

Danmarks Statistik. Tilgjengelig: <http://www.dst.dk> [2012, 24. januar]

Dansk Folkeparti (2009). *Dansk Folkepartis arbeidsprogram*.

De Kiesraad. Tilgjengelig: <http://www.kiesraad.nl> [2012, 24.januar]

Fortuyn, Pim (1997). *Tegen de islamisering van onze cultuur. Nederlandse identiteit als fundament*. Utrecht: Bruna.

Fremskrittspartiet (2009a). *Fremskrittspartiets handlingsprogram 2009-2013*.

Fremskrittspartiet (2009b). *Fremskrittspartiets prinsipper 2009-2013*.

Grindheim, Jan Erik (2007). ”Populisme” i Østerud, Øyvind (red.) *Statvitenskapelig leksikon*. Oslo: Universitetsforlaget.

Guide to country comparisons (2009). *CIA World Factbook*. Tilgjengelig: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/> [2010, 14. mai]

Heie, Anja (2007). ”At your service!”. *En studie av høyrepopulisme og Lijst Pim Fortuyns suksess ved det nederlandske parlamentsvalget i 2002*. Hovedfagsoppgave ved Institutt for arkeologi, konservering og historie. Universitetet i Oslo.

Heywood, Andrew (2007). *Politics*. New York: Palgrave Macmillan.

Hultgreen, Gunnar (2011, 13. januar). *Verre enn noen gang for Politi-Norge*. Dagbladet. Atekst.

Jacobsen, Dag Ingvar (2005). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.

Jacobsen, Øyvind (2011, 16. februar). –*Ap mister sin mijøtroverdighet*. Rogalands Avis. Atekst.

Johansen, Trond (2007). *Et populistisk manifest? En analyse av Fremskrittspartiets partiprogram og populistisk profil vis-à-vis Dansk Folkeparti og Sverigedemokraterna*. Hovedfagsoppgave ved Institutt for statsvitenskap. Universitetet i Oslo.

Jupskås, Anders Ravik (2008). *Populisme på norsk. En typologi med belegg fra partilederdebatter 1973-2005*. Hovedfagsoppgave ved Institutt for statsvitenskap. Universitetet i Oslo.

Kristjansson, Mimir (2010, 3. september). *Langer ut mot Høyre*. Klassekampen. Atekst.

Laclau, Ernesto (1997). "Om populisme" i Carsten Jensen (red.) *Demokrati og Hegemoni*. København: Akademisk Forlag.

Marsdal, Magnus (2008). *FrP-koden: hemmeligheten bak Fremskrittspartiets suksess*. Oslo: Forl. manifest

McCormick, John (2008). *Understanding the European Union. A concise introduction*. New York: Palgrave Macmillan.

NTB (2009, 21. februar). *Siv Jensen advarer mot snikislamisering. FrP-lederen i tale til landsstyret*. Dagbladet.

Nyeng, Frode (2007). *Vitenskapsteori for økonomer*. Oslo: Abstrakt forlag.

Partij voor de Vrijheid (2010). *Verkiezingsprogramma 2010-2015. De agenda van hoop en optimisme*.

Rossem, Marteen van (2010). *Waarom is de burger boos? Over hedendaags populisme*. Amsterdam: Nieuw Amsterdam Uitgevers.

Sarastuen, Kristian og Ystad, Anders (2005). *Hva er EU*. Oslo: Universitetsforlaget.

Simonsen, Tor Espen (2007). *Høyrepopulismens politiske metamorfose på 1990-tallet. En komparativ studie av tre nordiske partier: Fremskridtspartiet, Dansk Folkeparti og*

Fremskrittspartiet. Hovedfagsoppgave ved Institutt for arkeologi, konservering og historie. Universitetet i Oslo.

Simonsen, Tor Espen, Kjøstvedt, Anders Granås og Randin, Katrine (red.) (2009). *Høyrepopulisme i Vest-Europa*. Oslo: Unipub.

Statistiska centralbyrån. Tilgjengelig: <http://www.scb.se/> [2011, 19. februar]

Statistisk sentralbyrå. Tilgjengelig: <http://www.ssb.no/> [2012, 24. januar]

Stene, Morten (2003). *Vitenskapelig forfatterskap*. Steinkjer: Kalle forlag.

Store norske leksikon. Tilgjengelig: <http://www.snl.no/> [2012, 25. januar]

Taggart, Paul (2000). *Populism*. Buckingham: Open University Press.

Vleuten, Anna van der (red.) (2007). *De bestuurlijke kaart van de Europese Unie*. Nijmegen: Uitgeverij Coutinho.

Østerud, Øyvind (2007a). *Statsvitenskap: innføring i politisk analyse*. Oslo: Universitetsforlaget.

Østerud, Øyvind (2007b). *Statsvitenskapelig leksikon*. Oslo: Universitetsforlaget.

8.2 Hjemmesider

Dansk Folkeparti: <http://www.danskfolkeparti.dk/>

Fremskrittspartiet: <http://www.frp.no/>

Partij voor de Vrijheid: <http://www.pvv.nl/>

Regjeringen: <http://www.regjeringen.no/>

Store norske leksikon: <http://www.snl.no/>

Stortinget: <http://www.stortinget.no/>

Tweede Kamer der Staten-Generaal: <http://www.tweedekamer.nl/>